



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
UNIVERSITY
OF MACEDONIA



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

ΤΜΗΜΑΤΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗ ΔΙΑΚΛΑΔΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΕΜΟΥ

Διπλωματική Εργασία

**Αιτιολογείστε το BREXIT. Μια πολιτική εναντίον της
περιφερειακής ολοκλήρωσης ή της παγκοσμιοποίησης, ή μια
πολιτική σε αναζήτηση θεωρίας;**

Σύνταξη: Μιχαήλ Βακάρος

Επίβλεψη: Δημήτριος Κυρκιλής
Καθηγητής Τμήματος Βαλκανικών, Σλαβικών & Ανατολικών Σπουδών
Πανεπιστημίου Μακεδονίας

Δεκέμβριος 2019

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

Υπεύθυνη Δήλωση

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Μιχαήλ Βακάρος

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	- 1 -
Σκοπός της Εργασίας.	- 3 -
Αξία της Έρευνας.	- 3 -
Ερωτήματα που απαντώνται.	- 3 -
Παραδοχές – Περιορισμοί – Μεθοδολογία.	- 4 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	- 7 -
Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΗΒ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ	- 7 -
1.1 Ο ΜΑΚΡΥΣ ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 2016.	- 7 -
Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.	- 7 -
ΗΒ: Ένα «διαφορετικό» ευρωπαϊκό κράτος.	- 8 -
Το ΗΒ, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.	- 10 -
1.2 ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΗΒ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ.	- 13 -
Πρωθυπουργός Ντέιβιντ Κάμερον.	- 13 -
Βασίλισσα Ελισάβετ.	- 14 -
Πρωθυπουργός Τερέζα Μέι.	- 15 -
Βρετανοί Πολιτικοί και Πολιτικά Κόμματα.	- 17 -
1.3 ΠΟΙΟΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΨΗΦΙΣΑΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ BREXIT. -	21 -
1.4 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ BREXIT, ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ.	- 25 -
1.5 TAKING BACK CONTROL: GLOBAL BRITAIN Ή BRITAIN FIRST	- 32 -

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	- 38 -
BREXIT ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ	- 38 -
2.1 ΔΟΜΗ Ε.Ε ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ	- 38 -
2.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ BREXIT	- 41 -
English School of International Relations Theories	- 42 -
Pluralist and Solidarist	- 43 -
Θεσμοί – Αρχές των Διεθνών Σχέσεων σε σχέση με το BREXIT...	- 44 -
Το ΗΒ ως «Μεγάλη Δύναμη»	- 46 -
2.3 Ο ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ ΤΟΥ BREXIT ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ	- 49 -
Η περιφερειακή ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης	- 53 -
BREXIT και Παγκοσμιοποίηση	- 55 -
2.4 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ	- 58 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	- 63 -
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	- 63 -
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	- 71 -
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΠΊΝΑΚΕΣ	- 72 -
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	- 76 -

Περίληψη – Abstract

Τα διλήμματα που ανέκυψαν, αλλά και που συνεχίζουν να αναδύονται, μέσα από συζητήσεις πολιτών, πολιτικών, διανοούμενων και ερευνητών, για της γενεσιουργές αιτίες της θεωρίας «εξόδου» του ΗΒ από την ΕΕ, αυξάνονται συνεχώς, δίνοντας τροφή για ακόμη μεγαλύτερο αριθμό ερευνών επί του αφηγήματος του BREXIT. Σκοπός της ανά χείρας εργασίας είναι η έρευνα και η ανάδειξη των στοιχείων εκείνων, που θεμελίωσαν την πολιτική επιλογή μερίδας πολιτικών και πολιτών του ΗΒ να δομήσουν τη θέση της αποχώρησης του Η.Β. από την ΕΕ. Έτσι θα επιχειρηθεί να αποκωδικοποιηθεί και να απαντηθεί το πολιτικό δίλλημα που τοποθετεί το BREXIT από τη μία μεταξύ των πολιτικών που εναντιώνονται στην περιφερειακή ολοκλήρωση της ΕΕ και της παγκοσμιοποίησης και από την άλλη ως αποτέλεσμα αναζήτησης πολιτικής θεωρίας. Η θέση της εργασίας επί του ανωτέρου διλήμματος είναι ότι το πολιτικό αφήγημα του BREXIT, υπό διαφορετικές συνθήκες και χειρισμούς των Βρετανών, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση της πολιτικής θεωρίας που θα «κατεύθυνε» άμεσα την πολιτική δράση του ΗΒ την επομένη του βρετανικού δημοψηφίσματος του 2016. Παράλληλα υποστηρίζεται ότι πράγματι η επιλογή αυτή των Βρετανών εμφανίζεται ακόμη και σήμερα, τρεισήμισι χρόνια μετά το δημοψήφισμα, ως αποτέλεσμα συνονθυλεύματος ετερόκλητων επιχειρημάτων και απόψεων, που προκύπτουν μέσα από την αναζήτηση θεωρίας των Βρετανών για την επόμενη μέρα του ΗΒ, μέσα σε ένα διχασμένο εσωτερικό της βρετανικής κοινωνίας αλλά και σε ένα Διεθνές Σύστημα που εμφανίζει έντονη «κινητικότητα» από πιέσεις που δέχεται από τα κράτη που αποτελούν τις «μεγάλες» δυνάμεις του. Επιπρόσθετα με σχετική ασφάλεια, η εργασία ανέδειξε ότι το αφήγημα του BREXIT, ως «βαθύτερη» πολιτική έννοια, δεν αποτελεί μία πολιτική που δομείται απλά με κέντρο την αντίθεσή του στην περιφερειακή ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της παγκοσμιοποίησης, αλλά μία πολιτική θεωρία που ακροβατεί μεταξύ φόβου και ελπίδας, μία πολιτική σε «βαθιά» σύγχυση.

ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Υπάρχει ένα φάρμακο που θα μπορούσε μέσα σε λίγα χρόνια να κάνει όλη την Ευρώπη ελεύθερη και ευτυχισμένη. Πρέπει να δημιουργήσουμε ένα είδος Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης.»

Ουίνστον Τσόρτσιλ (1946)

«Στις 23 Ιουνίου του προηγούμενου έτους, οι πολίτες του ΗΒ υπερψήφισαν την «έξοδο» από την ΕΕ»

Τερέζα Μέι (2017).

Από τα λόγια του Ουίνστον Τσόρτσιλ, με τα οποία ένας Άγγλος πολιτικός έβαζε ένα λιθαράκι στην δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), με τον λόγο του προς φοιτητές του Πανεπιστημίου Ζυρίχης το 1946¹ (Τσόρτσιλ, 1946), φτάσαμε το 2017 εβδομήντα ένα χρόνια μετά, η πρωθυπουργός της Βρετανίας Τερέζα Μέι, να ανακοινώνει στους ευρωπαίους εταίρους της, την απόφαση του Βρετανικού λαού² να αποχωρήσει το Ηνωμένο Βασίλειο (ΗΒ) από την ΕΕ (Μέι, 2017). Από τότε αναρίθμητες μελέτες και έρευνες προέκυψαν, μέσα από μία προσπάθεια να προσεγγιστεί με τον καταλληλότερο «φακό» και να φωτιστεί η απόφαση ενός δημοψηφίσματος, που αποτελεί πιθανότατα για κάποιους το σημαντικότερο σημείο κρίσης της ΕΕ, αλλά και της ίδιας της Ευρώπης μετά τον ΒΠΠ. Άλλοι, υποβαθμίζοντας το πολιτικό μέγεθος του εγχειρήματος, λένε χαρακτηριστικά ότι «πριν από το BREXIT η Βρετανία ήταν με το ένα πόδι μέσα στην ΕΕ και με το άλλο έξω. Τώρα απλά θα είναι με το ένα πόδι έξω και το άλλο μέσα».

Τα διλήμματα που ανέκυψαν, αλλά και που συνεχίζουν να αναδύονται, μέσα από συζητήσεις πολιτών, πολιτικών, διανοούμενων και ερευνητών, για τις

¹ Ο Ουίνστον Τσόρτσιλ, πρώην στρατιωτικός, πολεμικός ανταποκριτής και πρωθυπουργός της Βρετανίας (1940-1945 και 1951-1955), ήταν από τους πρώτους που υποστήριξαν τη δημιουργία των «Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης», διατυπώνοντας τις απόψεις του στην περίφημη «Ομιλία προς τους φοιτητές» στο πανεπιστήμιο της Ζυρίχης, το 1946. (https://europa.eu/european-union/winston_churchill_el.pdf)

² Την την Πέμπτη 23 Ιουνίου 2016 πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα στο ΗΒ, για την παραμονή του στην ΕΕ. Το ερώτημα που τέθηκε στους Βρετανούς πολίτες ήταν: *Να παραμείνει το ΗΒ ως μέλος της ΕΕ ή να αποχωρήσει από την ΕΕ;* Τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος ήταν: 51,89% να αποχωρήσει και 48,11% να παραμείνει στην ΕΕ.

γενεσιουργές αιτίες της θεωρίας «εξόδου» του ΗΒ από την ΕΕ, αυξάνονται συνεχώς, δίνοντας τροφή για ακόμη μεγαλύτερο αριθμό ερευνών - εργασιών επί του αφηγήματος του BREXIT. Όλες οι ανωτέρω, μελέτες προσπάθησαν να απαντήσουν κυρίως σε ερωτήματα και διλλήματα, που άπτονται της ανάλυσης του βρετανικού δημοψηφίσματος τον Ιούνιο του 2016, την «δημογραφία» των υποστηρικτών του BREXIT³, τις οικονομικές επιπτώσεις που θα φέρει αυτή η απόφαση των Βρετανών, τις κομματικές ανακατατάξεις που επήλθαν την επομένη του δημοψηφίσματος στα βρετανικά κόμματα κ.α. Πόσο όμως βοήθησαν όλες αυτές οι αναλύσεις να αντιληφθούμε το πλήρες εύρος των επιχειρημάτων των υποστηρικτών (BREXITEERS⁴) και των πολέμιών του; Από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, γίνεται άμεσα αντιληπτό, ότι οι Βρετανοί είναι απόλυτα διχασμένοι και άρα μη απόλυτα πεπεισμένοι για την «ορθότητα» των επιχειρημάτων της μίας ή της άλλης πλευράς, απέναντι στο μεγάλο «βήμα» που αποφασίστηκε, για το μέλλον του ΗΒ. Το μεγάλο αυτό «βήμα», σήμερα παρουσιάζεται, μάλλον ως μετέωρο. Και αυτό διότι δεν είναι απόλυτα βέβαιο, ότι έχει γίνει πλήρως κατανοητή από τους ίδιους τους Βρετανούς, τι ακριβώς συνεπάγεται για τους ίδιους αλλά και το ΗΒ, η επιλογή τους να συνεχίσει το βρετανικό κράτος να δρα μέσα σε μία αναμφισβήτητα παγκοσμιοποιημένη «κοινωνία», όπου οι σχέσεις αλληλεξάρτησης συμφερόντων και κοινών στόχων των κρατών, τα οδηγεί στην ανάγκη της περιφερειακής ολοκλήρωσης. Παρουσιάζεται λοιπόν σήμερα μπροστά μας το BREXIT ως ένα αφήγημα, το οποίο υπό μία έννοια, θα μπορούσαμε να το χαρακτηρίσουμε ως «παράδοξο». Για παράδειγμα το γεγονός ότι ένα κράτος – μέλος της ΕΕ, προχωρά σε οικειοθελή αποχώρηση από την Ένωση, την στιγμή που πολλά άλλα κράτη υποστηρίζουν ένθερμα τη διεύρυνσή της και την ολοκλήρωσή της, δεν δύναται να χαρακτηριστεί ως παράδοξο; Αβίαστα όμως εμφανίζεται και η αντίθετη άποψη, ότι όχι μόνο δεν αποτελεί παράδοξο για τη Βρετανία, να προχωρά σε BREXIT, αλλά μάλλον αναμενόμενη εξέλιξη, δεδομένων των εξελίξεων στο Διεθνές Σύστημα αλλά και της δυναμικής και της ιστορίας του ΗΒ. Άρα λοιπόν οι αντιφάσεις και τα διλλήματα που

³ Στις 29 Μαρτίου 2017 το Ηνωμένο Βασίλειο γνωστοποίησε στην ΕΕ, την πρόθεσή του να αποχωρήσει από την Ένωση, δυνάμει του άρθρου 50 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι το σύνολο του πρωτογενούς και του παράγωγου δικαίου της Ένωσης θα παύσει να ισχύει ως προς το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο όρος «BREXIT», περιγράφει αυτή την απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου, ενώ ως φράση προέρχεται από την σύνθεση των αγγλικών λέξεων **BR**itain (Βρετανία) και **EX**IT (έξοδος).

⁴ Με τον όρο “BREXITEERS”, αναφέρονται οι υποστηρικτές της εξόδου του ΗΒ, από την ΕΕ.

προκύπτουν από αντίστοιχες αναλύσεις πτυχών του BREXIT, αναμένουν απαντήσεις από την ακαδημαϊκή έρευνα, ώστε να επιτευχθεί μία «εμβάθυνση» στην προσπάθεια κατανόησης, της επιλογής των Βρετανών.

Παρόλο όμως τον μεγάλο αριθμό εργασιών - ερευνών περί του αφηγήματος της εξόδου του ΗΒ από την ΕΕ, συνεχίζει να παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για έναν μελετητή η επεξεργασία των απόψεων των ίδιων των Βρετανών που υποστήριξαν το BREXIT, «κοσκινίζοντας» και φωτίζοντας τις απόψεις αυτές, με τη βοήθεια του φίλτρου και του «φακού» θεωριών των Διεθνών Σχέσεων.

Σκοπός της Εργασίας.

Έτσι, σκοπός της ανά χείρας εργασίας είναι η έρευνα και η ανάδειξη των στοιχείων εκείνων που θεμελίωσαν την πολιτική επιλογή μερίδας πολιτικών και πολιτών του ΗΒ να δομήσουν τη θέση – αφήγημα της αποχώρησης του Η.Β. από την ΕΕ, έτσι ώστε να αποκωδικοποιηθεί και να απαντηθεί το πολιτικό δίλλημα που τοποθετεί το BREXIT από τη μία μεταξύ των πολιτικών εναντίων της περιφερειακής ολοκλήρωσης της ΕΕ και της παγκοσμιοποίησης και από την άλλη ως αποτέλεσμα αναζήτησης πολιτικής θεωρίας.

Αξία της Έρευνας.

Για να έχει όμως αξία οποιαδήποτε μελέτη πλέον έλθει να προστεθεί στην πληθώρα ερευνών του αφηγήματος του BREXIT, πρέπει να αναδείξει τα ερωτήματα που θα διαπραγματευτεί, με μία μάλλον «πρωτότυπη» ματιά, έτσι ώστε να είναι ικανή να προσθέσει μία νέα κρητική που θα βοηθήσει τον αναγνώστη – μελετητή στην βαθιά κατανόηση των πολιτικών πτυχών της απόφασης εξόδου. Έτσι λοιπόν η αξία της εργασίας αυτής, έγκειται στο γεγονός ότι προσφέρει στον μελετητή μία νέα ματιά, προς τη «ρίζα» του πολιτικού «δέντρου» του εγχειρήματος των Βρετανών, να συνεχίσουν πλέον την ιστορική τους πορεία προς το μέλλον, εκτός της ΕΕ.

Ερωτήματα που απαντώνται.

Για να επιτευχθεί όμως ο σκοπός της εργασίας, θα φωτιστούν όλα τα απαραίτητα εκείνα στοιχεία, που θα μας βοηθήσουν αρχικά να απαντήσουμε σε συγκεκριμένα ερωτήματα που ανέκυψαν όλο το προηγούμενο διάστημα.

Συγκεκριμένα τα ερωτήματα που θα επιχειρηθεί να απαντηθούν μέσω της εργασίας αυτής, είναι πρώτον να εντοπιστεί σε ποιές αρχές και κριτήρια βασίζεται η αποχώρηση της Βρετανίας από την ΕΕ. Δεύτερον θα αποτυπωθούν ερωτήματα περί των θεωρητικών πλεονεκτημάτων που προσφέρει ως προοπτική στους Βρετανούς. Τρίτον επιχειρείται να απαντηθεί το αν τα επιχειρήματα του BREXIT, «φωτίζονται» ευκρινώς από τον «φακό» κάποιας πολιτικής θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων, ενώ τέταρτον γίνεται προσπάθεια να δοθούν απαντήσεις στο ποια στοιχεία «βαφτίζουν» ένα πολιτικό αφήγημα, αντίθετο της παγκοσμιοποίησης και της Ευρωπαϊκής – περιφερειακής ολοκλήρωσης. Τέλος απαντάται το αν θα μπορούσαν τα επιχειρήματα του BREXIT να αποτελέσουν δομικά στοιχεία μίας νέας πολιτικής θεωρίας, ή μήπως τελικά αγγίζουν τα όρια του λαϊκισμού.

Παραδοχές – Περιορισμοί – Μεθοδολογία.

Η μεθοδολογία της εργασίας, οι παραδοχές και οι περιορισμοί που τίθενται, αποτελούν επίσης ένα ενισχυτικό στοιχείο της αξίας της, διότι θα μελετηθούν θέσεις και επιχειρήματα κυρίως των υποστηρικτών του BREXIT, όπως αυτά παρουσιάστηκαν κατά κύριο λόγο στα πρώτα στάδια γέννησης του αφηγήματος, έτσι ώστε να αποστειρωθεί κατά το δυνατό περισσότερο, από τα μεταγενέστερα «λαϊκιστικά» και αποπροσανατολιστικά επιχειρήματα, που πιθανόν να είχαν ως μόνο σκοπό την συγκέντρωση υποστηρικτών – ψηφοφόρων της επιλογής «εξόδου» του ΗΒ από την ΕΕ ή αντίθετα την απόρριψη αυτής. Έτσι θα χρησιμοποιηθεί η μέθοδος, κυρίως της παραγωγικής λογικής με ορθολογικές και λιγότερο «διαισθητικές» σκέψεις. Επειδή όμως η μελέτη του BREXIT, ως ένα «κλασσικό» θέμα πολιτικής έρευνας, αποτελεί όπως προαναφέρθηκε, αντικείμενο ενός πολύ μεγάλου αριθμού μελετητών, θα επιχειρηθεί η ανίχνευσή του μέσω μίας κατά το δυνατό «πρωτότυπης» σκέψης, έτσι ώστε να οδηγηθούμε σε ένα νέο τρόπο ανάγνωσης και κατανόησης της πολιτικής επιλογής των βρετανών πολιτών.

Δομή Εργασίας.

Ο αναγνώστης θα συναντήσει σε αυτή την εργασία, στοιχεία που είναι δομημένα στη λογική διαχωρισμού της μελέτης των πτυχών του BREXIT, πέραν της Εισαγωγής και του Επιλόγου, σε δύο κύρια κεφάλαια και σε ένα τρίτο όπου παρουσιάζονται τα ολοκληρωμένα Συμπεράσματά της. Συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο, αποτυπώνεται η εξέλιξη της θεωρίας του BREXIT, από το σημείο που

ένα τόσο «διαφορετικό» κράτος όπως είναι το ΗΒ, σε σχέση με τα υπόλοιπα της ΕΕ, γίνεται τελικά μέλος της και πως τελικά φτάνει στο δημοψήφισμα του 2016. Τα πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία της έρευνας, που αφορούν τις επίσημες θέσεις επί του θέματος της βρετανικής κυβέρνησης, των βρετανικών κομμάτων και των πολιτικών τους, παρουσιάζονται στη συνέχεια του πρώτου κεφαλαίου, όπου αρχίζει να διαφαίνεται από την ανάλυσή τους, ότι υπάρχουν αρκετά στοιχεία στο αφήγημα του BREXIT, που δύναται να δομήσουν μία πολιτική θεωρία για το ΗΒ. Στη συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου, επιχειρείται μία καταγραφή των αναλύσεων της «ταυτότητας» των BREXITEERS, ώστε να γίνει κατανοητή η «ανθρωπογεωγραφία» τους, αλλά και τα επιχειρήματα που κατά κύριο λόγο τους έπεισαν. Ενδιαφέρον όμως παρουσιάζει το ίδιο κεφάλαιο και στο υποκεφάλαιο, όπου πλέον αναλύονται επιπτώσεις και ευκαιρίες του εγχειρήματος της εξόδου του ΗΒ από την ΕΕ, όπου εδώ προβάλλονται για πρώτη φορά διαφορετικές αναγνώσεις των ίδιων στοιχείων, ανάλογα του οπτικού «φακού» που χρησιμοποιείται κάθε φορά, οδηγώντας έτσι στα πρώτα διλήμματα. Το πρώτο κεφάλαιο κλείνει με την ανάλυση των δύο βασικότερων ομάδων επιχειρημάτων των BREXITEERS, που έχουν ως τίτλους TAKING BACK CONTROL: GLOBAL BRITAIN και BRITAIN FIRST. Εδώ ο αναγνώστης θα εντοπίσει τα πρώτα στοιχεία που δύναται να ισχυροποιήσουν την θέση ότι το αφήγημα του BREXIT, δεν έχει ως κέντρο τη Βρετανία και μία υποβαθμισμένη - διαλυμένη ΕΕ, αλλά την Βρετανία στο επίκεντρο της παγκοσμιοποιημένης Διεθνούς Κοινωνίας.

Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, τοποθετεί μέσα από την έρευνα, το BREXIT στο Διεθνές Σύστημα. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται αρχικά η δομή της ΕΕ, σε αντιπαράθεση με την κυριαρχία των κρατών μελών της, ενώ η συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου, αποτυπώνει μία πολύ ενδιαφέρουσα προσέγγιση θεωριών των Διεθνών Σχέσεων απέναντι στο BREXIT. Συνεχίζοντας αφού πρώτα παρουσιαστούν τα στοιχεία που τοποθετούν το ΗΒ, στις «μεγάλες» δυνάμεις, παρουσιάζονται τα πολύ ενδιαφέροντα στοιχεία του ευρωσκεπτικισμού που αντιτίθενται στην περιφερειακή ολοκλήρωση της Ευρώπης και την παγκοσμιοποίηση, τα οποία «αποχρωματίζουν» σε κάποιο βαθμό, τα βαθύτερα στοιχεία του αφηγήματος του BREXIT, από αυτή τη πολιτική. Τέλος το δεύτερο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αποτύπωση των στοιχείων του BREXIT, που

«εργαλειοποιήθηκαν» από λαϊκιστές, με ενδιαφέροντα αποτελέσματα που φωτίζουν και αυτή τη «σκοτεινή» πτυχή του.

Τα συμπεράσματα της εργασίας ο αναγνώστης δύναται συγκεντρωμένα να τα μελετήσει στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο, όπου τα στοιχεία των προηγούμενων κεφαλαίων, «δομούν» ορθολογικά τη θέση της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΗΒ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ

1.1 Ο ΜΑΚΡΥΣ ΔΡΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 2016.

Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, τα κράτη της Ευρώπης βρέθηκαν αντιμέτωπα με πολλά προβλήματα. Τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη είχαν απολέσει τη πρότερη κυριαρχία τους και είχαν κατανοήσει πλήρως πως δεν υπήρχε περιθώριο για άλλες συρράξεις. Είχαν αποδυναμωθεί από τις συνεχόμενες πολεμικές συγκρούσεις και παρουσιαζόταν ως περίπου «μονόδρομος» η επανάκαμψη τους. Για να πραγματοποιηθεί αυτό, χρειαζόταν να συνυπάρξουν ειρηνικά και να επικρατήσουν συνθήκες ασφάλειας και συνεργασίας, ενώ η ανάπτυξη στενών εμπορικών και οικονομικών δεσμών μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, θα μείωναν τον κίνδυνο μιας νέας ένοπλης σύρραξης (Henig, 2002).

Το πέρας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου σηματοδότησε το τέλος μιας εποχής και τη γέννηση μίας νέας. Μία από τις σημαντικότερες επιπτώσεις, υπήρξε η αλλαγή των παγκόσμιων συσχετισμών ανάμεσα στις Μεγάλες Δυνάμεις, καθώς και την αλλαγή του Διεθνούς Συστήματος από πολυπολικό σε διπολικό (Χατζηβασιλείου, 2001).

Οι νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν με το πέρας του πολέμου, ώθησαν τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης να υιοθετήσουν την ιδέα της μεταξύ τους συνεργασίας. Όπως προαναφέρθηκε και στην εισαγωγή, ο Ουίνστον Τσόρτσιλ στο λόγο που εκφώνησε το 1946 στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης, πρότεινε μεταξύ άλλων, την ειρηνική ανάπτυξη της ευρωπαϊκής οικογένειας με ασφάλεια και ελευθερία και έδωσε το έναυσμα της πρώτης απόπειρας ενοποίησης.

Έπειτα, ο Ρομπέρ Σουμάν⁵, στις 9 Μαΐου 1950, πρότεινε τη δημιουργία μιας Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ), τα μέλη της οποίας θα διαχειρίζονταν από κοινού την παραγωγή άνθρακα και χάλυβα (Schuman, 1950) .

⁵ Η ΕΚΑΧ, της οποίας ιδρυτικά μέλη ήταν η Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και Ολλανδία, παρουσιάστηκε από τον Γάλλο υπουργό Εξωτερικών Ρομπέρ Σουμάν στις 9 Μαΐου 1950 και αποτελεί από τις πρώτες συμφωνίες υπερεθνικών ευρωπαϊκών θεσμών που τελικά μετεξελίχθηκαν στη σημερινή "Ευρωπαϊκή Ένωση". (Schuman, 1950)

Παράλληλα, αναπτύχθηκε στενή συνεργασία σε στρατιωτικό επίπεδο μεταξύ Γαλλίας και Μεγάλης Βρετανίας, με τη συνθήκη της Δουνκέρκης (1947), ως προστασία στον ενδεχόμενο γερμανικό κίνδυνο και εν συνεχεία λόγω της σοβιετικής επέκτασης, ιδρύθηκε η αποκαλούμενη «Δυτική Ένωση» με την υπογραφή της συνθήκης των Βρυξελλών (1948)⁶. Η πρώτη λοιπόν, κίνηση ιδεών υπέρ της ενότητας των δυτικοευρωπαϊκών κρατών δημιουργήθηκε μέσα σε αυτό το πλαίσιο, όπως απαιτούσε το κλίμα του ψυχρού πολέμου, σε μια Ευρώπη χωρισμένη σε δύο στρατόπεδα (Χριστοδουλίδης, 2001).

Η αποτελεσματικότητα της ΕΚΑΧ στην κοινή αγορά άνθρακα και χάλυβα, οδήγησε την Ευρώπη στη δημιουργία μίας κοινής αγοράς για όλα τα προϊόντα. Έτσι, μετά από ενδελεχή μελέτη του εγχειρήματος από ειδικούς εμπειρογνώμονες, υπογράφηκε στο Καπιτώλιο της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957, η συνθήκη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και η συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ). Με τις παραπάνω συνθήκες, τίθεται υπό κοινό έλεγχο η ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας και καθιερώνεται η πρώτη μορφή τελωνειακής ένωσης, μεταξύ των έξι χωρών⁷ που συμμετέχουν, βασιζόμενη σε ελεύθερες διασυνοριακές συναλλαγές αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίων και ανθρώπων.

Οι τρεις παραπάνω «Κοινότητες», ΕΟΚ, ΕΚΑΕ και ΕΚΑΧ, συγχωνεύτηκαν στις 8 Απριλίου του 1965 στην «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», η οποία στη συνέχεια διευρύνθηκε με τη συμμετοχή και άλλων κρατών και την «Ενιαία Αγορά» να τίθεται σε ισχύ από της 1^η Ιανουαρίου του 1993. (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019)

ΗΒ: Ένα «διαφορετικό» ευρωπαϊκό κράτος.

Ο Ουίνστον Τσόρτσιλ αν και όπως προαναφέρθηκε, υπήρξε από τους πρώτους ευρωπαίους ηγέτες που υποστήριξε την ιδέα της ενωμένης Ευρώπης, παράλληλα πίστευε ότι η Βρετανία δεν θα έπρεπε να ήταν μέρος αυτής της

⁶ Η συνθήκη των Βρυξελλών υπογράφηκε από το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, το Βέλγιο, το Λουξεμβούργο και την Ολλανδία στις 17 Μαρτίου 1948. Ήταν μια αμοιβαία διακυβερνητική Συνθήκη αυτοάμυνας, η οποία προώθησε επίσης την οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική συνεργασία.

⁷ Η Συνθήκη της Ρώμης ίδρυσε την ΕΟΚ και συνένωσε έξι χώρες, το Βέλγιο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες και το Λουξεμβούργο, προκειμένου να συνεργαστούν με σκοπό την ολοκλήρωση και την οικονομική ανάπτυξη, μέσω του εμπορίου. Η Συνθήκη της Ρώμης έχει τροποποιηθεί επανειλημμένα, και σήμερα αποκαλείται Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (EUR-Lex, 2018)

Ένωσης (Kennedy, 2018). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού, αποτελεί το γεγονός ότι το 1951, η Βρετανία αρνήθηκε να συμμετάσχει στη πρώτη εκδοχή του συνασπισμού της «Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα». Στο ίδιο περίπου πλαίσιο, το έτος 1957, η βρετανική κυβέρνηση αρνήθηκε να συνυπογράψει τη Συνθήκη της Ρώμης, με την οποία τέθηκαν τα θεμέλια της ΕΟΚ.

Η διαφοροποίηση του ΗΒ σε σχέση με τα υπόλοιπα κράτη της Ευρωπαϊκής ηπείρου, αποδίδεται κυρίως σε ιστορικούς και πολιτικούς λόγους. Το μεγαλοπρεπές του αυτοκρατορικό παρελθόν, καλλιέργησε διαχρονικά κλίμα υπεροψίας των Βρετανών έναντι των υπόλοιπων Ευρωπαίων. Από τον 18^ο αιώνα, η Βρετανία αποτελούσε μία από τις πέντε μεγάλες Δυνάμεις, καθώς και μία από τις μεγαλύτερες ναυτικές δυνάμεις με κτήσεις και αποικίες σε ολόκληρη την υφήλιο. Η ισχυρή της οικονομία, η παγκόσμια επιρροή της και οι σχέσεις με τις ΗΠΑ διαδραμάτισαν έναν ιδιαίτερα σημαντικό ιστορικό ρόλο στις παγκόσμιες εξελίξεις. Οι ΗΠΑ, σύμφωνα πάντα με τον Ουίνστον Τσόρτσιλ, αποτελούσαν το σύμμαχο με τον οποίο μετά τον ΄Β ΠΠ, η Βρετανία θα διατηρούσε τον παγκόσμιο ηγετικό της ρόλο. Σύμφωνα με τον ίδιο η διατλαντική τους συνεργασία ήταν πιο σημαντική από τα ευρωπαϊκά εγχώρια ζητήματα και το όραμα του Τσόρτσιλ για την Βρετανική Αυτοκρατορία, επηρεάστηκε από την προοπτική του παγκόσμιου ηγέτη. (David Ramiro Troitiño- Tanel Kerikmäe- Archil Chochia, 2018)

Η μεγαλειώδης Βρετανική αυτοκρατορία απηχεί ακόμα και σήμερα στην κουλτούρα και στο τρόπο σκέψης του Βρετανικού λαού. Ένα μεγάλο μέρος των βρετανών, θεωρεί ότι το 1973 το ΗΒ εγκατέλειψε την Βρετανική Κοινοπολιτεία⁸ (The Commonwealth, 2019) στην οποία κυριαρχούσε, αντικαθιστώντας τη με την ΕΕ στην οποία έχασε την κυριαρχία της (Bailey, 2016).

Ένας ακόμα παράγοντας στον οποίο οφείλεται η προβληματική της σχέση με την ΕΕ, είναι η γεωγραφική της θέση. Η Βρετανία ως νησιωτικό κράτος αποκομμένο από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους, προσφέρει στους Βρετανούς μία σχετική αίσθηση ασφάλειας.

⁸ Η Κοινοπολιτεία των Εθνών, είναι εθελοντική ένωση 52 ανεξάρτητων κρατών, τα οποία είναι πρώην αποικίες της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, εκτός της Μοζαμβίκης, της Ρουάντας. Ιδρύθηκε το 1926 με το όνομα Βρετανική Κοινοπολιτεία. Τα πρώτα μέλη της ήταν η Αυστραλία, ο Καναδάς, η Νέα Ζηλανδία, η Νότια Αφρική και η Ιρλανδία. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, και ιδιαίτερα τη δεκαετία του 1960, όταν η Βρετανική Αυτοκρατορία άρχισε να διαλύεται, όλες οι πρώην αποικίες γίνονταν ανεξάρτητα κράτη και μέλη της Κοινοπολιτείας (The Commonwealth, 2019).

Τέλος θεωρώντας οι Βρετανοί, ότι αυτοί ήταν που αντιτάχθηκαν καθοριστικά στη ναζιστική Γερμανία, με μόνο ουσιαστικό σύμμαχο τις Η.Π.Α, «έβλεπαν» πάντα τις τελευταίες ως τον «απόλυτο» ή κατά άλλους μοναδικό πραγματικό σύμμαχό τους. Το γεγονός αυτό, στο υποσυνείδητο των Βρετανών λειτουργούσε και ως ένα βαθμό λειτουργεί ακόμα και σήμερα, ως το βασικό στοιχείο που τους διαφοροποιεί από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους.

Το ΗΒ, μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το 1961, παρατηρώντας τους ιλιγγιώδεις ρυθμούς ανάπτυξης της Γαλλίας και Γερμανίας, το ΗΒ εκδήλωσε την επιθυμία να ενταχθεί στις τρεις «Ευρωπαϊκές Κοινότητες». Όμως, αντιμετώπισε την άρνηση της Γαλλίας με την άσκηση «βέτο», η οποία διατύπωσε έντονες ανησυχίες και προβληματισμούς για τις πραγματικές προθέσεις της Βρετανίας, όσον αφορά τις δεσμεύσεις της προς την διαδικασία της πολιτικής ενοποίησης (David Ramiro Troitiño- Tanel Kerikmäe- Archil Chochia, 2018).

Ο στρατηγός Σαρλ ντε Γκωλ αρνήθηκε να συναινέσει στην ένταξη της Βρετανίας στην Ένωση, λόγω ενδεχόμενης απώλειας της ηγετικής θέσης της Γαλλίας στην Ένωση και την υποβάθμιση της από μία επίσης Μεγάλη Δύναμη, όπως το ΗΒ. Επίσης, ανησυχούσε για ενδεχόμενη αλλαγή της κοινής αγροτικής πολιτικής, μιας και η πολιτική της Βρετανίας στο συγκεκριμένο τομέα ήταν αρκετά διαφορετική. Ο στρατηγός ντε Γκωλ δεν παρέλειψε να κατηγορήσει τους Βρετανούς, ότι διατηρούν μια βαθιά εχθρότητα για την υπόλοιπη Ευρώπη και ότι η εξωτερική τους πολιτική είναι προσανατολισμένη στις ΗΠΑ (Χατζηβασιλείου, 2001).

Ωστόσο, ο κυριότερος παράγοντας για τον οποίο το ΗΒ υποβάλλει αίτηση ένταξης στην Ένωση, είναι ο φόβος μιας επιτυχημένης Ευρωπαϊκής ενοποίησης και όχι η συνειδητή υποστήριξη του εγχειρήματος. Η Βρετανική κυβέρνηση, ανησυχούσε ότι η ανάπτυξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, θα υποδαύλιζε το ρόλο της Βρετανίας στην παγκόσμια πολιτική σκηνή. Ήδη τα κράτη μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αναπτύσσονταν οικονομικά ταχύτερα και με μεγαλύτερο ρυθμό, κυρίως λόγω των περισσότερων ευκαιριών και δυνατοτήτων που προέκυπταν από την δημιουργία μιας μεγαλύτερης οικονομικής ζώνης. Κατά τη δεκαετία του 1960, η αύξηση του γαλλικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος

(ΑΕΠ) κυμαίνονταν κατά μέσο όρο στο 5,8% ανά έτος, όταν το αντίστοιχο της Βρετανίας ήταν μόλις το μισό (David Ramiro Troitiño- Tanel Kerikmäe- Archil Chochia, 2018). Αν και η βρετανική οικονομία παρέμενε ισχυρή και σταθερά αναπτυσσόμενη, ο μεγαλύτερος φόβος της ήταν η ανάπτυξη των υπόλοιπων χωρών και η φθορά του διεθνούς της κύρους.

Η Βρετανία τελικά εντάχθηκε στην ΕΟΚ το 1973, μετά από δύο αποτυχημένες προσπάθειες το 1961 και 1967. Το πράσινο φως δόθηκε από τη Γαλλία, μετά το θάνατο του Σαρλ ντε Γκωλ και την απομάκρυνση του από την εξουσία. Η ενταξιακή της πορεία, γρήγορα απειλήθηκε από το δημοψήφισμα του 1975⁹, στο οποίο ο Βρετανικός λαός αποφάσισε με μεγάλη πλειοψηφία την παραμονή του στην Ένωση. Ήταν το σημείο όπου γεννήθηκε ο ευρωσκεπτικισμός στους κόλπους των πολιτικών κομμάτων της Βρετανίας. (Πισσαρίδης, 2017, σ. 2)

Με την εκλογή της Μάργκαρετ Θάτσερ στην ηγεσία της Βρετανικής κυβέρνησης, οι σχέσεις του ΗΒ και της ΕΟΚ παραμένουν τεταμένες. Αν και υπήρξε σθεναρός υποστηρικτής της ένταξης της Βρετανίας στην Ένωση, το 1979 συγκρούστηκε με τα υπόλοιπα κράτη μέλη, με σκοπό τη μείωση της εισφοράς της χώρας της στον Κοινοτικό προϋπολογισμό και την αλλαγή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Οι διαπραγματεύσεις κράτησαν 5 χρόνια, έως την τελική νίκη της Μεγάλης Βρετανίας στη Σύνοδο του Φοντενεμπλό, το 1984. Την ίδια περίοδο, τα κράτη μέλη της ΕΟΚ προωθούν και ισχυροποιούν την οικονομική ολοκλήρωση, με τη δημιουργία της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Αγοράς (European Single Market). Το 1979 δημιουργείται ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (European Exchange Rate Mechanism), ο οποίος έχει στόχο τη σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ των κρατών-μελών. Στον παραπάνω μηχανισμό, το ΗΒ εντάχθηκε μόλις το 1990 και παρέμεινε για μικρό χρονικό διάστημα έως το 1992 (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2019) .

Το 1992, η Βρετανική κυβέρνηση υπογράφει τη Συνθήκη του Μάαστριχ, παραχωρώντας πολύ μεγάλες εξουσίες στις Βρυξέλλες, με τις οποίες μετατρέπεται η ΕΟΚ στη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ενώ παράλληλα προωθείται η υιοθέτηση του κοινού νομίσματος και η ανάπτυξη της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής

⁹ Η εκστρατεία κατά την παραμονή στην ΕΟΚ το 1975, έχει αρκετά κοινά με εκείνο του 2016, με παρόμοια θεματικές ενότητες. Η εθνική κυριαρχία, η οικονομία και η απασχόληση, κυριαρχεί στην ατζέντα των πολιτικών κομμάτων, ενώ μεγάλη εξαίρεση αποτελεί η αντιμετώπιση των προσφυγικών και μεταναστευτικών ροών, το οποίο κυριαρχεί στις μέρες μας.

και Πολιτικής Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ). Η Συνθήκη πυροδότησε αρκετές αντιδράσεις στο εσωτερικό της Βρετανίας, με τους ευρωσκεπτικιστές να ενισχύονται και να εμφανίζονται σε όλα τα κράτη μέλη. Το ΗΒ όμως, επιτυγχάνει να μείνει εκτός της Κοινωνικής Ευρωπαϊκής Χάρτας και εκτός της νομισματικής ένωσης. (Foster, 2002)

Εν τω μεταξύ, όσο η ΕΕ βάδιζε προς την οικονομική ενοποίηση και την υιοθέτηση του ευρώ, η οικονομία της Βρετανίας σημείωνε αλματώδη πρόοδο, κάτι που ενίσχυε τη διαπραγματευτική της θέση, με αποτέλεσμα να συμμετέχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά όχι στην Ευρωζώνη, διατηρώντας το εθνικό της νόμισμα, την στερλίνα.

Από το 1992 έως και το 2008, η Βρετανική οικονομία σημειώνει μεγάλη ανάπτυξη, καταγράφοντας χαμηλά ποσοστά ανεργίας, μικρό πληθωρισμό και σημαντική αύξηση των δεικτών ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας. Η Βρετανική οικονομία ξεπερνά σημαντικά τις οικονομίες των υπολοίπων κρατών μελών, ενώ η διεύρυνση της Ένωσης το 2004 προς την Ανατολική Ευρώπη, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση του αριθμού των εισερχόμενων οικονομικών μεταναστών. Σε αντίθεση με το 1992, όπου ο αριθμός των οικονομικών μεταναστών ήταν σχεδόν μηδενικός, το 2015 αγγίζει σχεδόν τους 300.000. (Πισσαρίδης, 2017)

Η ταχεία αύξηση των μεταναστών, ενίσχυσε το κίνημα των ευρωσκεπτικιστών, υπό την πίεση των οποίων, τον Ιανουάριο του 2013 ο πρωθυπουργός Ντέιβιντ Κάμερον υποστήριξε πως η κυβέρνηση θα επαναδιαπραγματευθεί σκληρά τους όρους παραμονής της χώρας στην ΕΕ και στη συνέχεια θα πραγματοποιήσει δημοψήφισμα (Cameron, 2016).

Στις 23 Ιουνίου 2016, διεξάγεται τελικά το δημοψήφισμα. Η ανακοίνωση των επίσημων αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος, το πρωί της 24ης Ιουνίου 2016, έδειξε ότι το 51,9% των Βρετανών επέλεξαν να αποχωρήσουν από την ΕΕ, έναντι του 48,1% που ήθελε την παραμονή, με τη συμμετοχή να σημειώνει υψηλά ποσοστά (72,2%, στις 382 περιφέρειες) (The Electoral Commission, 2016).

1.2 ΕΠΙΣΗΜΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΞΟΔΟΥ ΤΟΥ ΗΒ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΕ.

Για να ερευνηθεί ενδελεχώς η θέση της εξόδου του ΗΒ από τη ΕΕ, πρέπει πρώτα από όλα να φωτιστούν οι επίσημες θέσεις του κράτους του ΗΒ, όπως αυτές εκφράστηκαν από επίσημα κρατικά - κυβερνητικά στελέχη, απευθυνόμενα σε ακροατήριο εκτός ΗΒ και στη συνέχεια να «αποκρυπτογραφηθούν» υπό το πρίσμα θεωριών Διεθνών Σχέσεων και Πολιτικών Επιστημών.

Πρωθυπουργός Ντέιβιντ Κάμερον.

Έτσι λοιπόν την Τετάρτη 23 Ιανουαρίου του 2013 ο Πρωθυπουργός της Βρετανίας ανακοινώνει επίσημα την διεξαγωγή δημοψηφίσματος για την παραμονή ή έξοδο της χώρας από την Ε.Ε. «Ήρθε η ώρα να πάρει τον λόγο ο βρετανικός λαός. «Ήρθε η ώρα να διευθετήσουμε το ερώτημα για τη Βρετανία και την Ευρώπη», είπε ο Κάμερον. Παράλληλα τόνισε ότι θα διεξάγει σκληρή προεκλογική εκστρατεία, προκειμένου να πείσει τους ψηφοφόρους να ψηφίσουν υπέρ της παραμονής της χώρας στην ΕΕ, «Θα υποστηρίξω την προεκλογική εκστρατεία με όλη την καρδιά και την ψυχή μου, προκειμένου να πείσω τους Βρετανούς να παραμείνουμε σε μία μεταρρυθμισμένη Ευρωπαϊκή Ένωση. Είμαστε δυνατότεροι, ασφαλέστεροι και εξασφαλισμένοι, συμμετέχοντας σε μία μεταρρυθμισμένη Ευρωπαϊκή Ένωση», σημείωσε ο Κάμερον (David Cameron, 2016).

Παρατηρούμε λοιπόν στην πρώτη επίσημη δήλωση πρόθεσης διεξαγωγής δημοψηφίσματος, από τον τότε πρωθυπουργό της Μεγάλης Βρετανίας, δύο θεμελιώδη στοιχεία που θα πρέπει να τα χρησιμοποιήσουμε και στη συνέχεια της έρευνας. Πρώτον παρουσιάζεται επίσημα από το ΗΒ, ότι κατά την άποψή του απαιτείται να δημιουργηθεί μία «μεταρρυθμισμένη» ΕΕ και δεύτερον προβάλλεται άμεσα και με τον πιο emphaticό τρόπο, από τον ίδιο τον πρωθυπουργό του κράτους μία «διπολική» προσέγγιση της Μεγάλης Βρετανίας, όσο αναφορά το μέλλον της σχέσης της ΕΕ και του ΗΒ. Και αυτό διότι από την μία πλευρά προβάλλεται η ανάγκη δημιουργίας μίας «άλλης» - μεταρρυθμισμένης ΕΕ με το ΗΒ μέλος της, ενώ από την άλλη δίνεται το «εναρκτήριο λάκτισμα», με την ανακοίνωση του δημοψηφίσματος, για έναν «αγώνα» που ως πιθανό τελικό αποτέλεσμα θα έχει και την οριστική αποχώρηση του ΗΒ από την ΕΕ.

Φυσικά σε αυτό το σημείο θα μπορούσε να σημειωθεί ότι αυτές οι απόψεις, είναι προσεγγίσεις ενός υποστηρικτή της παραμονής της ΜΒ στην ΕΕ, αλλά και ότι είναι πιθανών επιχειρήματα ενός πολιτικού, που εκείνη την εποχή «πάλευε» για την πολιτική επιβίωση του και αυτή του κόμματός του. Όμως η πραγματικότητα είναι μάλλον διαφορετική. Αυτή ήταν η επίσημη θέση του Βρετανικού κράτους όπως αυτή αποτυπώθηκε από τον πρωθυπουργό του. Και αυτό από μόνο του έχει μεγάλη βαρύτητα για τη περαιτέρω έρευνα του πολιτικού αφηγήματος του BREXIT.

Βασίλισσα Ελισάβετ.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο ύψιστος πολιτειακός θεσμός δεν είναι άλλος από το παλάτι. Ποια είναι όμως η θέση του παλατιού στο ζήτημα του BREXIT; Ως αρχηγός κράτους, η βασίλισσα κρατά πάντα ουδέτερη στάση στις δημόσιες τοποθετήσεις περί πολιτικών θεμάτων. Παρόλο αυτά όμως για παράδειγμα, το 2014, πριν το δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία της Σκωτίας, έκανε μια διακριτικά αλλά πολύ στοχευμένη τοποθέτηση - έκκληση προς τους Σκωτσέζους να σκεφτούν προσεκτικά το μέλλον τους. Έτσι και στην περίπτωση του BREXIT, το παλάτι αλλά και η Βασίλισσα προσωπικά, απείχε από οποιαδήποτε ευθεία πολιτική τοποθέτηση περί του θέματος. Όμως, σύμφωνα με το διεθνές πρακτορείο REUTERS, η Βασίλισσα Ελισάβετ στην ετήσια ομιλία της στο τοπικό Ινστιτούτο Γυναικών του NORFOLK, τον Ιανουάριο του 2019, έστειλε ένα, κατά τους ειδικούς, κωδικοποιημένο μήνυμα προς τους πολιτικούς της ΜΒ. Συγκεκριμένα η μονάρχης είπε ότι «κάθε γενιά αντιμετώπιζε "νέες προκλήσεις και ευκαιρίες", καθώς όμως ψάχνουμε για νέες απαντήσεις στη σύγχρονη εποχή, εγώ προτιμώ τις δοκιμασμένες συνταγές, όπως να μιλάει καλά ο ένας για τον άλλο και να σεβόμαστε τις διαφορετικές απόψεις». Έτσι λοιπόν σύμφωνα με αναλυτές προέτρεψε τους πολιτικούς του ΗΒ, να αναζητήσουν τον κοινό τόπο ώστε να μην χάσουν την μεγάλη εικόνα του ζητήματος του BREXIT ώστε να επιλυθεί τελικώς η κρίση που έχει προκύψει, μέσα από τη συζήτηση για την έξοδο της ΜΒ από την ΕΕ. Να σημειωθεί δε, ότι η εξήγηση αυτή που δόθηκε από το πρακτορείο REUTERS και τους πολιτικούς αναλυτές ουδέποτε διαψεύστηκε από το παλάτι και θεωρείται από όλους ως δεδομένα σωστή (Faulconbridge Holton, 2019). Από την συγκεκριμένη δήλωση λοιπόν πρέπει να κρατήσουμε το γεγονός ότι από τον πλέον επίσημο θεσμό του κράτους της ΜΒ, αυτό του παλατιού και της Βασίλισσας,

αναγνωρίζεται ως δεδομένο ότι η «διπολική» επιλογή του ΗΒ, έχει οδηγήσει σε κρίση την πολιτική του υπόσταση.

Πρωθυπουργός Τερέζα Μέι.

Οι προηγούμενες δηλώσεις, αν και προέρχονται από τους δύο κορυφαίους θεσμούς του ΗΒ, δεν δίνουν μία ξεκάθαρη εικόνα των πολιτικών επιχειρημάτων του BREXIT. Ανιχνεύοντας λοιπόν τις επίσημες πολιτικές θέσεις της Βρετανίας, αναμφισβήτητα πρέπει να ξεκινήσουμε από την επιστολή της πρωθυπουργού της Βρετανίας Τερέζα Μέι, προς το Συμβούλιο της Ευρώπης και τον Πρόεδρο Τουσκ της 26 Μαρτίου 2017, η οποία είχε διττό σκοπό. Αφενός μεν την ενεργοποίηση του Άρθρου 50 της ΕΕ, αφετέρου δε την κοινοποίηση στην ΕΕ της βούλησης του ΗΒ, για άμεση επίτευξη συμφωνίας για τα βασικά στοιχεία της μελλοντικής συνεργασίας της ΕΕ με το ΗΒ (Μέι, 2017). Στη συγκεκριμένη επιστολή λοιπόν, αναφέρονται τα εξής:

α. Η απόφαση του ΗΒ, σχετικά με την αποχώρησή του από την ΕΕ, δεν έχει ως σκοπό να απορρίψει τις αξίες της ΕΕ.

β. Η απόφαση των βρετανών πολιτών όπως αυτή εκφράστηκε από το δημοψήφισμα του 2016, δεν αποσκοπεί στη δημιουργία προβλημάτων στην ΕΕ ως οργανισμό και στα μέλη του ξεχωριστά.

γ. Το ΗΒ, σύμφωνα πάντα με την προαναφερθείσα επιστολή, επιθυμεί να ανακτήσει, με την απόφασή του αυτή, την αυτό-διάθεσή του.

δ. Επίσης δηλώνεται ξεκάθαρα ότι το ΗΒ δεν εξέρχεται της Ευρώπης, αλλά της ΕΕ, παραμένοντας πάντα πιστοί συνεργάτες και σύμμαχοι με τους υπόλοιπους Ευρωπαίους.

ε. Επιπρόσθετα αποτυπώνεται η επιθυμία των Βρετανών, όπως η οποιαδήποτε συμφωνία της μελλοντικής σχέσης των δύο πλευρών (ΗΒ και ΕΕ), διατηρήσει την ικανότητα της Ευρωπαϊκής ηπείρου παραμένοντας δυνατή, ικανή να προωθή τις αξίες της, να «ηγείται» στον κόσμο (leading in the world) και να υπερασπίζεται τον εαυτό της από τις απειλές της ασφάλειάς της.

στ. Αποτυπώνεται ξεκάθαρα ότι βούληση του ΗΒ είναι να διαδραματίσει έναν καίριο ρόλο, μέσα από μία συμφωνία συνεργασίας (σε οικονομικό τομέα και σε τομέα ασφάλειας), με μία ισχυρή ΕΕ.

ζ. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον όμως παρουσιάζουν τα αναγραφόμενα της επιστολής, στο κεφάλαιο “Proposed Principles for Our Discussions”. Στη έβδομη παράγραφο του ανωτέρω κεφαλαίου, αναφέρεται ρητά ότι: «Σήμερα όπου η ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου επιβραδύνεται, ενώ παράλληλα παρουσιάζονται σημάδια ανόδου τάσεων προστατευτισμού σε διάφορα μέρη του κόσμου, η Ευρώπη έχει ευθύνη να ισχυροποιήσει το ελεύθερο εμπόριο, προς το συμφέρον όλων των πολιτών μας».

η. Κλείνοντας την επιστολή της η κυρία Μέι, τονίζει ότι επιθυμία του ΗΒ, αποτελεί το γεγονός όπως η συνεργασία με την ΕΕ, θα συνδράμει στην ευημερία, την ασφάλεια και την παγκόσμια ισχύ της Ευρωπαϊκής ηπείρου.

Παράλληλα όμως η τότε πρωθυπουργός της Βρετανίας, μέσω της ίδιας επιστολής, σημείωσε ότι επιπλέον των αναγεγομένων στην ανωτέρω επιστολή, ισχύουν και θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τα στοιχεία που η ίδια είχε αποτυπώσει σε λόγο της, στο LANCASTER HOUSE στο Λονδίνο, στις 17 Ιανουαρίου του 2017, καθώς και εκείνα που αναφέρονται στο “White Paper” που δημοσιεύθηκε στις 2 Φεβρουαρίου του ίδιου έτους (May, 2017).

Ξεκινώντας από τον προαναφερθέντα λόγο της, πρέπει να θυμηθούμε ότι η ίδια, ως πρωθυπουργός, κατέθεσε δώδεκα προτεραιότητες της τότε κυβέρνησης, οι οποίες θα αποτυπώνονταν στις διαπραγματεύσεις εξόδου του ΗΒ, από την ΕΕ. Για την παρούσα έρευνα όμως, αξίζει να συγκρατήσουμε τα εξής:

α. Ξεκαθαρίζει ότι με την απόφασή τους οι Βρετανοί να αποχωρήσουν από την ΕΕ, θα επανακτήσουν τον έλεγχο του νομοθετικού και δικαστικού συστήματος του κράτους τους, βάζοντας έτσι ένα τέλος στη δικαιοδοσία του ευρωπαϊκού δικαστηρίου, στη Βρετανία.

β. Αναφέρει ότι με την έξοδο, του ΗΒ από την ΕΕ, οι εξουσίες που θα «επαναπατριστούν» από στην Βρετανία, θα διαμοιραστούν στο Λονδίνο, στη Σκωτία, την Ουαλία και την Βόρεια Ιρλανδία.

γ. Τονίζεται ότι με την απόφασή τους αυτή, οι Βρετανοί θα έχουν τον πλήρη έλεγχο του ποιος θα εισέρχεται στη Βρετανία από την ΕΕ.

δ. Αποσαφηνίζεται ότι μετά τη έξοδο του ΗΒ από την ΕΕ, επιθυμία του είναι να δημιουργηθούν προϋποθέσεις ελεύθερου εμπορίου με την

ΕΕ, όχι όμως ως μέλος μίας κοινής αγοράς, αλλά μέσω μίας νέας συμφωνίας όμοιας με αυτής που θα επιδιωχθεί και με τρίτα κράτη εκτός ΕΕ.

ε. Τέλος αναφέρεται πρώτη φορά επισήμως, ο όρος «πραγματικά Παγκόσμια Βρετανία» (A Truly GLOBAL BRITAIN). Με τον όρο αυτό η πρωθυπουργός της Βρετανίας, θέλει να καταστήσει σαφές, ότι κύριος στόχος του ΗΒ με την έξοδο του από την ΕΕ, είναι να χτιστεί μία πραγματικά παγκόσμια Βρετανία, με την επαναπροσέγγιση παλαιών φίλων, αλλά και νέων συμμάχων. Παράλληλα αυτόν τον στόχο ενισχύει η πρόθεση της Βρετανίας ελεύθερο και παγκόσμιο εμπόριο, υπό ένα εμπορικό δίκαιο ισχυρότατο και πασίγνωστο σε όλο τον κόσμο, όπως το Βρετανικό. Άλλωστε όπως τονίζεται στην ίδια ομιλία, η Βρετανία θεωρεί η βρετανίδα πρωθυπουργός, ότι είναι ένα πολύ μεγάλο έθνος, που έχει να δώσει πολλά στην Ευρώπη αλλά και στον κόσμο ολόκληρο, έχοντας, όπως σημειώνει, τις καλύτερες υπηρεσίες πληροφοριών, τις πιο «γενναίες» ένοπλες δυνάμεις, την πιο αποτελεσματική σκληρή αλλά και «μαλακή» ισχύ, με φίλους και συμμάχους σε όλο τον κόσμο.

Βρετανοί Πολιτικοί και Πολιτικά Κόμματα.

Όπως συμβαίνει σε κάθε δημοκρατικό κράτος, έτσι και στη Βρετανία, τα πολιτικά κόμματα και οι πολιτικοί καταθέσαν δημοσίως, ως όφειλαν, τις θέσεις και τις απόψεις τους για τη πολιτική επιλογή του BREXIT. Έτσι για τους σκοπούς της εργασίας, θα ανιχνευθούν και οι συγκεκριμένες απόψεις, ώστε με τον πλέον σφαιρικό τρόπο να προσεγγιστεί πλήρως η επιλογή αυτή των Βρετανών.

Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι πριν την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος, από όλα τα βρετανικά κόμματα, επισήμως υπέρ της επιλογής του BREXIT ήταν το UKIP (UK Independence party), το DUP (Democratic Unionists, Ulster Party) καθώς επίσης και μερικά ακόμη μικρότερα, όπως τα BNP (British National Party) και EDL (English Defence League). Τα δύο μεγαλύτερα κόμματα της βρετανικής βουλής, αυτό των Συντηρητικών (Conservatives Party) και εκείνο των Εργατικών (Labour Party) εμφανίστηκαν σχετικά διχασμένα. Αν και οι επίσημες θέσεις τους, προσέγγιζαν την επιλογή της παραμονής στην ΕΕ, υπήρχαν αρκετές φωνές στο εσωτερικό τους (κυρίως εντός των Συντηρητικών) που διαφοροποιούνταν, καθώς υποστήριζαν σθεναρά την επιλογή του BREXIT. Μετά την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος οι φωνές υπέρ του BREXIT αυξήθηκαν κατακόρυφα, με

αποτέλεσμα οι περισσότεροι των Συντηρητικών βουλευτών, αλλά και πολλοί των Εργατικών, να υποστηρίζουν πλέον φανερά την επιλογή αυτή (UNIVERSITY and COLLEGE Union, 2106).

Ποια είναι όμως τα επιχειρήματα όλων αυτών των πολιτικών και των κομμάτων τους, που «δομούν» την επιλογή τους να στηρίξουν την έξοδο του ΗΒ από την ΕΕ; Αν επιχειρηθεί μία ομαδοποίησή τους, εμφανώς προκύπτει μία σχετική ταύτιση θέσεων με αυτές που επισήμως από το βρετανικό κράτος αποτυπώθηκαν από τους βρετανούς πρωθυπουργούς. Παρόλα αυτά όμως, παρουσιάζουν ενδιαφέρον, διότι όπως είναι φυσικό, μέσα από την έντονη πολιτική αντιπαράθεση που έλαβε χώρα στη Βρετανία, τόσο πριν όσο και μετά το δημοψήφισμα, «αποκαλύφθηκαν» όλες εκείνες οι σκέψεις για την επόμενη μέρα του ΗΒ, μετά το BREXIT, με αποτέλεσμα μέσα από τις τοποθετήσεις αυτές των πολιτικών, προκύπτει και η εν γένει πολιτική θέση του ΗΒ μετά το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του Ιουνίου του 2016. Συγκεκριμένα για σκοπούς της έρευνας, θα χωρίσουμε τα επιχειρήματα αυτά σε πολιτικές θέσεις περί διεθνών σχέσεων, σε επιχειρήματα που άπτονται κατά κύριο λόγο της Οικονομίας και του Εμπορίου και σε θέσεις που «αγγίζουν» κυρίως την εσωτερική πολιτική των βρετανών που αφορά την ευημερία και την καθημερινότητα των πολιτών του ΗΒ.

Ξεκινώντας από την πρώτη ομάδα επιχειρημάτων, της ανωτέρω κατηγοριοποίησης, ξεχωρίζει το σύνθημα: “We take back the control” – «παίρνουμε πίσω το έλεγχο» (Gamble, 2018). Το σύνθημα αυτό των υποστηρικτών του BREXIT, έχει χρησιμοποιηθεί σχεδόν από το σύνολο εκείνων που επιχειρηματολογούν, κυρίως στη βάση της θεωρίας της επανάκτησης της «χαμένης» κυριαρχίας του Ηνωμένου Βασιλείου. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται πως οι Βρετανοί, ως «μεγάλο» Έθνος, πρέπει και επιθυμούν η Βρετανία να ανακτήσει τη φήμη της, αυξάνοντας το βαθμό επηρεασμού της επί του Διεθνούς Συστήματος (Reputation and Influence) (MacDonald, 2016), ως «όμοιοι», όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, με τις Ηνωμένες Πολιτείες την Κίνα τη Ρωσία και την Ευρωπαϊκή Ένωση και όχι απλώς απλά ως ένα μέλος της τελευταίας. Παράλληλα, αρκετοί βρετανοί πολιτικοί, υπό την ίδια θέση, επιχειρηματολογούν λέγοντας ότι αν το Ηνωμένο Βασίλειο αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση αυτό πιθανόν να «ελευθερώσει» και άλλες φωνές εντός αυτής, οι οποίες πιθανόν με τη σειρά τους να οδηγήσουν σε νέες συζητήσεις για το μέλλον της Ένωσης. Έτσι μία τέτοια ΕΕ,

με πολλές συζητήσεις, αμφισβητήσεις αλλά και τριγμούς εντός των θεμελίων της, πιθανόν στο Διεθνές Σύστημα, ως ένας οργανισμός κρατών σε αναζήτηση ταυτότητας, να είναι λιγότερο ελκυστικός στο μέλλον και μάλιστα χωρίς τη Βρετανία στις τάξεις του. Συνεχίζοντας το σκεπτικό τους επί της θέσεώς τους αυτής, οι πολιτικοί που υποστηρίζουν το εν λόγω επιχείρημα, προσθέτουν ότι για το ίδιο το ΗΒ, αυτό θα επιφέρει ακόμα ένα πλεονέκτημα. Το ΗΒ, ως μία ένωση τεσσάρων Εθνών (Αγγλία, Σκωτία, Ουαλία, Βόρειος Ιρλανδία) θα καταστεί πλέον περισσότερο ισχυρό και ελκυστικό για τα μέλη του, από ότι η ίδια η ΕΕ. Με αυτό τον τρόπο λοιπόν, οι ίδιοι πολιτικοί πιστεύουν ότι έτσι, η Μεγάλη Βρετανία οδηγεί τις εξελίξεις και στο εσωτερικό της ΕΕ, «σώζοντας» την τελευταία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, από τις συνέπειες των εσωτερικών πιέσεων που δέχεται τα τελευταία χρόνια από τους ευρωσκεπτικιστές, αφού έτσι απενοχοποιούν τις διαφορετικές απόψεις των ευρωπαίων και άρα αποφορτίζεται η «τοξικότητα» των διεργασιών αυτών !

Τα επιχειρήματα που άπτονται κατά κύριο λόγο της Οικονομίας και του Εμπορίου, εμπερικλείουν τα «κεφάλαια» επεμβατική πολιτική της ΕΕ επί της «ελεύθερης» φιλελεύθερης οικονομίας του ΗΒ, παρεμβάσεις επί του «ελεύθερου» εμπορίου, κόστος συμμετοχής στην ΕΕ και επιχειρηματικές δυσκολίες που προκύπτουν από την συμμετοχή της Βρετανίας στην Ένωση (Whyman Petrescu, 2017). Συγκεκριμένα μερίδα νεοφιλελεύθερων βρετανών οικονομολόγων, πιστεύει ότι η Βρετανία θα τα καταφέρει καλύτερα εκτός ΕΕ, στους τομείς της οικονομίας και του εμπορίου, κυρίως λόγω της κατάργησης περιορισμών που επιβάλλονται από την τελευταία και που τώρα επηρεάζουν και τους μικρούς εμπόρους (μη εξαγωγείς), λόγω του υψηλού κόστους της εγχώριας παραγωγής, που προκύπτει ως αποτέλεσμα των παρεμβάσεων και των περιορισμών της Ένωσης. Έτσι πιστεύουν ότι με την έξοδο του ΗΒ από την ΕΕ και την κατάργηση των περιορισμών - επεμβάσεων, το κόστος παραγωγής θα μειωθεί και αρκετά εγχώρια προϊόντα θα γίνουν ελκυστικότερα και πιο ανταγωνιστικά. Παράλληλα, σύμφωνα πάντα με τη ίδια προσέγγιση, χωρίς την προηγούμενη επεμβατική πολιτική η Βρετανία θα παραμείνει ένας ελκυστικός προορισμός για πολυεθνικές εταιρείες και διεθνείς επενδυτές. Επιπρόσθετα πιστεύεται ότι εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης και με πλήρη έλεγχο της εγχώριας αγοράς η Βρετανία νομοθετώντας στα πλαίσια των δικών της δυνατοτήτων και απαιτήσεων, θα απελευθερώσει την Βρετανική αγορά.

Στο ίδιο μήκος, τοποθετούνται και αρκετοί βρετανοί επιχειρηματίες, οι οποίοι επιχειρηματολογώντας τονίζουν ότι τα επιπλέον κόστη που προκύπτουν από την Ένωση, περιορίζουν την ελευθερία του εμπορίου με μη Ευρωπαίους εμπόρους (εκτός ΕΕ). Παράλληλα υπό το ίδιο πρίσμα, αρκετοί επιχειρηματολογούν στη βάση ότι η συμμετοχή της Βρετανίας στην ΕΕ, κοστίζει δυσανάλογα δισεκατομμύρια στερλίνες, σε σχέση με το όφελος από τη συμμετοχή αυτή. Τα χρήματα αυτά, προσθέτουν, δύναται να χρησιμοποιηθούν για μείωση φόρων, αύξηση δημοσίων υπηρεσιών και παροχών του Κράτους προς τους πολίτες του και όχι σε μισθούς και παροχές γραφειοκρατών των Βρυξελλών .

Η τρίτη γενική ομάδα επιχειρημάτων του BREXIT, όπως προαναφέρθηκε, απευθύνεται κυρίως στο εσωτερικό του ΗΒ και αφορά την ευημερία και την καθημερινότητα των βρετανών πολιτών (Dr Graham Gudgin, Professor Robert Tombs, 2016). Έτσι λοιπόν στην κορυφή της θεματολογίας της συγκεκριμένης ομάδας επιχειρημάτων, βρίσκεται η συζήτηση για τη μετανάστευση. Χαρακτηριστικά οι υποστηρικτές της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ένωση, αναφέρουν ότι η ίδια η Βρετανία θα πρέπει να αποφασίζει για τη μεταναστευτική της πολιτική και μάλιστα με όμοιους όρους για τους Ευρωπαίους και μη πολίτες, προσθέτοντας ότι οι αριθμοί μεταναστών πρέπει να μειωθούν δραστικά σε λογικά πλαίσια αλλά και λειτουργικά ποσοστά, σε σχέση με την εξειδικευμένη ζήτηση αγοράς εργασίας. Παράλληλα τονίζουν, ότι αυτή η πολιτική εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορεί να εδράζεται στη βάση της ενίσχυσης της Κοινοπολιτείας αλλά και της εξειδίκευσης. Συνεχίζοντας στο ίδιο πλαίσιο, αναφέρουν ότι η ελεύθερη διακίνηση των ευρωπαίων πολιτών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είχε ως αποτέλεσμα μεγάλος αριθμός ευρωπαίων να εγκατασταθεί στη Βρετανία και να εκμεταλλευτεί το σύστημα ευημερίας του Ηνωμένου Βασιλείου, όπως αυτό είχε δομηθεί στη βάση του πληθυσμού της Κοινοπολιτείας. Έτσι πιστεύουν, ότι τα σχολεία, τα νοσοκομεία, το σύστημα εύρεσης κατοικίας, ακόμα και οι δρόμοι, ως σύστημα ευημερίας των πολιτών της Βρετανίας, έχει κορεστεί και εν τέλει το βάρος μετακυλύετε στις «πλάτες» των Βρετανών. Συνεχίζοντας την επιχειρηματολογία τους, αναφέρουν ότι η εισροή μεγάλου αριθμού εργατών - μεταναστών από πρώην ανατολικά κράτη και νυν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οδήγησαν συγκεκριμένους τομείς απασχόλησης σε μείωση μισθών, άρα και μείωση του βιοτικού επιπέδου των βρετανών πολιτών.

Επιπλέον ένα αρκετά ενδιαφέρον επιχείρημα, που αποτυπώνεται από τους υποστηρικτές των προηγούμενων θέσεων, είναι ότι οι διαδικασίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν οδηγήσει τους βρετανούς πολίτες να αυξήσουν το βαθμό της δυσπιστίας τους, απέναντι στους Βρετανούς πολιτικούς (Tuck & Li, 2018). Συγκεκριμένα πιστεύουν ότι επειδή η ΕΕ κατά κύριο λόγο λειτουργεί μέσα από διεθνείς συμφωνίες, οι οποίες περικλείουν μυστικότητα, στις συμφωνίες αυτές κυρίαρχο λόγο έχουν οι τεχνοκράτες (συμβουλευόντας και προετοιμάζοντας τις αποφάσεις των πολιτικών). Έτσι πιστεύουν ότι λόγω ακριβώς αυτής της μυστικότητας που διαπερνά τις γραφειοκρατικές λειτουργίες της Ένωσης, η αξιοπιστία των πολιτικών μειώνεται ολοένα και περισσότερο. Στο ίδιο πλαίσιο, κινείται και το επιχείρημα ότι παραδοσιακά οι βρετανοί πολίτες θεωρούσαν ως δεδομένο ότι έχουν την δυνατότητα μέσω της βουλής τους και των εκλεγμένων βουλευτών τους, να επηρεάσουν και να αλλάξουν οτιδήποτε εκτιμούν ότι επιδέχεται αλλαγή ή βελτίωση. Όπως όμως χαρακτηριστικά αναφέρουν, η Ευρωπαϊκή Ένωση και η συμμετοχή της Βρετανίας σε αυτήν, έχει εμπεδώσει τα τελευταία χρόνια στη συνείδηση των βρετανών, ότι οι γραφειοκρατικές διαδικασίες της Ευρώπης δεν επιτρέπουν καμία αλλαγή που να προέρχεται από τους πολίτες, παρά μόνο εκείνες που προέρχονται από τους τεχνοκράτες και τους ηγέτες. Είναι χαρακτηριστικά τα εξής λόγια... «There is nothing written in the stones or in the sky, everything should be able to change. In EU you can't change what technocracy decides» (Tuck & Li, 2018). Κλείνοντας λοιπόν η ανωτέρω επιχειρηματολογία παίρνει τον τίτλο από τους ίδιους τους υποστηρικτές της, ότι «a good fortune should be saved». Φυσικά η μεγάλη περιουσία των βρετανών πολιτών, που εδώ μνημονεύεται, δεν είναι άλλη από το δημοκρατικό δικαίωμα τους, να μπορούν να «πυροδοτήσουν» αλλαγές στην ίδια τη Βρετανία.

1.3 ΠΟΙΟΙ ΒΡΕΤΑΝΟΙ ΠΟΛΙΤΕΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΨΗΦΙΣΑΝ ΥΠΕΡ ΤΟΥ BREXIT.

Θεωρώντας ότι αν μελετηθεί το ποιοι και γιατί οι Βρετανοί ψήφισαν υπέρ της εξόδου του ΗΒ από την ΕΕ, στο δημοψήφισμα του Ιουνίου του 2016, θα μας οδηγήσει σε ασφαλή σχετικά συμπεράσματα για την «ταυτοποίηση» και ανίχνευση του βαθμού αποδοχής των επιχειρημάτων του BREXIT, όπως αυτά αποτυπώθηκαν ανωτέρω, εμφανίζεται επιτακτική η ανάγκη διεξόδου στα αποτελέσματα δημοσκοπήσεων αλλά και ερευνών – μελετών, της ταυτότητας των BREXITEERS.

Τόσο πριν όσο και μετά το δημοψήφισμα του 2016, διεξήχθησαν πληθώρα ερευνών που ως σκοπό είχαν την μελέτη, του ποιοι και γιατί ψήφισαν υπέρ ή κατά του BREXIT. Κατά κοινή ομολογία όμως, η πιο «πολυαναφερόμενη» αλλά και πλέον αξιόπιστη έρευνα είναι αυτή του Lord Ashcroft, που διενεργήθηκε με τη μορφή exit poll, με κύριο σκοπό να ερευνηθεί ποιος ψήφισε με τι σκοπό και τι τον οδήγησε σε αυτή την ψήφο (Lord Ashcroft Polls, 2016). Από την έρευνα αυτή, προς χάριν της παρούσας μελέτης, αξία παρουσιάζει ο «φωτισμός» των ομάδων των βρετανών που ψήφισαν υπέρ του BREXIT.

Καταρχάς, ο λαός ανά περιοχή του ΗΒ, αποφάσισε να αποχωρήσει από την ΕΕ με ποσοστό 53,4% στην Αγγλία, 52,5% στην Ουαλία ενώ η Σκωτία και η Βόρεια Ιρλανδία στήριξαν την παραμονή στη Ένωση με ποσοστά 62% και 55,8% αντίστοιχα (BBC Alex Hunt & Brian Wheeler, 2017). Άρα από τα πρώτα στοιχεία κιόλας παρατηρούμε, όπως ήταν αναμενόμενο ιστορικά, έναν διχασμό του ΗΒ, απέναντι και σε αυτή την πολιτική θέση-απόφαση, για το μέλλον του ΗΒ και των πολιτών του .

Δημογραφικά από την έρευνα αυτή του Lord Ashcroft, προκύπτει ότι όσο μεγαλύτερης ηλικίας ήταν οι ψηφοφόροι, τόσο πιο πιθανό ήταν να είχαν ψηφίσει για να εγκαταλείψουν την ΕΕ (Πίνακας 1). Σχεδόν τρία τέταρτα (73%) από 18 έως 24 ετών ψήφισαν να παραμείνουν, που μειώνονται σε δύο τρίτα (62%) μεταξύ 25-34 ετών. Η πλειονότητα όμως των βρετανών άνω των 45 ψήφισαν για να εγκαταλείψουν την ΕΕ, ενώ το ίδιο ψήφισε το 60% των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω. Η πλειονότητα τώρα των ατόμων που δεν εργάζονται ψήφισαν για να φύγουν από την ΕΕ. Περισσότεροι από τους μισούς συνταξιούχους με ιδιωτική σύνταξη ψήφισαν επίσης για να φύγουν, όπως και τα δύο τρίτα των συνταξιούχων με κρατική σύνταξη. Ανάμεσα στους βρετανούς των οποίων οι κατοικίες τους, τους ανήκουν, ψήφισαν κατηγορηματικά να εγκαταλείψουν την ΕΕ, κατά 55%. Μεταξύ εκείνων των οποίων η επίσημη εκπαίδευση έληξε στο γυμνάσιο ή νωρίτερα, μια μεγάλη πλειοψηφία ψήφισε υπέρ του BREXIT. Οι λευκοί ψηφοφόροι ψήφισαν να εγκαταλείψουν την ΕΕ κατά 53%, ενώ τέλος σχεδόν έξι στους δέκα (58%) από εκείνους που χαρακτηρίστηκαν Χριστιανοί, ψήφισαν υπέρ του BREXIT (Lord Ashcroft Polls, 2016).

Επιχειρώντας μία πρώτη «αποκωδικοποίηση», των ανωτέρω στοιχείων, δεν παρουσιάζεται ως πολύ παράτολμη μία αρχική ομαδοποίηση των

BREXITEERS, ως μία ομάδα βρετανών πολιτών με κύριο, κοινό τους χαρακτηριστικό την χαμηλού βαθμού «ευαλωτότητα-τρωτότητα» τους στον φόβο για το μέλλον τους. Για παράδειγμα μπορούμε να πούμε ότι οι μεν άνεργοι δεν έχουν να χάσουν και πολλά περισσότερα, αλλά μάλλον μέσω του BREXIT, ελπίζουν σε κάτι καλύτερο (μείωση μεταναστών άρα αύξηση θέσεων απασχόλησης). Επίσης οι συνταξιούχοι πιθανότατα έχουν την ίδια προσέγγιση, όπως και εκείνοι φυσικά με ιδιόκτητη κατοικία.

Όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης, ο συνδυασμός της μελέτης των δημογραφικών στοιχείων του εκλογικού σώματος του BREXIT, με αυτά των κομματικών του προτιμήσεων, αλλά και των κυριότερων επιχειρημάτων που τους έπεισαν να ψηφίσουν υπέρ της εξόδου. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα πάντα με την μελέτη του Lord Ashcroft, το 40% των υποστηρικτών του BREXIT ήταν «Συντηρητικοί» (Conservatives Party) ποσοστό που αντιστοιχεί στο 58% των ψηφοφόρων του κόμματος, το 25% ήταν ψηφοφόροι του UKIP (UK Independence Party) ήτοι το 96% των ψηφοφόρων του, το 21% ήταν «Εργατικοί» (Labour Party) ήτοι 37% των ψηφοφόρων του και τέλος οι υπόλοιποι BREXITEERS ήταν μοιρασμένοι σε διάφορα μικρά κόμματα (Πίνακας 2). Για να μελετηθούν όμως τα ανωτέρω ποσοστά, αξία έχει και ο συνδυασμός τους, με το ποια ήταν τα κυριότερα επιχειρήματα που τους έπεισαν να ψηφίσουν υπέρ της εξόδου. Έτσι λοιπόν παρατηρούμε ότι οι υποστηρικτές όλων των κομμάτων, ψήφισαν με βάση τα επιχειρήματα ότι πρώτον οι αποφάσεις που αφορούν το ΗΒ, πρέπει να παίρνονται από το ΗΒ (για το 49% των BREXITEERS πρώτος λόγος), δεύτερον ότι πρέπει να «ανακτηθεί» από τους ίδιους τους βρετανούς η μεταναστευτική πολιτική και ο έλεγχος των μεταναστών (για το 33% των BREXITEERS πρώτος λόγος), τρίτον ως αντίδραση στο ότι η ΕΕ θα διευρύνει τις αρμοδιότητές της (κατανομή εξουσιών μεταξύ μελών και ΕΕ) τα επόμενα χρόνια (για το 13% των BREXITEERS πρώτος λόγος) και τέλος ένα περίπου 6% ως κύριο επιχείρημα είχε τα πλεονεκτήματα της προοπτικής του BREXIT στην οικονομία και το εμπόριο του ΗΒ (Πίνακας 3).

Πως όμως θα χαρακτήριζαν τους εαυτούς τους, οι υποστηρικτές της εξόδου του ΗΒ, σε σχέση με το πόσο βρετανοί ή άγγλοι, αισθάνονται; Σύμφωνα πάντα με την ίδια έρευνα, αυτοί που χαρακτηρίζονται ως “English not British”, κατά 79% ψήφισαν LEAVE, αυτοί που χαρακτηρίζονται “More English than British” επιλέγουν κατά 66% το BREXIT, αυτοί που βλέπουν τον εαυτό τους ως “Equally English and

British” ήταν μοιρασμένοι (51% υπέρ εξόδου) στο δημοψήφισμα, ενώ στην αντίπερα «όχθη» συναντάμε αυτούς που αυτοχαρακτηρίζονται ως “More British than English” και ως British not English”, να έχουν ψηφίσει κατά 37% και 40% αντίστοιχα, υπέρ του BREXIT (Lord Ashcroft Polls, 2016).

Τα ανωτέρω στοιχεία περί κομματικής - πολιτικής «ταυτότητας» των ψηφοφόρων του BREXIT, αλλά και των επιχειρημάτων τους, μας οδηγούν, με σχετική ασφάλεια, να επιχειρήσουμε μία δεύτερη προσπάθεια ομαδοποίησης των χαρακτηριστικών, των υποστηρικτών της εξόδου του ΗΒ. Παρατηρείται λοιπόν μία «συντηρητική» προσέγγιση του μέλλοντος του ΗΒ, ή αλλιώς μία οικειοποίηση συντηρητικών επιχειρημάτων, που ως πιθανότερο απώτερο σκοπό έχουν την ελπίδα για την επαναφορά της Βρετανίας, σε μία πλησιέστερα των παραδοσιακών «Αγγλικών» θεμελιωδών αξιών πολιτική, της διακυβέρνησης του ΗΒ.

Αυτή η «ταμπέλα» της συντηρητικής πολιτικής προσέγγισης του αφηγήματος του BREXIT, ενισχύεται από την ίδια δημοσκόπηση, με την μελέτη του ερωτήματος περί των σημαντικότερων πολιτικών θεμάτων που ώθησαν τους Βρετανούς, σε μία θετική ή αρνητική προσέγγιση του BREXIT. Συγκεκριμένα οι ερωτηθέντες πιστεύουν ότι τα επιχειρήματα του αφηγήματος εξόδου από την ΕΕ, περί αντιμετώπισης της μετανάστευσης (Immigration) κατά 79%, του «πολυπολιτισμικού» (Multiculturalism) στοιχείου της ΕΕ κατά 71%, του κοινωνικού φιλελευθερισμού (Social Liberalism) κατά 68%, του φεμινισμού κατά 60%, της «πράσινης» κινητικότητας (Green movement) κατά 62%, όπως και της παγκοσμιοποίησης (Globalization) με ίδιο ποσοστό και τέλος θέματα περί καπιταλισμού κατά 49%, επηρέασαν θετικά τους βρετανούς στο να ταχθούν υπέρ του BREXIT (Lord Ashcroft Polls, 2016).

Τέλος μέσα από αυτή την ανάλυση του “Who is Who and Why” των BREXITEERS, αξιοσημείωτο είναι και το πώς προέβλεπαν ή ευελπιστούσαν οι ίδιοι, ότι το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος θα «καλύτερευε» ή θα «χειροτέρευε» την πατρίδα τους, καθώς και τι προέβλεπαν ως τελικό αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Έτσι παρατηρείται ότι πάνω από τα δύο τρίτα των υποστηρικτών του BREXIT (69%) πίστευαν ότι το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος θα επηρέαζε ελάχιστα (είτε προς το καλύτερο είτε προς το χειρότερο) την Βρετανία ως κράτος, ενώ παράλληλα εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι πάνω από επτά στους δέκα βρετανούς (77% του συνόλου των

ψηφοφόρων), συμπεριλαμβανομένων και των BREXITEERS κατά 54%, πίστευε σε νίκη της πολιτικής του REMAIN (Lord Ashcroft Polls, 2016). Ως εκ τούτου, αναμφισβήτητα προκύπτει το πολύ ενδιαφέρον στοιχείο, ότι οι βρετανοί, συμπεριλαμβανομένων και των ίδιων των οπαδών του BREXIT, αντιμετώπισαν το δημοψήφισμα του 2016, άρα και το πολιτικό αφήγημα του BREXIT, ως ελάχιστα ισχυρό - πιθανό να «αλλάξει» τα πράγματα. Αυτό το στοιχείο επίσης, δεν μας απαγορεύει να θεωρήσουμε με σχετική βεβαιότητα, ότι θα μπορούσε να θεωρηθεί το εν λόγω δημοψήφισμα, αλλά και το πολιτικό σκέλος της θεωρίας του BREXIT, ως περισσότερο μία φωνή συντηρητικής πολιτικής διαμαρτυρίας για την σύγχρονη πολιτική κατάσταση της Βρετανίας, παρά ως μία πολιτική πεποίθηση περί βέβαιης αλλαγής της βρετανικής πολιτικής προς μία συντηρητικότερη «οπτική», με εφιαλτήριο την «νίκη» του BREXIT.

1.4 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΤΗΣ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΤΟΥ BREXIT, ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΡΕΤΑΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΤΗΣ.

Η συζήτηση και οι διαφωνίες που προέκυψαν, όσον αφορά τις επιπτώσεις ή τις ευκαιρίες που προβάλλονται μέσα από τη διαδικασία του BREXIT, ήταν ένα από τα βασικά πεδία αντιπαράθεσης τόσο πριν το δημοψήφισμα όσο και στις συζητήσεις που ακολούθησαν. Οι προσπάθειες να καταγράψουν τα κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά κόστη αλλά και ευκαιρίες, που προκύπτουν από την απόφαση των βρετανών να εγκαταλείψουν την Ευρωπαϊκή Ένωση, έφερε ως αποτέλεσμα υπερβολικά απλουστευμένες και σε πολλές περιπτώσεις αποπροσανατολιστικές ρητορικές, τις οποίες κάθε πλευρά χρησιμοποίησε κατά περίπτωση, ως επιχείρημα για τη θέση της. Προσπαθώντας να προβλέψουμε τις επιπτώσεις, που έχει η απόφαση για έξοδο από την ΕΕ, στη Βρετανική οικονομία, είναι αναμφισβήτητα ένα πολύ περίπλοκο πρόβλημα και πολλοί σημαντικοί παράγοντες πρέπει να ληφθούν υπόψη. Επειδή δεν αποτελεί στόχο της παρούσας εργασίας η οικονομική ανάλυση στοιχείων, που προκύπτουν από μελέτες κόστους του BREXIT, θα προσεγγιστεί με μία διαφορετική οπτική την πτυχή των επιπτώσεων αλλά και των ευκαιριών που πιθανών να προκύπτουν.

Όλα τα οικονομικά θέματα που μελετώνται από ειδικούς την τελευταία αυτή τριετία κατά τη διάρκεια των συζητήσεων επί του BREXIT, αναμφισβήτητα αγγίζουν και την πολιτική θεωρία. Για παράδειγμα πολύ εύστοχα οι David Bailey και Les Budd, στο βιβλίο τους “The Political Economy of Brexit”, μέσα από

λεπτομερείς τεχνικές αναλύσεις - διαπιστώσεις και συμπεράσματα, αναδεικνύουν μία πληθώρα τεχνικών - οικονομικών θεμάτων, στα οποία αγγίζει η απόφαση των Βρετανών. Συγκεκριμένα το ανωτέρω βιβλίο αναδεικνύει πολύ εύστοχα, τη σχέση μεταξύ της περιφερειακής βρετανικής πολιτικής και του BREXIT, το οποίο είναι ένα κεφάλαιο των συζητήσεων για την έξοδο της Βρετανίας από την Ένωση, που δεν έχει μόνο μία πλευρά ανάγνωσης αλλά περισσότερες, με αποτέλεσμα τόσο υποστηρικτές όσο και πολέμιοι του BREXIT, να το χρησιμοποιούν κατά το δοκούν (Budd Bailey, 2017). Το ίδιο ακριβώς στοιχείο αναδεικνύεται και από άλλες μελέτες, οι οποίες στο σύνολο τους, εφόσον προσπαθούν να είναι αποστασιοποιημένος από το μέρος του ενός ή του άλλου, αναδεικνύουν με τον ίδιο τρόπο πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της οποιασδήποτε επιλογής εξόδου ή μη. Χαρακτηριστική είναι η ανάλυση των David Bailey και της Lisa De Propri's οι οποίοι μελετούν, μεταξύ άλλων, ένα θέμα που εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι, μετά την έξοδο Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, επηρεάζει αρνητικά τους Βρετανούς και αυτό είναι το θέμα του μέλλοντος των αυτοκινητοβιομηχανιών και της αγοράς αυτοκινήτου. Συγκεκριμένα η λεπτομερής τους ανάλυση και αποτύπωση των διαδικασιών παραγωγής, που ξεκινούν από το εργοστάσιο και καταλήγουν, μέσω των διαδικασιών εκτελωνισμού και εμπορίου, να αγγίζουν σημαντικές πτυχές διακρατικών εμπορικών συμφωνιών και σχέσεων, αναδεικνύουν με πολύ emphaticό τρόπο μία λεπτομέρεια η οποία δεν είχε αναδειχθεί στη συζήτηση πριν το δημοψήφισμα. Συγκεκριμένα όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, οι πολιτικές συζητήσεις και διαφωνίες είχαν επικεντρωθεί κυρίως στους δασμούς και στον τρόπο πρόσβασης στη «SINGLE MARKET» και όχι στην ανάγκη να μειωθούν μη δασμολογικοί φραγμοί ώστε να εξασφαλιστεί η λειτουργικότητα της αλυσίδας της αξίας των αυτοκινήτων (Bailey De Propri, 2017).

Μέσα από αυτά τα παραδείγματα γίνεται γρήγορα αντιληπτό ότι το δίλημμα παραμονή ή έξοδος, μπορούμε να το δούμε από δύο οπτικές γωνίες. Είτε ως πρόβλημα με ολέθριες συνέπειες, είτε ως ευκαιρία σε πολλά οικονομικά θέματα, τα οποία ήδη υπάρχουν στο τραπέζι των συζητήσεων της Βρετανίας. Το ποιος φακός θα χρησιμοποιηθεί, εξαρτάται αποκλειστικά από τις δεσμεύσεις και τις συμφωνίες της βρετανικής Κυβέρνησης και όχι από το ίδιο το δίλημμα, οι οποίες με τη σειρά τους θα δρομολογήσουν λύσεις σε ήδη υπάρχοντα προβλήματα.

Φυσικά, ευκαιρίες ή επιπτώσεις μπορεί κάποιος να ανιχνεύσει όχι μόνο σε οικονομικά θέματα αλλά και σε πολιτικά. Για παράδειγμα, η Σκωτία επωφελείται οικονομικά τόσο από την φυσική της ένωση με το ΗΒ, όσο και από τη συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό με τη σειρά του, αναδεικνύει ένα αναμφισβήτητο μάθημα από το δημοψήφισμα του 2016, ότι δηλαδή η οικονομία επηρεάζει την άποψη των πολιτών σε ένα δημοψήφισμα μέχρι ενός σημείου και ειδικά όταν οι καμπάνιες των δημοψηφισμάτων είναι ιδιαίτερα πολωτικές. Συγκεκριμένα όπως ο Kaufmann αναφέρει στο βιβλίο του ότι, όπως οι Βρετανοί ψήφισαν να φύγουν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, παρ' όλες τις προειδοποιήσεις των οικονομολόγων, είναι απόλυτα λογικό ή πιθανό και οι Σκωτσέζοι κάποια μέρα, να επιλέξουν την ανεξαρτησία τους απέναντι σε ένα παρόμοιο δίλημμα (Kaufmann, 2016).

Επιστρέφοντας όμως στη συζήτηση του κατά πόσο οι οικονομικές πτυχές της απόφασης των Βρετανών για έξοδο από την Ένωση, αποτελούν επιχείρημα ανάδειξης μίας πολιτικής θεωρίας, η οποία εδράζεται στην απόφαση εξόδου των Βρετανών, για το μέγεθος και το σκοπό της παρούσας έρευνας θα ήταν αδόκιμο να επιχειρηθεί μία ακόμη τεχνική ανάλυση οικονομικών - πολιτικών επιπτώσεων του BREXIT. Όμως θα επιχειρηθεί μέσα από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα να αναδειχθεί η πολιτική αυτή διαμάχη σφετερισμού θετικών και αρνητικών στοιχείων του BREXIT, αναλόγως πλευράς επιχειρημάτων, με σκοπό την εξέταση του αν εν τέλει αναδεικνύεται μία πολιτική θεωρία, η οποία εδράζεται σε μετρήσιμα κατά το δυνατό στοιχεία, ή μία αντίδραση απέναντι σε οικονομικά και κοινωνικοπολιτικά προβλήματα του ΗΒ.

Έτσι λοιπόν και το αφήγημα του BREXIT έχει, ακόμα και για τους ίδιους τους υποστηρικτές του, ορισμένα γενικώς παραδεκτά μειονεκτήματα, αλλά και αντίστοιχα θετικά στοιχεία, που σε βάθος χρόνου θα εξισορροπούσαν, σύμφωνα με τους ίδιους, τις συνέπειες των πρώτων. Όλα αυτά σε σχέση φυσικά και με την επίτευξη ή μη συμφωνίας μεταξύ Βρετανών και Ευρωπαίων, για τον τρόπο και την θεσμική διαδικασία που θα ισχύει την επομένη του BREXIT. Όμως μέχρι την στιγμή συγγραφής της εργασίας, η πολυπόθητη αυτή συμφωνία όχι μόνο δεν έχει επιτευχθεί, αλλά η Βρετανία αποφάσισε να οριστούν νέες εθνικές εκλογές μετά και από την απόρριψη της συμφωνίας που έφερε για ψήφιση στο βρετανικό κοινοβούλιο ο Πρωθυπουργός της (UK PARLIAMENT, 2019) . Όμως μπορούμε να

βασιστούμε στα δεδομένα στοιχεία που έχουμε ως τώρα, για την πιθανή συμφωνία ή μη, όπως αυτά αποτυπώνονται στο προσύμφωνο μεταξύ της κυβέρνησης του Μπόρις Τζόνσον και του Ζαν Κλοντ Γιουνκερ (εκ μέρους της ΕΕ), όπως αυτή αποτυπώθηκε στις 17 Οκτωβρίου 2019, η οποία (συμφωνία) βέβαια με τη σειρά της, είναι σχεδόν ίδια με εκείνη της Τερέζα Μέι του 2018, αφού έχει λίγες μόνο αλλαγές σε σχέση με εκείνη (HOUSE OF COMMONS, 2019).

Καταρχάς, μια επιλογή της βρετανικής κυβέρνησης είναι να ακολουθηθεί ένα σκληρό - HARD Brexit με ελάχιστους συμβιβασμούς στις διαπραγματεύσεις σε θέματα, όπως οι τέσσερις ελευθερίες, η αποχώρηση από την ενιαία αγορά και οι εμπορικές συναλλαγές με την υπόλοιπη Ευρώπη, σαν να ήταν οποιοδήποτε τρίτο κράτος εκτός Ευρώπης. Μία άλλη επιλογή της Βρετανίας είναι να ακολουθήσει ένα ήπιο-«SOFT» BREXIT κατά το οποίο θα διατηρηθούν κάποιες σχέσεις με την ΕΕ με συμμετοχή στην ενιαία αγορά και την συμφωνία για ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών της ΕΕ από και προς την Βρετανία. Γενικότερα, τόσο η Μέι, όσο και ο Τζόνσον έχουν αναφέρει πως επιθυμούν να φτάσουν σε μια συμφωνία που θα έχει θετικά αποτελέσματα και για τις δυο πλευρές

Έτσι, οφείλουμε να τονίσουμε πως αρχικά, η συμμετοχή της Βρετανίας στην ΕΕ, βοήθησε στην ανάκαμψη της οικονομίας της καθώς διπλασίασε, το ΑΕΠ της (Kierzenkowski, 2017). Επιπλέον, η πλήρης συμμετοχή της Βρετανίας στην ενιαία αγορά την έκανε ελκυστική πλατφόρμα εξαγωγών για πολυεθνικές επιχειρήσεις, μιας και δεν επιβαρύνονταν με επιπλέον δασμούς (Dhingra, 2016). Πλέον όμως, η ανακοίνωση του επερχόμενου BREXIT έφερε ένα κλίμα αβεβαιότητας και ανησυχίας στις βρετανικές επιχειρήσεις με τις επενδύσεις να μειώνονται κατά 2%.

Μια ακόμα εστία ανησυχίας προκύπτει από το γεγονός πως το ΗΒ έχει ως κυρίως εμπορικό εταίρο την ΕΕ και ενισχύεται οικονομικά μέσα από την δραστηριοποίηση της στην ενιαία αγορά, όπως επίσης, και το ότι περίπου τρία εκατομμύρια θέσεις εργασίας στο ΗΒ έχουν να κάνουν με τις εξαγωγές στην ΕΕ. Ακόμα, η ΕΕ είναι ο κύριος προορισμός για το 40% των οικονομικών εξαγωγών της Βρετανίας Όλα αυτά δημιουργούν προβλήματα στις διαπραγματεύσεις της Βρετανίας για μια νέα συμφωνία αναφορικά στο εμπόριο και τις καθιστούν ακόμη πιο περίπλοκες. Εάν η Βρετανία επιλέξει να μην συμμετέχει στην ενιαία αγορά, το εμπόριο ανάμεσα στις δυο πλευρές θα είναι επιζήμιο, καθώς οι τελωνειακοί έλεγχοι θα φέρουν μεγαλύτερο κόστος και θα αυξηθούν οι δασμοί σε κάποια

προϊόντα. Επίσης, η Βρετανία θα πρέπει να συνάψει εμπορικές συμφωνίες και με τις υπόλοιπες χώρες εκτός της ΕΕ, οι οποίες μπορεί να είναι εξίσου επιζήμιες και χρονοβόρες. Εάν μειωθεί το εμπόριο, λόγω αυτών των επιπλέον ζημιών, η επίδραση στην οικονομία της Βρετανίας θα είναι έντονα αρνητική και ίσως μειώσει σημαντικά τη δυναμική παρουσία της στην οικονομία. Το ποσοστό ανεργίας πιθανότατα να αυξηθεί όπως επίσης και το έλλειμμα της. Ο Campos κ.α. εκτιμώντας τα οφέλη που έλαβε η Βρετανία μετά τη συμμετοχή της στην ΕΕ αναφέρουν πως η πορεία που διέγραψαν μέχρι τουλάχιστον και το 2010 ήταν θετική (Πίνακας 4: . Όπως συμπληρώνουν, αυτή η κυρίως οικονομική ωφέλεια που έλαβε το ΗΒ, οφείλεται κυρίως στο εμπόριο και στην αλληλοεπίδρασή του με την ΕΕ (Campos Coricelli Moretti, 2014).

Συνεπώς υπάρχει ένα «οπτιμιστικό σενάριο» το οποίο συμπεριλαμβάνει μια εμπορική συμφωνία με την ΕΕ σαν αυτήν της Νορβηγίας, η οποία συμμετέχει στην ενιαία αγορά όμως όχι στην Τελωνειακή Ένωση, αλλά και ένα «πεσιμιστικό σενάριο», στο οποίο, όπως αναφέραμε και πριν, δεν θα υπάρξουν επιτυχείς διαπραγματεύσεις με την ΕΕ (Dhingra, 2016). Η Βρετανία, πάντως, φαίνεται να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει μέσα στα επόμενα χρόνια οικονομικές ταραχές μιας και από τώρα ήδη προέκυψε η υποτίμηση της βρετανικής λίρας. Σύμφωνα με κάποιους οικονομολόγους η επιλογή ενός HARD BREXIT θα οδηγήσει σε μείωση των εμπορικών συναλλαγών με την Ευρώπη ύψους 40% (Menon, 2017).

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με αρκετούς πολέμιους του BREXIT, παρόλο που η αύξηση των μεταναστών, λόγω της ελεύθερης μετακίνησης προσώπων στην ΕΕ, αποτέλεσε ένα ισχυρό λόγο υπερψήφισης της μη παραμονής στην ΕΕ, έρευνες δείχνουν πως κυρίως οι ευρωπαίοι μετανάστες αυξάνουν το ΑΕΠ της Βρετανίας και αποδεικνύονται να έχουν καλύτερη εκπαίδευση και να καταλαμβάνουν πολλές θέσεις εργασίας (Kierzenkowski, 2017), (Dhingra, 2016). Αν τεθούν αυστηρά μέτρα για μείωση των μεταναστευτικών εισροών, θα μειωθεί και η ποιότητα αλλά και η ποικιλία του εργατικού δυναμικού και ακόμη θα αποδυναμωθεί η μεταφορά γνώσης και εμπειρίας (Kierzenkowski, 2017). Οι μετανάστες, επίσης, κάνουν κατανάλωση προϊόντων και υπηρεσιών αυξάνοντας έτσι τη ζήτηση για εργασία, παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών (Dhingra, 2016). Άρα, η μείωση των εισερχόμενων μεταναστών θα μείωνε το βιοτικό επίπεδο στο ΗΒ, εφόσον

ουσιαστικά δεν προκαλούν σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις στους μισθούς και στα ποσοστά ανεργίας.

Ιδιαίτερο όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση του ποια είναι η οπτική, των υποστηρικτών του BREXIT για τα ανωτέρω θέματα. Καταρχάς, όσο αναφορά τις επιπτώσεις στα θέματα εμπορίου, οι BREXITEERS βλέπουν μία ευκαιρία, αφού όπως υποστηρίζουν, επειδή η Βρετανία σύμφωνα πάντα με τα ανωτέρω στοιχεία εισάγει από την ΕΕ πολύ περισσότερα από ότι εξάγει, ενώ παράλληλα αποτελεί τον μεγαλύτερο ευρωπαϊκό εμπορικό συνεταιίρο των ΗΠΑ και της Κίνας, κανένα λογικό κράτος ακόμα και μετά το BREXIT, δεν θα διέκοπτε τις εμπορικές σχέσεις του με τη Βρετανία. Έτσι λοιπόν προσθέτουν, ότι εκμεταλλευόμενη η Βρετανία ακριβώς αυτά τα οικονομικά στοιχεία, θα πρέπει όχι μόνο να αφήσει την Ευρωπαϊκή Κοινή Αγορά (Single Market) αλλά και να διαπραγματευτεί μόνη της πλέον τις εμπορικές συμφωνίες. Επιπρόσθετα η Βρετανία ως η πέμπτη μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως και με προοπτική να εξελιχθεί στην μεγαλύτερη της ευρωπαϊκής ηπείρου μέχρι το 2035, όντας εκτός της ΕΕ, της οποίας η οικονομία σύμφωνα με τον IMF, έχει «συρρικνώσει» την παραγωγή της από το 30% της αντίστοιχης παγκόσμιας το 1980, στο 16,5% το 2015, θα έχει καλύτερες προοπτικές υπογραφής επωφελών για τη Βρετανία εμπορικών συμφωνιών. Παράλληλα οι συμφωνίες, αυτές σύμφωνα πάντα με την ίδια άποψη, θα μπορούν να ολοκληρώνονται σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα, από ότι συμβαίνει τώρα εντός της Ένωσης, λόγω των περίπλοκων διαδικασιών της. Όπως επίσης οι ίδιοι υποστηρίζουν, η άποψή τους αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι ήδη 35 κράτη έχουν εκφράσει, μετά το δημοψήφισμα του 2016, το ενδιαφέρον τους για σύναψη διακρατικών εμπορικών και οικονομικών συμφωνιών με τη Βρετανία, όταν φυσικά επισημοποιηθεί το BREXIT (GET BRITAIN OUT, 2016).

Ένα ακόμη πεδίο που επικεντρώνουν τα επιχειρήματά τους οι υποστηρικτές του BREXIT, για να στηρίξουν την θεωρία τους, είναι και αυτό της απασχόλησης και της ανεργίας. Συγκεκριμένα όπως υποστηρίζουν, εσφαλμένα οι πολέμιοι της εξόδου, προβλέπουν ότι μετά την έξοδο της Βρετανίας από την Ένωση, θα χαθούν τρία εκατομμύρια θέσεις εργασίας, σύμφωνα με μία αναφορά του National Institute for Economic and Social Research, το 2000. Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι η εν λόγω αναφορά προβλέπει ότι 3,2 εκατομμύρια θέσεις εργασίας στη Βρετανία, σχετίζονται με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έτσι οι υποστηρικτές της Ένωσης

υποστηρίζουν ότι με την έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου από αυτήν, οι θέσεις αυτές θα χαθούν. Οι υποστηρικτές όμως της εξόδου θεωρούν ότι η παραπάνω αναφορά είναι ένας μύθος. Και αυτό διότι προβλέπουν ότι σε βάθος χρόνου, με την έξοδο της Βρετανίας από την Ένωση θα προκύψουν πολύ περισσότερες θέσεις απασχόλησης για τους ίδιους τους Βρετανούς, διότι όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν, οι υποστηρικτές της πρώτης άποψης θεωρούν ως δεδομένο ότι προϊόντα και υπηρεσίες αξίας 228 δισεκατομμυρίων στερλινών, τα οποία η Βρετανία αυτή τη στιγμή εξάγει στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα μειωθούν αυτόματα στο «μηδέν» την επόμενη μέρα του BREXIT, γεγονός που όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν είναι αδύνατο και ουτοπικό (GET BRITAIN OUT, 2016).

Τι γίνεται όμως με τις πολιτικές επιπτώσεις του BREXIT και πως αυτές αντιμετωπίζονται από τους υποστηρικτές του; Καταρχάς οι τελευταίοι υποστηρίζουν ότι με την έξοδο της Βρετανίας από την Ένωση, όχι μόνο δεν θα απομονωθούν οι βρετανοί από τους διεθνείς οργανισμούς, αλλά απεναντίας η Βρετανία, συνεργαζόμενη στενά τα υπόλοιπα μέλη της Κοινοπολιτείας αλλά και με τα επί μέρους μέλη της Ένωσης, όντας ισχυρή και κυρίαρχη πλέον θα μπορεί να επηρεάζει αποτελεσματικότερα τις αποφάσεις και άλλων οργανισμών όπως του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και του NATO, ως βασικό μέλος τους.

Κλείνοντας λοιπόν την εξέταση του παρόντος κεφαλαίου, γίνεται εύκολα αντιληπτό, ότι οι ευκαιρίες που παρουσιάζει η θεωρία της προοπτικής η Βρετανία να συνεχίσει την μακράιωνη πολιτική της πορεία εκτός ΕΕ, εδράζονται στα ίδια κεφάλαια, από τα οποία προκύπτουν αναμφίβολα και πολυάριθμες επιπτώσεις από την επιλογή αυτή. Ως εκ τούτου, ενισχύεται ακόμη περισσότερο το συμπέρασμα που καταγράφηκε ανωτέρω, ότι δηλαδή όλα εκείνα τα κεφάλαια της πολιτικής αλλά και της οικονομίας που αναμφισβήτητα θα επηρεαστούν από την έξοδο του ΗΒ από την ΕΕ, δύναται αναλόγως των χειρισμών της Βρετανίας από εδώ και στο εξής, είτε να αποτελέσουν προκλήσεις και ευκαιρίες για έναν δύσκολο αλλά ελπιδοφόρο δρόμο ανάπτυξης, είτε να την οδηγήσουν σε καταστροφικές οικονομικές και πολιτικές οδούς, που οι συνέπειές και οι πληγές που θα αφήσουν πίσω, θα είναι δύσκολο να επουλωθούν στο προσεχές μέλλον και υπό τις παρούσες συνθήκες.

1.5 TAKING BACK CONTROL: GLOBAL BRITAIN ή BRITAIN FIRST

Κλείνοντας το πρώτο μέρος της έρευνας, αναφορικά με την μελέτη της εξέλιξης της θεωρίας του BREXIT, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση των δύο κυρίαρχων συνθημάτων που χρησιμοποιήθηκαν κατά την περίοδο πριν το δημοψήφισμα του 2016, από τους υποστηρικτές της αποχώρησης του ΗΒ από την ΕΕ, τα οποία με τη σειρά τους στήριξαν το, μάλλον ψηφοθηρικό σύνθημα, TAKING BACK CONTROL. Συγκεκριμένα το 2016, οι πρωτοστάτες της “Leave” Campaign, δεν κατάφεραν να συμφωνήσουν μεταξύ τους σε μία ενιαία γραμμή υποστήριξης των «πιστεύω» τους. Έτσι η καμπάνια τους, ουσιαστικά κατευθύνθηκε από δύο κυρίαρχες ομάδες – οργανισμούς. Ως «σημαία» τους ή αλλιώς ως κυρίαρχο σύνθημά τους οι δύο αυτοί οργανισμοί είχαν το “GLOBAL BRITAIN” και “BRITAIN FIRST” (Shipman, 2016). Αρχικά ο χωρισμός αυτός, εμφανίστηκε ως αδυναμία των BREXITEERS. Στη συνέχεια όμως μέσα από πολιτικές αναλύσεις, προέκυψε ότι αυτά τα δύο συνθήματα προσέλκυσαν τελικά περισσότερους υποστηρικτές από ότι θα πετύχαινε ένα ενιαίο, διότι πιστεύεται ότι με αυτό τον τρόπο «προσηλυτίστηκαν» περισσότεροι βρετανοί με διαφορετικές πολιτικές προσεγγίσεις του διλλήματος του δημοψηφίσματος. Τι κρύβεται όμως πίσω από τα δύο αυτά συνθήματα; Μπορούν αυτές οι δύο φράσεις να «στρατολογήσουν» στις τάξεις τους, μία πολιτική θεωρία και που αυτή θα εδράζεται;

Καταρχάς, το σύνθημα “GLOBAL BRITAIN” ομαδοποίησε κατά κύριο λόγο, τα επιχειρήματα της «ευκαιρίας» που παρουσιάζεται για νέες εμπορικές συμφωνίες με κράτη από όλο τον κόσμο, αναλύσεις για αναγκαιότητα μικρότερων φόρων και τέλος για επανεξέταση μετά το BREXIT, όλων των κανόνων – νόμων που είχαν επιβληθεί από την ΕΕ και που τώρα θα έπρεπε να επαναπροσδιοριστούν από τη Βρετανία με βάση τα δικά της συμφέροντα. Ας μη ξεχνάμε άλλωστε ότι όπως αναφέρθηκε ανωτέρω και στο παρόν κεφάλαιο (κεφ. 1.2/ Πρωθυπουργός Τερέζα Μέι), η ίδια η πρωθυπουργός της Βρετανίας, στο κείμενο που απέστειλε στην ΕΕ, για να ενεργοποιηθεί το Άρθρο 50 της Ένωσης, αναφερόταν για πρώτη φορά σε μία “TRULLY GLOBAL BRITAIN”, όπως χαρακτηριστικά ονομάτισε την ανάγκη για άνοιγμα της Βρετανίας σε όλο τον κόσμο (May, 2017). Για να συνδυάσουμε όμως το παρών κεφάλαιο με το επόμενο, όπου θα εξεταστεί η επιλογή εξόδου με τη θέση και τη πολιτική της Βρετανίας στο

Διεθνές Σύστημα, αξίζει μία πιο ενδελεχής έρευνα του πως ακριβώς από την «Παγκόσμια Βρετανία» οδηγηθήκαμε στην αποχώρησή της από ένα απόλυτα μη στενά συνδεδεμένο με σύνορα διεθνή οργανισμό όπως αυτόν της ΕΕ.

Έτσι λοιπόν αν ανατρέξουμε στο δικτυακό τόπο “globalbritain.co.uk” (GLOBAL BRITAIN, 2013) διαβάζουμε ότι δημιουργήθηκε το 1997 από τους Lord Pearson of Rannoch, Lord Stoddart of Swindon and Lord Harris of High Cross, με σκοπό να αναδειχθεί το ότι η ευημερία της Βρετανίας βασίζεται σε ένα παγκόσμιο όραμα και όχι στην ευρωπαϊκή τελωνειακή ένωση και ότι η βρετανική ευημερία θα εξυπηρετούνταν καλύτερα με την απόσυρση του ΗΒ από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Από το 1997 έως το 2013, οι κύριες στοχεύσεις του “GlobalBritain”, ήταν να ενημερωθούν οι βρετανοί βουλευτές όλων των κομμάτων, για τις συζητήσεις τους στις εργασίες των επιτροπών στο Westminster και στα ευρωπαϊκά κοινοβούλια. Όταν, τον Φεβρουάριο του 2013, ο πρωθυπουργός ανακοίνωσε την πολιτική της επαναδιαπραγμάτευσης και τη διεξαγωγή δημοψηφίσματος, αποφασίστηκε (όπως ο ίδιος ο οργανισμός, μας ενημερώνει), να επικεντρωθεί η έρευνα και οι δραστηριότητες του ανωτέρω οργανισμού, σε δύο σημαντικές αλλά μη κοινοβουλευτικές "εκλογικές περιφέρειες": το Δήμο του Λονδίνου και τις βρετανικές επιχειρήσεις. Άρα εδώ ξεκάθαρα γίνεται αντιληπτό, ότι η θεωρία του “GLOBAL BRITAIN” επικεντρώνει τα επιχειρήματα και τις θέσεις του σε καθαρά οικονομικές, εμπορικές και πολυεθνικές βάσεις, αφού τέτοια είναι και η σύσταση ή αλλιώς τα πεδία ενδιαφέροντος, τόσο των επιχειρηματιών όσο και των δραστηριοποιούμενων και διαμενόντων στον Δήμο του Λονδίνου. Επίσης, ο ίδιος ο οργανισμός μας αναφέρει, ότι πλέον μετά το δημοψήφισμα, δημοσιεύει πλήθος ερευνητικών ανακοινώσεων και εγγράφων, για να διασφαλίσει ότι δεν θα «προδοθούν» τα 17,4 εκατομμύρια Βρετανοί που ψήφισαν για αλλαγή της Βρετανίας μέσω του BREXIT.

Παράλληλα όμως ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το ίδιο σύνθημα χρησιμοποιείται επίσημα και από την βρετανική κυβέρνηση και μάλιστα με τον πλέον θεσμικό τρόπο. Στο διαδικτυακό τόπο της βρετανικής κυβέρνησης “gov.uk” εμφανίζεται ένα πλήρες “portal”, το οποίο έχει ως τίτλο «Global Britain: delivering on our international ambition» (FOREIGN & COMMONWEALTH OFFICE, 2018). Να σημειωθεί δε ότι ο διαδικτυακός αυτός χώρος, διαχειρίζεται από την βρετανική κυβέρνηση ενώ οι αναρτήσεις του “GLOBAL BRITAIN”, παρακολουθούνται και

καταχωρούνται από το Υπουργείο Εξωτερικών του ΗΒ. Αυτή η ιστοσελίδα δημιουργήθηκε από το βρετανικό Υπουργείο Εξωτερικών, τον Ιούνιο του 2019 και η οποία κατά κύριο λόγο συλλέγει και αναρτά τα σημαντικότερα επίσημα έγγραφα, ομιλίες και γενικότερα επίσημα ντοκουμέντα, που αφορούν τον όρο “GLOBAL BRITAIN”. Άξιο μελέτης όμως είναι το από πού ξεκίνησε αυτή η κυβερνητική διαδικασία. Ανατρέχοντας στα αρχεία του βρετανικού Κοινοβουλίου των Αντιπροσώπων (HOUSE of COMMONS), εντοπίζεται στη βιβλιοθήκη – αρχείο, της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων (FOREIGN AFFAIRS COMMITTEE), η έκτη αναφορά της περιόδου 2017-2019, η οποία δημοσιεύθηκε στις 12 Μαρτίου 2018, που έχει ως τίτλο: GLOBAL BRITAIN (Foreign Affairs Committee, 2018). Οι συντάκτες της, εκ μέρους του Κοινοβουλίου φυσικά, με την έκθεση τους αυτή καλούν την βρετανική κυβέρνηση να απαντήσει δημόσια επτά ερωτήματα¹⁰ που της απευθύνουν, με κεντρικό θέμα τους, το τι ακριβώς εννοεί η κυβέρνηση όταν αναφέρεται στον όρο GLOBAL BRITAIN. Παράλληλα, με την ίδια αναφορά τους, οι βουλευτές κάλεσαν την κυβέρνηση να δημιουργήσει ένα επίσημο διαδικτυακό τόπο, όπου θα αναρτώνται όλες οι κυβερνητικές δράσεις και πολιτικές που έχουν ως βάση τον πολιτικό όρο GLOBAL BRITAIN. Έτσι η βρετανική κυβέρνηση ανταποκρινόμενη στην ανωτέρω αναφορά του κοινοβουλίου δημιούργησε την ηλεκτρονική πλατφόρμα: <https://www.gov.uk/government/collections/global-britain-delivering-on-our-international-ambition>. Για την έρευνα όμως, αξία έχουν τα αναγραφόμενα στην δέκατη αναφορά της Επιτροπής Εξωτερικών Υποθέσεων του βρετανικού κοινοβουλίου¹¹ (Foreign Affairs Committee, 2018), καθώς και τα αναφερόμενα στο “BRIEFING PAPER” Number 8338/3 September 2019 (House of Commons, 2019). Συνοψίζοντας τα στοιχεία που αξίζει να αντληθούν από τα δύο

¹⁰House of Commons / Foreign Affairs Committee: Sixth Report of Session 2017–19/ March 2018: Global Britain (page 15) Seven Questions:

1. What does the UK want to achieve in the world?
2. What is the UK's unique selling point as a global player, and what do other countries want from the UK?
3. What bilateral and multilateral relationships and institutions should the UK prioritise?
4. On what global issues can the UK have the biggest impact and exercise the most leverage?
5. • What does Global Britain mean to the people of the UK, and how might a 'truly global' foreign policy benefit them?
6. • What policy-making infrastructure and what resources are needed across Whitehall to realise the Government's global aspirations, and what specific role should the FCO play in this?
7. • What metrics can be used to measure the success of Global Britain?

¹¹ (House of Commons / Foreign Affairs Committee: Tenth Special Report of Session 2017–19/ 13 June 2018: Global Britain, Government Response to the Sixth Report of the Committee)

ανωτέρω έγγραφα και αποκωδικοποιώντας τα, ανιχνεύονται τα εξής δεδομένα. Πρώτον σύμφωνα με την κυβέρνηση του ΗΒ, ο όρος GLOBAL BRITAIN, αναδεικνύει πως το ΗΒ, είναι ολοένα και περισσότερο «ανοιχτό» σε εξωτερικούς παράγοντες (“outward looking”), αλλά με αυτοπεποίθηση (“confident”) στο παγκόσμιο στερέωμα. Ως παραδείγματα που απεικονίζουν, σύμφωνα με τους Βρετανούς, την αλήθεια της ανωτέρω αποτύπωσης του όρου, είναι η αντίδραση της Βρετανίας απέναντι στην εμπλοκή της Ρωσίας σε απόπειρα δολοφονίας Ρώσων πολιτών σε έδαφος της Βρετανίας, αλλά και η υποστήριξη σε αυτή της την αντίδραση από τους φίλους και συμμάχους της Βρετανίας. Αυτή η κίνηση σύμφωνα πάντα με την Βρετανική κυβέρνηση, οφείλεται σε αυτό που χαρακτηριστικά αναφέρεται ως “professionalism of Britain diplomacy and strength of our global friends”...δηλαδή στον επαγγελματισμό των Βρετανών διπλωματών και στη δύναμη (φιλίας) των παγκόσμιων φίλων. Ένα δεύτερο στοιχείο που αναδεικνύει ο όρος GLOBAL BRITAIN, είναι η δυναμική που δίνει η πολιτική αυτή, στους Βρετανούς, να προστατεύσουν τα ενδιαφέροντά τους και να αναβαθμίσουν τις αξίες τους ανά τον κόσμο (advanced our values across the world). Επίσης αυτός ο όρος σύμφωνα με τους Βρετανούς αντιστοιχεί στα τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά του ΗΒ. Έχει πρώτον, ιστορία και παράδοση, δεύτερον είναι ένα βαθύως διεθνιστικό κράτος, τρίτον έχει όλα τα απαιτούμενα πλεονεκτήματα για να πετύχει τους στόχους του και τέταρτον, αποτελεί την πέμπτη οικονομία παγκοσμίως. Το τελευταίο στοιχείο όμως που αποδίδεται από την επίσημη βρετανική κυβέρνηση, στον όρο GLOBAL BRITAIN, είναι για την αξία της έρευνας και το πιο ενδιαφέρον και παράλληλα το πιο «βαθυστόχαστο». Και αυτό γιατί αντικατοπτρίζει τον βασικό στόχο της κυβέρνησης και των βρετανών διπλωματών, σύμφωνα πάντα με την ίδια, να συνδράμει δηλαδή στη διατήρηση του βασιζόμενου σε κανόνες, Διεθνούς Συστήματος, όπως ακριβώς έχει κάνει η Βρετανία τα τελευταία εβδομήντα και πλέον χρόνια μετά τον Β' ΠΠ.

Όμως το παράδοξο είναι ότι, παρόλο που η ίδια η βρετανική κυβέρνηση υποστήριξε ένθερμα μετά το δημοψήφισμα το στόχο του GLOBAL BRITAIN, οι δύο από τους τρεις κυριότερους λόγους της θετικής ψήφου των βρετανών στο BREXIT, σύμφωνα με τη δημοσκόπηση του Lord Ashcroft, ήταν πρώτον η αρχή ότι οι αποφάσεις για το ΗΒ πρέπει να λαμβάνονται στο ΗΒ και δεύτερον ότι ψηφίζοντας υπέρ του BREXIT είναι η καλύτερη ευκαιρία να ανακτηθεί ο έλεγχος

των μεταναστών και των συνόρων του ΗΒ, από τους ίδιους τους βρετανούς (Lord Ashcroft Polls, 2016). Όπως βέβαια γίνεται εύκολα αντιληπτό, ότι αυτή η «οπτική» των δύο ανωτέρω λόγων της θετικής ψήφου των βρετανών, περιγράφει καλύτερα το γενικότερο σύνθημα “TAKING BACK CONTROL”, αλλά και περιγράφεται σαφέστερα από το σύνθημα “BRITAIN FIRST”. Το τελευταίο συμπέρασμα, αντιλήφθηκαν έγκαιρα οι υποστηρικτές του BREXIT, και έτσι αυτό αποτέλεσε τον δεύτερο «πυλώνα», της καμπάνιας του LEAVE. Γιατί όμως το BRITAIN FIRST, ως επιχείρημα δεν υποστηρίχθηκε επαρκώς από την κυβέρνηση μετά το δημοψήφισμα, ούτε κατά τον δημόσιο λόγο της, αλλά και ούτε κατά τις συζητήσεις με την ΕΕ;

Ένα σύνθημα που γέρνει την «ζυγαριά» προς τη πλευρά του απομονωτισμού του ΗΒ (Withnall, 2015), παρά προς τη διεθνοιστική της εικόνα, σίγουρα θα είχε λιγότερες πιθανότητες να ενταχθεί στα επιχειρήματα μίας κυβέρνησης, όπως της βρετανικής. Και ως τέτοιο σύνθημα απομονωτισμού, το BRITAIN FIRST, δεν προωθήθηκε επαρκώς μετά το δημοψήφισμα, χωρίς βέβαια αυτό, να το βγάζει από το κάδρο της θεωρίας του BREXIT. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι πέρα από την βρετανική κυβέρνηση, οι υπόλοιποι βρετανοί πολιτικοί αλλά και αναλυτές, δεν αφήνουν πίσω τα επιχειρήματα αυτά, γεγονός που αποτυπώνεται άλλωστε και στη μεγάλη σημασία που δίνεται κατά τις διαπραγματεύσεις του ΗΒ, με την ΕΕ για την συμφωνία εξόδου, σε επί μέρους θέματα που έχουν ως αφετηρία τα ανωτέρω επιχειρήματα, όπως για παράδειγμα το θέμα συνόρων στην Ιρλανδία. Επιπρόσθετα όμως, το σύνθημα του BRITAIN FIRST, σε μεγάλο βαθμό έχασε μεγάλο μέρος της δυναμικής του, από το γεγονός ότι κατά μία έννοια το «καπηλεύτηκε» το ακροδεξιό βρετανικό κόμμα BRITAIN FIRST. Συγκεκριμένα το βρετανικό αυτό κόμμα που δημιουργήθηκε το 2011 από στελέχη του πρώην Βρετανικού Εθνικού Κόμματος (British National Party – BNP), έχει χαρακτηριστεί από το σύνολο της βρετανικής πολιτικής ως ακραίο και φασιστικό, ενώ το ίδιο αυτοχαρακτηρίζεται ως εθνικιστικό (Britain First, 2016).

Έτσι ενώ αναπόφευκτα, κατά μία έννοια, δεν θα μπορούσε ένα τέτοιο σύνθημα να έχει την δυναμική του «συνοδοιπόρου του» GLOBAL BRITAIN, όμως δε παύει να εμπερικλείει ή να συνοψίζει τα επιχειρήματα εκείνα των BREXITEERS, που ως κεντρικό θέμα έχουν την ίδια την Βρετανία και τον ρόλο που η ίδια θα έχει στη λήψη αποφάσεων επί θεμάτων που την αφορούν άμεσα, με γνώμονα το

συμφέρων πρωτίστως του ΗΒ, όπως αναλύθηκε στο υποκεφάλαιο 1.2 του παρόντος κεφαλαίου.

Τελικά μπορούν δύο, μη συγκλίνουσες φαινομενικά, κατηγορίες επιχειρημάτων και θεωριών περί της πολιτικής προσέγγισης της θέσης της Βρετανίας στο Διεθνές Σύστημα, να «παντρευτούν» αλλά και να συνθέσουν ταυτόχρονα μία νέα πολιτική θεωρία περί της θέσεως της Βρετανίας στη Διεθνή «Κοινωνία»; Η απάντηση στο συγκεκριμένο ερώτημα, όπως και στα υπόλοιπα της ανά χείρας εργασίας, θα προκύψει μέσα από την αντιπαράθεση των στοιχείων του παρόντος κεφαλαίου, με εκείνα που θα αναδειχθούν στο επόμενο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

BREXIT ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ

2.1 ΔΟΜΗ Ε.Ε ΚΑΙ ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση μας διαβεβαιώνει ότι βασική της αρχή της είναι ότι τα κράτη μέλη της, έχουν σημαντικό λόγο στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τους νόμους στους οποίους όλοι πρέπει να συμμορφώνονται. Παράλληλα οι ηγέτες της ΕΕ επισημαίνουν ότι δομικό στοιχείο αυτής της αρχής είναι το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, του οποίου τα 751 μέλη του, εκλέγονται άμεσα κάθε πέντε χρόνια. Ωστόσο, η αλήθεια είναι ότι το Κοινοβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν διαθέτει νομοθετική δικαιοδοσία (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2018), καθιστώντας το, μόνο κατ' όνομα νομοθετικό σώμα, αφού το μόνο που μπορεί να υλοποιήσει, είναι να τροποποιήσει μόνο τη νομοθεσία (μαζί με το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και όχι να προτείνει κάποια νέα.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή από την άλλη πλευρά, ενεργεί ως το εκτελεστικό σκέλος της ΕΕ, αποτελούμενο από ένα μέλος από καθένα ένα από τα κράτη μέλη. Αυτό το εκτελεστικό όργανο, είναι υπεύθυνο για τη σύνταξη όλων των νόμων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχει επίσης την εξουσία να προτείνει και νέους νόμους (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Αυτή η δομή έχει αναμφίβολα εγείρει πολλές συζητήσεις στο ΗΒ, καθώς επίσης προστέθηκε και στα επιχειρήματα των BREXITERS, αφού όπως υποστηρίζουν, οι ευρωβουλευτές που εκλέγονται και αποστέλλονται στις Βρυξέλλες, κατέχουν πραγματικά πολύ λίγη πραγματική εξουσία και επιρροή στην νομοθετική διαδικασία. Επίσης οι ίδιοι συμπληρώνουν ότι, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν εκλέγονται δημοκρατικά, αλλά μάλλον επιλέγονται από τον Πρόεδρο της Επιτροπής (GET BRITAIN OUT, 2016).

Το επόμενο βασικό θεσμικό όργανο της ΕΕ, είναι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο είναι η ομάδα των αρχηγών κράτους, των κρατών μελών της ΕΕ. Ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου θεωρείται το ισχυρότερο πολιτικό αξίωμα στην Ευρώπη και είναι υπεύθυνο για την προώθηση του έργου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδριάζει τέσσερις φορές το χρόνο για να περιγράψει την ατζέντα της πολιτικής του και να συζητήσει τρόπους για να βεβαιωθεί ότι το όραμά του εφαρμόζεται (Συμβούλιο της ΕΕ, 2019).

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, εδρεύει στο Λουξεμβούργο και είναι ο δικαστικός κλάδος της ΕΕ και είναι αρμόδιος για την ερμηνεία του ευρωπαϊκού δικαίου και των συνθηκών (Δικαστήριο της ΕΕ, 2019).

Ένα ολοένα και ισχυρότερο θεσμικό όργανο στην ΕΕ, είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) που βρίσκεται στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας. Η ΕΚΤ ελέγχει τη νομισματική πολιτική για την ευρωζώνη (Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 2019). Για το λόγο αυτό, η ΕΚΤ έχει λάβει ολοένα και περισσότερες επικρίσεις από τα κράτη μέλη, λόγω της λιτότητας που έχει επιβάλει. Επειδή η Βρετανία επέλεξε να μην ενταχθεί στο ευρώ και να διατηρήσει τη Στερλίνα, δεν εμπλέκεται με τη διαχείριση του Ευρώ, ωστόσο, το ΗΒ εξακολουθούσε να επηρεάζεται από την κρίση της ευρωζώνης λόγω της χρηματοδότησής του στην ΕΕ.

Παράλληλα στην αντίπερα «όχθη», η κυριαρχία των κρατών, εξακολουθεί να αποτελεί αντικείμενο συζήτησης μεταξύ μελετητών και πολιτικών. Έτσι εγείρονται ερωτήματα όπως τι σημαίνει σήμερα «κυριαρχία των κρατών», πως είναι τελικά κατοχυρωμένη, μπορεί να παραβιαστεί και πότε; Στη Βρετανία όμως η κοινοβουλευτική «κυριαρχία», θεωρείται θεμελιώδες στοιχείο του βρετανικού πολιτεύματος, όπως και ότι στο Κοινοβούλιο, στηρίζεται η απόλυτη εξουσία σε ολόκληρο το ΗΒ. Αυτό όμως άλλαξε με την προσχώρηση της Βρετανίας στην τότε ΕΟΚ. Μια απόφαση ορόσημο στη Βρετανία, που άγγιξε τις ανωτέρω θεμελιώδεις αρχές, ήταν αυτή της Βουλής των Λόρδων, όπου με αφορμή δικαστική διαμάχη ιδιωτικής εταιρίας (Factortame Ltd.) με τον βρετανό Υπουργό Μεταφορών Συγκεκριμένα η Βουλή όρισε ότι μια πράξη του Κοινοβουλίου θα μπορούσε να αντικατασταθεί από την Ευρωπαϊκή νομοθεσία (Law Teacher, 2018). Επιπλέον, πριν από την ανωτέρω απόφαση, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο είχε προηγουμένως γνωμοδοτήσει με αφορμή μία άλλη διαμάχη, ότι η εθνική νομοθεσία έπρεπε να αναιρεθεί εάν διαπιστωθεί ότι ήταν ασυμβίβαστη με το κοινοτικό δίκαιο (Ringelsen-Biardeaud, 2017). Οι αποφάσεις αυτές αποτέλεσαν «προοίμια» της απώλειας της κοινοβουλευτικής κυριαρχίας για τη Βρετανία και της αποτελεσματικής μεταβίβασης εξουσίας από το Westminster στις Βρυξέλλες.

Ο Ντέιβιντ Κάμερον τώρα, ίσως γνωρίζοντας ότι το ζήτημα της κυριαρχίας έγινε ένα κεντρικό σημείο για τη βρετανική «απογοήτευση» για το ευρωπαϊκό εγχείρημα, επιδίωξε να «δράσει» σε αυτόν τον τομέα, «περνώντας» την πράξη

2011 της ΕΕ (European Union Act 2011) στο Κοινοβούλιο (The Stationery Office, 2011), για την οποία δήλωσε ότι κάθε σχέδιο Συνθήκης της ΕΕ, για τη μεταφορά σημαντικών εξουσιών από το Westminster στις Βρυξέλλες, θα πρέπει να υποβληθεί σε δημοψήφισμα.

Τι σημαίνουν όμως οι "σημαντικές εξουσίες"; Η ερμηνεία τους διαφέρει μεταξύ Συντηρητικών και Εργατικών, για το τί σημαίνει μια «σημαντική» μεταφορά εξουσίας; Το 2016, ο Κάμερον υποστήριξε την ιδέα ενός «νόμου περί κυριαρχίας»¹², για να διασφαλίσει ότι η νομοθεσία που θεσπίστηκε από το ΗΒ θα προηγείται του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Watt Mason, 2016), ενώ αυτό τέθηκε ακόμη και σε ομιλία της Βασίλισσας. Ωστόσο, έγινε φανερό ότι αυτές οι προσπάθειες να μειωθεί απλώς η επιρροή της ΕΕ στις βρετανικές υποθέσεις, δεν ήταν αρκετές για να καταστείλει την απογοήτευση του κοινού.

Έτσι γίνεται κατανοητό γιατί το θέμα της κυριαρχίας έπαιξε τόσο μεγάλο ρόλο στο δημοψήφισμα του 2016, αφού η «Εθνική» επιθυμία να αποκατασταθεί η εξουσία στο Κοινοβούλιο, ήταν έντονα ριζωμένη στην πεποίθηση των βρετανών, ως η υπέρτατη δημοκρατική εξουσία και νομιμότητα. Ο Robin Niblett, διευθυντής του Chatham House, είπε, «η ιδέα της αποκατάστασης της κυριαρχίας, απευθύνεται σε βρετανικές ευαισθησίες, διότι μιλά για το ανεξάρτητο πνεύμα ενός νησιού στην άκρη της Ευρώπης. Μιλά για την υπερηφάνεια των Βρετανών ψηφοφόρων στην ιστορία τους, τη δημοκρατία τους, την ικανότητά τους να κυβερνούν τους εαυτούς τους, χωρίς παρεμβολές από ξένες δυνάμεις». Αυτό ίσως συμπυκνώνει απόλυτα τη βρετανική επιθυμία να γίνει ένας ανεξάρτητος παράγοντας στην παγκόσμια σκηνή για άλλη μια φορά.

Στο ζήτημα όμως «μεταφοράς κυριαρχίας» εξουσιών από το εθνικό στο Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, συνδράμουν και οι αριθμοί των νόμων, κανονισμών και οδηγιών που μεταβιβάστηκαν από τα όργανα της ΕΕ στα κράτη μέλη. Συγκεκριμένα επειδή ο αριθμός αυτός έχει αυξηθεί ραγδαία, αντανακλά πλέον με χαρακτηριστικό τρόπο, την αύξηση εξουσίας του υπερ-κρατικού «Εγώ» της ΕΕ.

¹² David Cameron:...“That is something I am keen to do even more on – to put beyond doubt that this house is sovereign. That is something we will look to do at the same time as concluding these negotiations. “In terms of what we are doing to restrict the flow of legislation from Brussels – for the first time ever, in here is a commitment not only that Europe has to examine all its competences every year and work out what should be returned to nation states, but there is also the proposal to cut Brussels legislation.” (Watt Mason, 2016)

Αξιοσημείωτος είναι ο υπολογισμός της Βουλής των Κοινοτήτων, που παραδέχεται ότι, μεταξύ 1993 και 2014, το Κοινοβούλιο ψήφισε 945 πράξεις, εκ των οποίων οι 231 εφάρμοσαν κάποιο είδος υποχρέωσης της ΕΕ. Επίσης από τα 33.160 νομοθετικά άρθρα στα 4.283 εφαρμόστηκαν υποχρεώσεις της ΕΕ. Ωστόσο, εάν κάποιος υπολογίσει όλους τους κανονισμούς της ΕΕ, τις συναφείς πράξεις του Κοινοβουλίου της ΕΕ και τα νομοθετικά άρθρα που σχετίζονται με την ΕΕ, περίπου το 62% των νόμων που εισήχθησαν μεταξύ 1993 και 2014 και που ισχύουν στο ΗΒ, εφάρμοσε υποχρεώσεις της ΕΕ (Coleman, 2016). Αναμφισβήτητα αυτό είναι ένα απίστευτα υψηλό ποσοστό. Αυτό εγείρει το ερώτημα: «εάν οι Βρυξέλλες, μέσω των διαφόρων μηχανισμών της νομικής εξουσίας, μπορούν να ασκήσουν νομοθετική επιρροή στο ΗΒ, με ποσοστό μεγαλύτερο του 50% και ποιος είναι τελικά υπεύθυνος για τη Βρετανία, αλλά και κάθε άλλο μέλος της ΕΕ; Από την άλλη, είναι λογικό ότι οι άνθρωποι μέσα σε ένα σύνορο, ένα έθνος-κράτος ή μια χώρα, πρέπει να αναμένουν ότι οι νόμοι που τους κυβερνούν και θα επηρεάσουν τη ζωή τους, θα προέρχονται από αναγνωρισμένη πηγή εξουσίας στο έδαφός τους. Ωστόσο, αυτό έχει επανειλημμένα τεθεί υπό αμφισβήτηση στη Βρετανία, μιας και όπως αναφέρουν, ενώ ο Βρετανικός λαός ψήφισε στο δημοψήφισμα του 1975 για να παραμείνει στην ενιαία αγορά, ποτέ δεν έδωσε λαϊκή συναίνεση να αποτελέσει μέρος μιας υπερεθνικής δομής που έχει νομοθετικές, εκτελεστικές και δικαστικές εξουσίες. Αυτό δίνει σίγουρα την εντύπωση ότι το Κοινοβούλιο στο Westminster είναι κατώτερο από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ στις Βρυξέλλες και οι ανησυχίες και οι απογοητεύσεις των Βρετανών που ένιωθαν όλο το προηγούμενο διάστημα, ότι υπήρξε μία συνεχόμενη μείωση της επιρροής τους στους νόμους της χώρας, σήμερα γίνονται πραγματικές (Richards Smith, 2017).

2.2 ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΑΙ BREXIT

Οι πολυπλοκότητες του BREXIT, τόσο στη διαδικασία όσο και στο αποτέλεσμα, έχουν διερευνηθεί από ένα εκτεταμένο φάσμα μελετητών στο πλαίσιο των πολιτικών επιστημών και των Ευρωπαϊκών μελετών (Oliver, 2019). Στο πλαίσιο των Διεθνών Σχέσεων (International Relations - IR), με λίγες εξαιρέσεις (Simms, 2016), η μελέτη περιορίστηκε σε μεγάλο βαθμό στις πιθανές επιπτώσεις για τις φιλοδοξίες της ΕΕ στους τομείς της εξωτερικής πολιτικής, της ασφάλειας και της άμυνας (Biscop, 2018), ή για τις προοπτικές της βρετανικής εξωτερικής πολιτικής (Wilson Oliver, 2019).

English School of International Relations Theories

Μελετώντας όμως κάποιος την σχέση του BREXIT με τις θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, αναμφισβήτητα πρέπει να ξεκινήσει από την λεγόμενη Βρετανική ή Αγγλική «Σχολή» (English School-ES) θεωρίας και μελέτης των Διεθνών Σχέσεων. Και αυτό διότι, είναι μία από τις κυριότερες σχολές σκέψης στις Διεθνείς Σχέσεις και παράλληλα, η μόνη που καλλιεργήθηκε στη Βρετανία. Έτσι οι έννοιες και οι αρχές της, πρόσφατα έχουν βρει απήχηση στη συζήτηση περί της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Ενώ πολλοί από τους κορυφαίους υποστηρικτές της δεν είναι Βρετανοί, αντιπροσωπεύει από πολλές απόψεις μια πολιτισμικά και πνευματικά βρετανική προοπτική. Είναι επίσης μια «προοπτική» που δίνει μεγάλη βαρύτητα στην κανονιστική δομή (normative structure) της διεθνούς κοινωνίας. Αυτή ακριβώς η κανονιστική δομή είναι αυτή που πολλοί φοβούνται ότι το BREXIT, θα διαταράξει σημαντικά (Wilson Oliver, 2019). Η «Αγγλική» σχολή, δεν είναι επιστήμη της πολιτικής, επομένως δεν υποθέτουμε ότι θα μας πει ακριβώς τι πρέπει να κάνει η Βρετανία ή η ΕΕ των 27 σε οποιοδήποτε σημείο των διαπραγματεύσεων. Ούτε είναι μια «κατηγορηματική» θεωρία, οπότε δεν υποθέτουμε ότι θα προβλέψει το αποτέλεσμα αυτών των διαπραγματεύσεων, ούτε θα προβάλει το ακριβές επίπεδο των σχέσεων Βρετανίας-ΕΕ στο μέλλον. Ωστόσο, ως «κοινωνική προσέγγιση» (Buzan, 2014) που αφορά τους κανόνες και τους θεσμούς της διεθνούς ζωής, αναμένουμε από την ES να μας πει κάτι σημαντικό για τις συστημικές επιπτώσεις του BREXIT και τις ευρείες συνέπειές του για τη Βρετανία (Wilson Oliver, 2019).

Ταυτόχρονα δε, η Αγγλική σχολή, αν προσεγγιστεί ως θεωρία, μέσω τριών βασικών και συγκεκριμένων θεμάτων, που αγγίζουν συζητήσεις – debate των τελευταίων ετών, θα μας προσφέρει πολύτιμη βοήθεια στην μερική αποκωδικοποίησή του BREXIT ως θεώρηση. Αυτά τα τρία κεφάλαια, πηγάζουν μέσα από την συζήτηση πρώτον μεταξύ πλουραλιστών και των λεγόμενων “solidarist”, δεύτερον τη συζήτηση για τις σχέσεις – αλληλεπιδράσεις μεταξύ των σημαντικότερων διεθνών αρχών – θεσμών και τέλος από τη μελέτη του ρόλου του “STATUS” της Βρετανίας ως “Μεγάλη Δύναμη», του Διεθνούς Συστήματος.

Pluralist and Solidarist

Ο Hedley Bull, προσέγγισε τη Διεθνή Κοινωνία της «Αγγλικής Σχολής», ως ένα πλουραλιστικό οργανισμό εθνών. Με το πέρασμα του χρόνου όμως και κυρίως μετά τους δύο παγκόσμιους πολέμους, αρκετοί υποστηρικτές της ES, προέβαλαν την έννοια της αλληλεγγύης (solidarism), μέσω προσπαθειών δημιουργίας διεθνών οργανισμών και θεσμών, με κοινές αρχές και στόχους για τα μέλη τους (Wilson Oliver, 2019). Η μετάβαση όμως από το πλουραλιστικό μοντέλο ειρηνικής συνύπαρξης, στο μοντέλο των κοινών ηθικών στόχων και σκοπών, εμπειρείχε αρκετούς κινδύνους, κατά την άποψη του Bull, σύμφωνα με τον οποίο, η μετάβαση αυτή ήταν ο «καλύτερος» τρόπος για να διαλυθεί ο λεπτός ιστός της διεθνούς κοινωνίας (Bull, 1984). Έτσι λοιπόν για παράδειγμα η συζήτηση περί της ουσιαστικής προσφοράς του ΟΗΕ, συνεχίστηκε ανάμεσα και σε άλλους σκεπτικιστές και συνεχίστηκε μάλιστα επεκτεινόμενη και σε αντίστοιχο debate για την ΕΕ. Η Ένωση, ως γνωστό, είναι ένας οργανισμός κοινών στόχων και αρχών. Αποτελούμενη όμως από ένα ετερογενές σύνολο μελών, το οποίο από την ίδρυσή του τη δεκαετία του 1950, ανέπτυξε κοινές πολιτικές στον τομέα της γεωργίας, της αλιείας, του εμπορίου, της περιφερειακής ανάπτυξης, της περιβαλλοντικής προστασίας, της πυρηνικής ενέργειας, των Εξωτερικών Υποθέσεων και της ασφάλειας. Η πλειοψηφία των μελών της μοιράζονται ένα κοινό νόμισμα, ενώ παράλληλα η ενιαία ευρωπαϊκή αγορά είναι ο μεγαλύτερος ενιαίος οικονομικός χώρος στον κόσμο όσον αφορά την αξία των αγαθών και των υπηρεσιών που διαπραγματεύονται. Όμως παρόλα αυτά, δεν υπάρχει συναίνεση μεταξύ των μελετητών για την πολιτική οντολογία της ΕΕ. Ωστόσο, για τους μελετητές της ES δεν υπάρχει αμφιβολία ότι είναι ένας Διεθνής Οργανισμός αλληλεγγύης εθνών (Wilson Oliver, 2019). Πιο συγκεκριμένα, είναι όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν ένα υβριδικό κράτος, με κεντρική - κρατική αλληλεγγύη αλλά και κοσμοπολίτικη αλληλεγγύη - Cosmopolitan solidarity (Buzan, 2014), με την πρώτη έννοια να περιλαμβάνει τα διακυβερνητικά στοιχεία της ΕΕ και τη δεύτερη τα υπερεθνικά στοιχεία. Από αυτή την άποψη, η ΕΕ μπορεί να ερμηνευθεί ως αντίδραση στην αποτυχία των ελίτ, ιδίως στα πιο «ευρωσκεπτικιστικά» κράτη και να φρενάρει την αυξανόμενη υπερεθνική αλληλεγγύη του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Έτσι υπάρχει μια βασική βρετανική άποψη, ότι μια ευρύτερη Ευρώπη είναι καλύτερη από μια βαθύτερη Ευρώπη. Πράγματι, μέρος της λογικής μιας ευρύτερης Ευρώπης είναι

να καταστήσει αδύνατη μια βαθύτερη Ευρώπη, με προφανείς βέβαια περιορισμούς των «εθνικών» δημοκρατιών (Wilson Oliver, 2019). Έτσι στην Βρετανία, δεν ήταν μόνο οι Συντηρητικοί που αγωνίζονταν για μια δέσμευση για την Ευρωπαϊκή αλληλεγγύη. Οι διαφορές στην Ευρώπη βοήθησαν να χωριστεί και το Εργατικό κόμμα τη δεκαετία του 1980. Ακόμη και ο πρώην πρωθυπουργός της Βρετανίας Τόνυ Μπλερ, ένας από τους πιο φίλους της «προ- Ευρωπαϊκής Ένωσης», χαρακτηρίστηκε κάποτε ως «αντί – αντιευρωπαίος» (Donnelley, 2005) για την προθυμία του να επιτεθεί στους ευρωσκεπτικιστές και την απροθυμία του προσφέρει μία προοπτική όμοια της προ- ΕΕ, για την ίδια την Βρετανία. Συνέπεια αυτού του πολέμου, ήταν ότι, η επόμενη μέρα του δημοψηφίσματος του 2016, βρήκε πολλούς βρετανούς (ακόμα και υποστηρικτές του REMAIN) να διαφωνούν μεταξύ τους όχι για την ανάγκη παραμονής ή όχι σε μία ΕΕ συνεχώς αυξανόμενης υπερεθνικής αλληλεγγύης, αλλά την θέληση για παραμονή ή όχι σε μία αλλαγμένη ΕΕ (Μεί, 2017), που θα επιθυμούσαν να δημιουργηθεί, προς την κατεύθυνση της λιγότερο κρατικό-κεντρικής αλληλέγγυας Ευρωπαϊκής Ένωσης (Wilson Oliver, 2019).

Θεσμοί – Αρχές των Διεθνών Σχέσεων σε σχέση με το BREXIT

Οι ορισμοί των κυριότερων διεθνών Θεσμών - Αρχών, ποικίλουν αλλά σε γενικές γραμμές μπορούμε να πούμε ότι όλοι τους συγκλίνουν στο ότι οι αρχές αυτές αποτελούν ένα «σύνολο συνηθειών και πρακτικών που έχουν διαμορφωθεί για την υλοποίηση κοινών στόχων» (Bull, 1977), ή «ανθεκτικά και αναγνωρισμένα μοτίβα κοινών πρακτικών που βασίζονται σε καθολικά αναγνωρισμένες αξίες από μέλη διακρατικών κοινωνιών και ενσωματώνουν ένα μίγμα κανόνων και αρχών» (Buzan, 2004). Η ΕΟΚ/ΕΚ/ΕΕ μπορεί να θεωρηθεί ως ένας εξελισσόμενος θεσμός, ο οποίος ενώ δεν έχει ακόμη αναπαραχθεί επιτυχώς αλλού στον κόσμο (για την εμπειρία του ASEAN βλέπε (Wong, 2012)), είχε ωστόσο σημαντικό αντίκτυπο στους κύριους θεσμούς της διεθνούς κοινωνίας και όχι μόνο, εντός της Ευρώπης αλλά και πέραν αυτής, μέσω της διπλωματικής επιρροής της και της πολιτικής της για τις προενταξιακές προϋποθέσεις. Σύμφωνα με τον Buzan, μπορεί να πούμε ότι μέσω της ανάπτυξης της υπερεθνικότητας σε ορισμένους τομείς (π.χ. εμπόριο, διαχείριση του ευρώ, περιβάλλον), έχουν επηρεαστεί αρνητικά βασικοί θεσμοί, όπως αυτοί της κυριαρχίας, της δύναμης της ισχύος των συνόρων και του εθνικισμού, ενώ αντιθέτως θετικά επηρεάστηκαν οι θεσμοί της αγοράς και της

ισότητας των ανθρώπων. Ομοίως, σύμφωνα πάντα με τον Buzan, ενισχύθηκε το εμπόριο, η φιλελευθεροποίηση της οικονομίας και η πολυμερής διπλωματία, ενώ αποδυναμώθηκε η διμερής διπλωματία. και τα διάφορα όρια (δηλαδή η κοινωνική, οικονομική και πολιτική σημασία των συνόρων. Επίσης σύμφωνα με τον (Holsti, 2004) η ενίσχυση της ΕΕ ως θεσμού, οδήγησε τους θεμελιώδεις θεσμούς κυριαρχίας και εδαφικότητας να αποδυναμώνονται και να ενισχύεται η νομοθεσία. Με βάση τα ανωτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει οδηγήσει σε μια πολυπλοκότητα του θεσμού της κυριαρχίας. και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι ευρωπαϊκοί νόμοι έχουν οδηγήσει στο να γίνουν νόμοι των κρατών μελών.

Η τεράστια αυτή πολυπλοκότητα των συνδέσεων ενός κράτους-μέλους με την ΕΕ, αναδείχθηκε από την ίδια τη βρετανική κυβέρνηση, όταν μεταξύ 2011-2013 επιχείρησε μια συνολική αποτύπωση των εξουσιών της ΕΕ. Η συγκεκριμένη αναφορά – αποτύπωση, που εξέδωσε η Βρετανία, με τίτλο: «Review of the Balance Competences» (FOREIGN & COMMONWEALTH OFFICE, 2014), αποτελούνταν από τριάντα δύο εκθέσεις, που καλύπτουν τα πάντα, από τη φορολογία και τις μεταφορές, έως την οικονομική πολιτική και το περιβάλλον. Προς απογοήτευση όμως τότε των ευρωσκεπτικιστών, καμία από τις εκθέσεις δεν κατέληξε στο συμπέρασμα ότι έπρεπε να επαναπατριστούν οι εξουσίες (Emerson, 2015). Άρα λοιπόν εδώ εντοπίζουμε μία «ανακολουθία» του αισθήματος περί μείωσης της δύναμης της εθνικής κυριαρχίας, λόγω των εξουσιών της Ένωσης και της επίσημης φωνής – πολιτικής της τότε βρετανικής κυβέρνησης.

Το γεγονός τώρα ότι ένα μέλος, από τα πλέον ισχυρά όπως αυτό του ΗΒ, επιθυμεί να αποχωρήσει από την ΕΕ, δεν συνεπάγεται αναγκαστικά μείωση του αριθμού και της βαρύτητας των βασικών θεσμών στην Ευρώπη, ούτε όμως και οποιαδήποτε μείωση της πολυπλοκότητας της ΕΕ. Ωστόσο, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία, ότι η αποχώρηση των Βρετανών, είναι η πιο ξεκάθαρη μέχρι σήμερα προσπάθεια, εντός της ΕΕ, «επαναπροσδιορισμού» του μέχρι σήμερα λανθάνοντος και συνεχώς αμφισβητούμενου θεσμού της κυριαρχίας των κρατών, όπως αποτυπώθηκε από την ανωτέρω στην έρευνα. Ενός θεσμού ή καλύτερα μίας «σταθεράς» των Διεθνών Σχέσεων για πάρα πολλές δεκαετίες (Wilson Oliver, 2019).

Φυσικά δεν είναι λίγοι αυτοί που πιστεύουν ότι, πιθανώς το BREXIT, να αποτελέσει πνοή αναγέννησης, για μία άλλη αρχή των Διεθνών Σχέσεων, αυτή της «ισορροπίας δυνάμεων». Και αυτό διότι όπως υποστηρίζεται για πρώτη φορά μετά από σχεδόν μισό αιώνα, ένα μεγάλο δυτικό - Ευρωπαϊκό κράτος, θα βρίσκεται εκτός της ζώνης μίας «από κοινού μοιραζόμενης» κυριαρχίας (“pooled sovereignty”), (Krastev Leonard, 2010).

Το ΗΒ ως «Μεγάλη Δύναμη»

Όπως προαναφέρθηκε στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου, μελετώντας το BREXIT, μέσα από το πρίσμα της λεγόμενης Αγγλικής Σχολής των Διεθνών Σχέσεων, η τρίτη συζήτηση από την οποία προκύπτει ένα ακόμη κεφάλαιο μελέτης του ίδιου του BREXIT, είναι αυτή που διαπραγματεύεται την διαρκώς μεταβαλλόμενη κατάσταση του “status” του ΗΒ, ως «Μεγάλη Δύναμη» (Great Power) του Διεθνούς Συστήματος.

Πολλοί Βρετανοί, συμπεριλαμβανομένων και αυτών της αποκαλούμενης πολιτικής τάξης, μέχρι σήμερα διακατέχονται από το πνεύμα της αποτύπωσης του Ηνωμένου Βασιλείου στο Διεθνές σύστημα ως μεγάλης δύναμης. Όμως αυτό συνήθως γίνεται μην παρατηρώντας κρητικά το βρετανικό παρελθόν. Συγκεκριμένα δεν παραλληλίζεται ή δεν συγκρίνεται κρητικά το σημερινό “status” της Βρετανίας με: την γιγάντια τεχνολογική ανάπτυξη του Ηνωμένου Βασιλείου και την εμπορική δυναμική της Τράπεζας της Αγγλίας το 19 αιώνα ως κεντρικής παγκόσμιας Τράπεζας, τη Βρετανία ως μία αυτοκρατορία όπου ο «ήλιος ποτέ δεν δύει» και τέλος με τη στρατιωτική δύναμη που είχε με το ένδοξο ναυτικό της τις παρελθόντες δεκαετίες που ήταν παρών στις θάλασσες όλου του κόσμου (Wilson Oliver, 2019). Ταυτόχρονα και μόνο το “brand name”: Great Britain” υποδεικνύει μια άκριτη κατά τα λοιπά, οπτική της Βρετανίας ως «μεγάλη δύναμη». Έτσι για παράδειγμα, μέσω αυτού του πρίσματος, πάρθηκε τον Ιούλιο του 2016 η απόφαση να αντικατασταθούν τα βρετανικά υποβρύχια μεταφοράς πυρηνικών όπλων, με υπολογιζόμενο κόστος άνω των τριάντα ενός δισεκατομμυρίων στερλινών (Kuenssberg, 2016). Μέσα από αυτή την απόφαση προέκυψε και το εξής ερώτημα: Το ΗΒ, πρέπει να έχει πυρηνικά επειδή είναι μεγάλη δύναμη, ή είναι μεγάλη δύναμη επειδή έχει πυρηνικά; (Wilson Oliver, 2019)

Μελετώντας τις συζητήσεις και τις αποφάσεις της Βρετανίας για τα ανωτέρω θέματα, αναδεικνύεται ότι ενώ οι «πολλοί» δεν ασχολούνται επισταμένα με αυτά στη δημόσια συζήτηση, οι κυβερνητικοί «μηχανισμοί» λαμβάνουν πολύ σοβαρά υπόψη τους στο σχεδιασμό στρατηγικής του ΗΒ, επί θεμάτων εξωτερικής πολιτικής, το θέμα “status” της Βρετανίας ως μεγάλης δύναμης. Στο πλαίσιο των επίσημων κύκλων “η ιδέα ότι η Βρετανία είναι μια μεγάλη δύναμη είναι διαδεδομένη και αποτελεί κύριο παράγοντα επιρροής στον καθορισμό της βρετανικής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής” (Morris, 2011). Έτσι το ποιο ακριβώς είναι οι παράγοντες της ισχύος της Βρετανίας, αποτελεί συνεχώς ένα μέλημα για τους βρετανούς κυβερνητικούς και διπλωματικούς παράγοντες.

Ταυτόχρονα είναι γεγονός ότι τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά της ισχύος ενός κράτους, αποτελώντας κεντρικό ζήτημα πολλών θεωριών των Διεθνών Σχέσεων όπως του πολιτικού ρεαλισμού, η πλειοψηφία υποστηρίζει ότι δεν αποτελούνται στο σύνολό τους αποκλειστικά από υλικούς παράγοντες, όπως κάποιοι πιστεύουν (Mearsheimer, 2001). Την ισχύ σύμφωνα με τους περισσότερους (Morgenthau, 1948), την συνθέτουν και πολλοί «θεωρητικοί» συσχετισμοί παραγόντων, όπως για παράδειγμα η ενέργεια, η εφευρετικότητα του πληθυσμού, βαθμός εξουσιών και ικανότητα ηγεσίας, ακόμη και ο πολιτισμός ενός κράτους. Σε αυτούς τους παράγοντες η «Αγγλική» Σχολή (ES) των διεθνών σχέσεων, προσθέτει την «κοινωνική» αποδοχή του “status”. Άλλωστε όπως αναφέρεται ο όρος “Grate Power Status”, είναι αυτό που η ίδιες οι λέξεις δηλώνουν, δηλαδή “status” ή κατάσταση - θέση του κράτους στο ΔΣ (Wilson Oliver, 2019). Έτσι δύναται, σύμφωνα με την ES, μερικοί υλικοί και μη παράγοντες να υπάρχουν σε επάρκεια και άλλοι σε «έλλειψη», στη «φαρέτρα» ενός κράτους, όμως παρόλα αυτά το κράτος να διατηρεί την ισχύ του. Έτσι είναι σημαντικό για ένα κράτος όπως η Βρετανία, να μπορεί να αναδεικνύει ή να ενισχύει κάποιους παράγοντες της ισχύος της (πχ “soft power” (McCLORY, 2015) και κάποιους άλλους να τους υποβαθμίζει, πχ αμυντικές δαπάνες (Dempsey, 2018), ανάλογα με την ευαισθησία που υπάρχει για κάθε ένα από αυτούς τους παράγοντες, είτε στην ηγεσία ενός κράτους είτε στον γενικό πληθυσμό του.

Η πυρηνική ικανότητα της Βρετανίας, η «ειδική» σχέση της με τις ΗΠΑ, το παγκόσμιο διπλωματικό και πληροφοριακό της δίκτυο, αλλά και το ότι η πρωτεύουσά της είναι ένας παγκόσμιος οικονομικός και πολιτιστικός κόμβος,

αποτελούν παράγοντες που δίνουν το «δικαίωμα» στους βρετανούς να τοποθετούν το κράτος τους ως «μεγάλη δύναμη», στενά συνδεδεμένη φυσικά και με την αποτελεσματικότητα των συμβατικών ενόπλων δυνάμεών της. Αλλά αυτή η δύναμη έχει μειωθεί σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες λόγω διαδοχικών περικοπών στον προϋπολογισμό. Για παράδειγμα, χωρίς το βρετανικό πυρηνικό πρόγραμμα “Trident”, το Βασιλικό Ναυτικό είναι μια σκιά του παλιού εαυτού του. Στο πλαίσιο της τελευταίας Βρετανικής Στρατηγικής και Αμυντικής επισκόπησης (Strategic and Defense Review) (UK Ministry of Defence, 2015), το μέγεθος του στρατού έχει οριστεί να συρρικνωθεί στο χαμηλότερο επίπεδο του από το 1815. Αν σε αυτή την εξίσωση προσθέσουμε τις εκτεταμένες στρατηγικές και λειτουργικές αποτυχίες στο Αφγανιστάν και το Ιράκ και την κριτική πολλών πτυχών του στρατιωτικού σχεδιασμού και της εφαρμογής στην “Chilcote Report” (Chilcote, 2016), οι προοπτικές αρχίζουν να φαίνονται ζοφερές, μέσω της οπτικής μίας “Grate Power”. Ορισμένοι έχουν ερμηνεύσει μια σημαντική σύσταση της έκθεσης του “Chilcote Report”, ότι στο μέλλον “όλες οι πτυχές κάθε παρέμβασης πρέπει να υπολογίζονται, να συζητούνται και να αμφισβητούνται με τη μέγιστη αυστηρότητα”, στο πνεύμα του «ποτέ ξανά». Οι στρατιωτικές επιχειρήσεις αντίστοιχης κλίμακας με αυτές του Αφγανιστάν ή του Ιράκ τώρα φαίνονται εξαιρετικά απίθανες.

Παράλληλα όμως, το BREXIT αναμφισβήτητα επιφέρει, αν μη τι άλλο, μία διαφοροποίηση, λόγω πίεσης, των παραγόντων ισχύος της Βρετανίας. Πριν από το δημοψήφισμα, η Βρετανία με τη σχετικά ευέλικτη αγορά εργασίας της, τη χαμηλή φορολόγηση των εταιρειών και το φιλόξενο περιβάλλον για τις εσωτερικές επενδύσεις, ήταν μεταξύ των υψηλότερων εξυπηρετούμενων οικονομιών της ΕΕ – παρά το γεγονός ότι ήταν μία από τις οικονομίες που επλήγησαν περισσότερο από την οικονομική κρίση του 2008 και της επακόλουθης ύφεσης (Wilson Oliver, 2019). Ωστόσο, μετά το δημοψήφισμα κατέστη, μία από τις λιγότερο αποδοτικές οικονομίες (Springford, 2018). Και αυτό επειδή η Βρετανική κυβέρνηση, ασχολείται πάρα πολύ με τον υπολογισμό των συνεπειών του BREXIT και την προσπάθεια σύναψης συμφωνίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση για την έξοδο από αυτήν, παρά με την οικονομία της αυτή καθαυτή. Επίσης είναι αδύνατο να γίνει μία ασφαλής εκτίμηση για πόσο χρόνο το BREXIT, θα έχει επίπτωση στη δυναμική της βρετανικής οικονομίας, στις επενδύσεις, στην παραγωγή και στην ανάπτυξη. Πολλά φυσικά θα εξαρτηθούν από την τελική συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση

(HOUSE OF COMMONS, 2019). Έτσι λοιπόν, αναμφίβολα από μόνη της η συζήτηση περί της θεωρίας του BREXIT οδηγεί σε μία συνεχώς αυξανόμενη πίεση βρετανικής οικονομίας, άρα και των παραγόντων ισχύος του STATUS της Βρετανίας ως «Great Power».

Έτσι λοιπόν ανακεφαλαιώνοντας, τα τρία μεγάλα ζητήματα που αναλύθηκαν ανωτέρω μέσα από το πρίσμα της επιστήμης των διεθνών σχέσεων και της Αγγλικής σχολής, δεν δύναται να μας οδηγήσουν εύκολα σε προβλέψεις για την εξέλιξη της θεωρία του BREXIT. Αυτό όμως που με σχετική ασφάλεια μπορεί να αποτυπωθεί, είναι το γεγονός ότι σήμερα, συνεχώς αυξάνονται τα αντίπαλα επιχειρήματα μεταξύ του κράτο-κεντρικού ευρωπαϊκού οικοδομήματος από τη μία και μιας Ευρωπαϊκής Ένωσης αλληλέγγυας των μελών της σε θέματα οικονομίας μετανάστευσης και νομισματικής πολιτικής. Επίσης καταγράφεται το γεγονός ότι το BREXIT οδηγεί αναμφισβήτητα, σε μία τάση αναθεώρησης των θεσμών της κυριαρχίας και του εθνικού κράτους.

2.3 Ο ΕΥΡΩΣΚΕΠΤΙΚΙΣΜΟΣ του BREXIT ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Ο ευρωσκεπτικισμός αποτελεί ένα ζήτημα που γνώρισε πολλές διακυμάνσεις στην έντασή του και στη ιδεολογική του έκφραση. Ο όρος ευρωσκεπτικιστής αποτελεί νεολογισμό που καθιερώθηκε προοδευτικά και ο οποίος χαρακτηρίζει ένα «*πρόσωπο που είναι αντίθετο στην ενίσχυση των εξουσιών της ΕΕ*» (OXFORD UNIVERSITY, 2001). Η λέξη είναι σύνθετη και προκύπτει από το πρόθεμα «ευρώ» και το ουσιαστικό «σκεπτικιστής» που δηλώνει τη δυσπιστία και την αμφιβολία απέναντι στην αποδεκτή άποψη (OXFORD UNIVERSITY, 2001). Με βάση λοιπόν τον προηγούμενο ορισμό, δύναται άραγε, να ανιχνευθεί στη θεωρία του BREXIT, ευρω-σκεπτικιστική πτυχή; ή έχει αποδοθεί από τους ίδιους τους εμπνευστές και τους υποστηρικτές της θεωρίας, τέτοια διάσταση; Και αν η απάντηση στα ανωτέρω ερωτήματα είναι καταφατική, με ποιο τρόπο και σε ποιο βαθμό, έχει «χρωματίσει» ο ευρω-σκεπτικισμός τη θεωρία του BREXIT;

Πριν όμως ερευνήσουμε τα ανωτέρω ερωτήματα, θα επιχειρηθεί η καταρχήν αποτύπωση του ευρω-σκεπτικισμού ως πολιτική θέση των κομμάτων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και εν συνεχεία της Βρετανίας. Αυτό

θα οδηγήσει την έρευνα στο BREXIT, μέσω των θέσεων των BREXITEERS των βρετανικών κομμάτων.

Καταρχάς μέσα από τις μελέτες αυτές προκύπτει αβίαστα το γεγονός ότι ο ευρωσκεπτικισμός υφίσταται ως τάση ή θεωρεία στην ευρωπαϊκή πολιτική σκέψη των ευρωπαϊκών πολιτικών κομμάτων και σχηματισμών, πολύ πριν το δημοψήφισμα του 2016 (Szczerbiak Taggart, 2002). Μελετώντας το BREXIT και πως αυτό επηρεάζει τον ευρωσκεπτικισμό, η De Vries το 2017 καταλήγει στο ότι η αβεβαιότητα που δημιούργησε το δημοψήφισμα του 2016, ενίσχυσε τις φωνές νοσταλγίας της προ-ΕΕ εποχής (De Vries, 2017). Παράλληλα καταγράφοντας τα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα της Ευρώπης σήμερα, παρατηρούμε ότι αυτά υπάρχουν σε όλα τα κράτη μέλη, εκτός της Λιθουανίας και της Μάλτας (στην οποία όμως υφίσταται πολιτικός σχηματισμός ευρωσκεπτικιστών με τη μορφή συνεργαζόμενου με άλλο κόμμα) (Taggart Szczerbiak, 2018). Έτσι λοιπόν, όπως αναφέρουν οι προηγούμενοι μελετητές, η αντιευρωπαϊκή τάση, εμφανίζεται ως διεθνής πολιτική άποψη που διαπερνά το σύνολο του Ευρωπαϊκού κομματικού συστήματος, με διαφορετικές φυσικά μορφές και δυναμική ανά περίπτωση. Αυτό το αναμφισβήτητο γεγονός μπορεί να ερμηνευτεί από δύο οπτικές. Πρώτον μας επιτρέπεται να υποστηρίξουμε ότι η αντιευρωπαϊκή πολιτική άποψη, αποτελεί ένα είδος ταχύτατα εξαπλωνόμενης «επιδημίας», της ευρωπαϊκής πολιτικής σκέψης, ή δεύτερον ότι πλέον σήμερα υφίσταται ως μία αναμενόμενη εν πολλοίς ένδειξη, της «κανονικότητας» της πολιτικής σκέψης της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η δεύτερη αυτή ανάγνωση της εξάπλωσης του ευρωσκεπτικισμού, ενισχύεται από το «αφήγημα» πολλών μελετητών, ότι η απουσία αυτής της πολιτικής στάσης θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένδειξη ότι την πολιτική σκέψη στην Ευρώπη την κατευθύνει μία συγκεκριμένη πολιτική «ελίτ» χωρίς αντίπαλη άποψη και άρα χωρίς τα βασικά απαιτούμενα στοιχεία προς ανάδειξη της κύριας πολιτικής αρχής θεωριών που προκύπτει δημοκρατικά μέσω της συζήτησης, της αμφισβήτησης και της δημοκρατικής σύνθεσης ιδεών και απόψεων (Taggart Szczerbiak, 2018). Παρόλο αυτά όμως, μέσα από την ίδια μελέτη των Taggart, και Szczerbiak το 2018, προκύπτει ότι εμφανίζεται ένα μη αναμενόμενο «κενό» στην αντιπροσώπευση του ευρωσκεπτικισμού σε δύο πολιτικές παρατάξεις, αυτές της κεντροαριστεράς και της οικογένειας των φιλελεύθερων κομμάτων. Την πιο εντυπωσιακή όμως περίπτωση της προηγούμενης μελέτης, τη συναντάμε στο

βρετανικό Συντηρητικό Κόμμα. (Conservative Party), διότι ενώ πρόκειται για ένα κυβερνών κόμμα με σταθερό ιστορικό ευρωσκεπτικισμού, όχι μόνο φλέρταρε με αυτή τη προσέγγιση, αλλά τελικά υιοθέτησε την εκδοχή του, μέσω του BREXIT.

Συγκεκριμένα το συντηρητικό κόμμα παραμένει διαιρεμένο εδώ και πολλά χρόνια, για το θέμα της ΕΕ. Κατόπιν αυτού, εξετάζοντας την κατάσταση σήμερα είναι δύσκολο να φανταστούμε πώς αυτές οι αντίπαλες ιδεολογίες κατάφεραν να συνυπάρχουν στο ίδιο κόμμα για τόσο πολύ καιρό. Ενώ ανέκαθεν υπήρχε κάποια εχθρότητα στο κόμμα προς το ευρωπαϊκό εγχείρημα, η φύση αυτής της εχθρότητας εξελίχθηκε με την πάροδο του χρόνου. Στο δημοψήφισμα του 1975 για την ένταξη στην ΕΟΚ, το κόμμα ήταν σε μεγάλο βαθμό υπέρ της παραμονής στην Ένωση. Φυσικά, οι απόψεις της Θάτσερ για το ευρωπαϊκό εγχείρημα άλλαξαν με την πάροδο του χρόνου, καθώς τα ίδια τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, άλλαξαν και εξελίχθηκαν. Αυτό αναπόφευκτα είχε σημαντικό αντίκτυπο στη μελλοντική ιδεολογία του κόμματος (Stafford, 2018). Ωστόσο, αναμφισβήτητα το βασικό σημείο καμπής ήρθε στις 16 Σεπτέμβριο του 1992 – αλλιώς γνωστή ως Μαύρη Τετάρτη. Αυτό έγινε όταν η κυβέρνηση του John Major, αναγκάστηκε να αποσύρει τη λίρα από τον μηχανισμό συναλλαγματικής ισοτιμίας. Η κρίση εκείνη, έκανε το κόμμα βαθιά μη δημοφιλές στο εκλογικό σώμα και είχε σοβαρές επιπτώσεις στο πώς οι βουλευτές του είδαν την Ευρωπαϊκή Ένωση (Inman, 2012). Τότε άλλαξε και το είδος της διχαστικής διαφωνίας των στελεχών του κόμματος επί του θέματος της ΕΕ. Η μέχρι τότε συζήτηση για το αν πρέπει ή όχι να παραμείνει το ΗΒ στην ΕΕ, μετατράπηκε σε πολωτική διαφωνία μεταξύ υποστηρικτών σκληρού και ήπιου ευρωσκεπτικισμού. Έτσι λοιπόν αναπόφευκτα ξεκίνησε μία αύξηση του αριθμού των ευρωσκεπτικιστών όταν οι ηλικιωμένοι βουλευτές αντικαταστάθηκαν από νεότερους βουλευτές, με φρέσκιες ιδέες. Οι περισσότεροι εκ των πρώτων ήταν τουλάχιστον, επιφυλακτικοί με την ΕΕ – και πολλοί από τους δεύτερους, ήταν στην πραγματικότητα πολύ εχθρικοί. Επίσης η ομάδα αυτή μεγάλωνε ανησυχητικά κατά τη διάρκεια της μακράς περιόδου των Συντηρητικών στην αντιπολίτευση. Εξετάζοντας λοιπόν οι Συντηρητικοί τις «δοξασμένες» μέρες της Θάτσερ, προς εύρεση τρόπου επιστροφής στην εξουσία, ο ευρωσκεπτικισμός έγινε ένα από τα βασικά θέματα μίμησης της εποχής Θάτσερ. Η παραμονή του ΗΒ στην ΕΕ έγινε ένα ολοένα και σημαντικότερο ζήτημα, κυρίως επειδή ορισμένοι ψηφοφόροι άρχισαν να αντιτίθενται στην ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων, ως μία

αναπόφευκτη επίπτωση της παραμονής στην ΕΕ. Παράλληλα το νέο τότε κόμμα Ανεξαρτησίας του Ηνωμένου Βασιλείου (UKIP) κεφαλαιοποιεί την αρνητικότητα προς την Ευρωπαϊκή μετανάστευση για να αποτελέσει πραγματική εκλογική απειλή για τους συντηρητικούς. Το δημοψήφισμα του 2016, αποτέλεσε μία απόπειρα του τότε βρετανού πρωθυπουργού και ηγέτη των συντηρητικών Ντέιβιντ Κάμερον, να αποτρέψει την απειλή του UKIP (David Cameron, 2016). Αυτός όπως και πολλοί άλλοι πολιτικοί, πίστευε ότι οι πολίτες θα ψήφιζαν για να παραμείνουν στην ΕΕ και ότι η συζήτηση που στοιχειώνει το κόμμα του θα ηττηθεί και θα πάψει να υπάρχει. Ωστόσο, με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, όχι μόνο διαφεύστηκαν οι ελπίδες τους, αλλά ο διχασμός στο κόμμα εντάθηκε αφού τώρα πλέον οι ευρω-σκεπτικιστές παρουσιάζονται ως οι φύλακες της "βούλησης του λαού" (Stafford, 2018).

Για την πλευρά των Εργατικών (Labour Party) τώρα, δεν είναι παράτολμο να χρησιμοποιηθεί ο χαρακτηρισμός «σύγχυση», για να αποτυπωθεί η πολιτική στάση και ο λόγος του κόμματος απέναντι στην ευρωσκεπτικιστική πλευρά του BREXIT. Και αυτό διότι χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς διάφορα αφηγήματα για να περιγραφεί η άποψη του κόμματος επί αυτής της πτυχής, ακόμη και από τον ίδιο τον αρχηγό του Τζέρεμι Κόρμπιν. Έτσι ενώ πριν το δημοψήφισμα του 2016, η επίσημη άποψη του κόμματος ήταν φιλοευρωπαϊκή και αντίθετη στο BREXIT, μετά το δημοψήφισμα η επίσημη προσέγγιση των εργατικών αναφέρει ότι πρέπει να υλοποιηθεί η έξοδος του ΗΒ από την ΕΕ, «αφού αυτή είναι η βούληση των Βρετανών», όπως χαρακτηριστικά υποστηρίζουν, αλλά με άλλους όρους από αυτούς που προβλέπει η συμφωνία του πρωθυπουργού Τζόνσον με την ΕΕ. Ουσιαστικά μη έχοντας ξεκάθαρη πολιτική επί του θέματος, δημιούργησαν ένα πολιτικό αφήγημα, το οποίο σύμφωνα με το επίσημο μανιφέστο (Labour Party, 2019) του κόμματος αναφέρει ότι «να βάλουμε τέλος στη λιτότητα, η οποία επιβλήθηκε για να επουλωθούν τα τραύματα από την απληστία του χρηματοπιστωτικού τζόγου που οδήγησε στο κραχ του 2008, πρέπει να προασπίσουμε το κοινωνικό κράτος και να διασφαλίσουμε τα δικαιώματα των εργαζομένων που απειλούνται από ένα νέο κύμα απορρύθμισης». Το πρόβλημα εδώ είναι ότι η απάντηση του αφηγήματος των Εργατικών να μην προσεγγίζει την «φιλολαϊκή» πτυχή των προβλημάτων της δομής και λειτουργίας της ΕΕ, όμως ουσιαστικά αγνοεί το πιο σημαντικό ερώτημα που αντιμετωπίζει το ΗΒ από τον

πόλεμο και μετά: Brexit ή Bremain. Όπως όμως αναφέρει και ο συγγραφέας και δημοσιογράφος Γιώργος Γιαννουλόπουλος, το αγνοεί προφανώς για ψηφοθηρικούς λόγους, μιας και στις αποβιομηχανοποιημένες περιοχές της βόρειας Αγγλίας, τα παραδοσιακά προπύργια των Εργατικών δηλαδή, αρκετοί ψηφοφόροι τους δεν θα διστάσουν να ψηφίσουν το κόμμα των Συντηρητικών, εξαιτίας της αντίθεσής τους με τις λειτουργίες της ΕΕ. Έτσι Μπορεί σε εθνικό επίπεδο η μεγάλη πλειονότητα των Εργατικών να τάσσεται σαφώς κατά του Brexit, αλλά, παραδόξως, στις περιοχές που επλήγησαν περισσότερο από τη λιτότητα και τη συρρίκνωση του κοινωνικού κράτους, η εργατική τάξη είναι διατεθειμένη να συνταχθεί πίσω από το Συντηρητικό κόμμα, «για να απαλλάξουν την πατρίδα τους από τους ξένους», όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν (Γιαννουλόπουλος, 2019).

Με βάση λοιπόν τα ανωτέρω, δύναται με σχετική ασφάλεια να θεωρηθεί ότι η ευρω-σκεπτικιστική πτυχή; του πολιτικού αφηγήματος των βρετανικών πολιτικών κομμάτων επί του BREXIT, δεν του προσδίδει κάποιο «νέο» κεφάλαιο, που να έχει «χρωματίσει ανεξίτηλα» την ίδια την θεωρία του BREXIT και να την έχει τοποθετήσει απέναντι από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Και αυτό διότι όπως αναλύθηκε, παρουσιάζεται περισσότερο ψηφοθηρική και λιγότερο πολιτική η συζήτηση των βρετανών πολιτικών, περί Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και της θέσης του ΗΒ, μέσα σε αυτή την Ευρώπη. Με άλλα λόγια, ακόμη και από τις επίσημες θέσεις του ΗΒ περί BREXIT, όπως αυτές αποτυπώνονται στις επίσημες διακηρύξεις της Βρετανικής κυβέρνησης, αλλά και τις θέσεις των βρετανικών κομμάτων, διαφαίνεται ότι η θεωρία της εξόδου του ΗΒ από την ΕΕ, περιορίζει την αντιευρωπαϊκή της πτυχή στο ότι το ΗΒ δεν πρέπει να συνεχίσει να αποτελεί μέρος της Ένωσης και όχι στο ότι η ΕΕ πρέπει να πάψει να υφίσταται.

Η περιφερειακή ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση έχει τρεις διαστάσεις: μία οικονομική, μία πολιτική και μία θεσμική. Η οικονομική αφορά στην ενσωμάτωση αγορών (μικροοικονομική ολοκλήρωση) και οικονομιών (μακροοικονομική ολοκλήρωση) των κρατών μελών της ΕΕ. Η πολιτική διάσταση είναι η διαμόρφωση ενός νέου δημόσιου χώρου άσκησης εξουσίας, ενώ η θεσμική αφορά στην ανάδυση ενός καινοφανούς για το διεθνές δίκαιο διεθνούς θεσμικού μορφώματος με μεικτά ομοσπονδιακά αλλά και συνομοσπονδιακά χαρακτηριστικά. Το βρετανικό

δημοψήφισμα του 2016, αναμφισβήτητα αποτέλεσε ένα βασικό στοιχείο, επιβράδυνσης της διαδικασίας της λεγόμενης Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης και πρώτιστα την πολιτική και θεσμική διάστασή της (Kuhn, Theresa , 2019). Παράλληλα όμως δεν είναι το μόνο γεγονός που συνέβαλε σε αυτή την επιβράδυνση.

Ο Πρόεδρος της Επιτροπής Γιούνκερ, σε βαρυσήμαντη του ομιλία στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για την «Κατάσταση της Ένωσης» (State of the Union), τον Σεπτέμβριο του 2016 έκρουσε τον κώδωνα του κινδύνου. Έθεσε ωμά το ερώτημα που απασχολεί κυβερνήσεις, θεσμούς και πολίτες «αν δεν γίνει κάτι τώρα η Επιτροπή της οποίας προεδρεύω θα είναι η Επιτροπή της τελευταίας ευκαιρίας» (Brunsden, 2016). Στην τελετή που έγινε στην Ρώμη στις 25 Μαρτίου 2017 για την 60ή επέτειο από την υπογραφή της Συνθήκης ΕΟΚ (1957) πρότεινε τρόπους αντιμετώπισης των άμεσων προβλημάτων, οδικό χάρτη και δέσμη ιδεών για το μέλλον της ΕΕ. Ο κύριος εχθρός της ΕΕ είπε, βρίσκεται εντός των τειχών: «είναι η φοβική, αμυντική και εσωστρεφής στάση. Είναι η επιστροφή στην λογική του κράτους-έθνους που δημιουργήθηκε τον 19ο αιώνα. Εθνοκεντρισμός και απομάκρυνση από την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συμβαδίζουν». Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλα πρέπει να εκπορεύονται από τις «Βρυξέλλες» (Euroean Commission, 2017).

Οι προ του βρετανικού δημοψηφίσματος συζητήσεις για την αποτροπή του BREXIT δείχνουν ότι μπορεί να υπάρξει εναλλακτική επιλογή μεταξύ της επαναφοράς των πολιτικών αποφάσεων σε «εθνικό» επίπεδο και του «όλα να αποφασίζονται στις Βρυξέλλες». Αυτό ο τρίτος δρόμος, είναι ο επαναπατρισμός αρμοδιοτήτων για την εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου και των πολιτικών που απορρέουν από αυτές, πίσω στα κράτη - μέλη.

Με άλλα λόγια λοιπόν, διαφαίνεται ότι το αφήγημα του BREXIT, δεν αποτέλεσε την πηγή ή τον «θεμέλιο λίθο» του ευρωσκεπτικισμού και της εναντίωσης στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αλλά γεννήθηκε και «ανδρώθηκε», ως γνήσιο τέκνο της προϋπάρχουσας κρίσης της διαδικασίας της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, ενώ ταυτόχρονα αποτέλεσε και πεδίο «λαμπρής» δράσης λαϊκίστικων πολιτικών.

BREXIT και Παγκοσμιοποίηση

Λίγο μετά το δημοψήφισμα που διεξήχθη στη Βρετανία σχετικά με την παραμονή της χώρας στην Ε.Ε, ο οικονομικός συντάκτης της εφημερίδας Guardian, Λάρι Ελιοτ έγραψε στις 26 Ιουνίου 2016 ότι «το Brexit είναι η απόρριψη της παγκοσμιοποίησης». Ο ισχυρισμός του σχετικά με τις αιτίες του Brexit είναι μεν κατηγορηματικός, αλλά απηχεί τις απόψεις πολλών σχολιαστών ((Tomlinson, 2017) όπως αναφ. (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2017)). Για παράδειγμα, τον Σεπτέμβριο του 2016, η γενική διευθύντρια του ΔΝΤ, Κριστίν Λαγκάρντ, σε ομιλία της στο Sylvia Ostry Lecture με θέμα «Κάνοντας την παγκοσμιοποίηση να λειτουργεί για όλα» εξέθεσε την ίδια ιδέα. Σύμφωνα με αυτή την άποψη, η παγκοσμιοποίηση ωφέλησε οικονομικά αρκετούς, όμως αντίστοιχα δεν ευνόησε πολλούς άλλους. Η ψήφος υπέρ της εξόδου της Βρετανίας από την Ε.Ε απηχεί τον θυμό εκείνων που η παγκοσμιοποίηση δεν ευνόησε ((Lagarde, 2016) όπως αναφ. (Tomlinson, 2017)).

Ένας λόγος που γίνεται η παραπάνω σύνδεση είναι γιατί όσοι ψήφισαν υπέρ της εξόδου της Βρετανίας από την Ε.Ε, δύναται να χαρακτηριστούν περισσότερο από την ηλικία και το ακαδημαϊκό τους προφίλ (Lord Ashcroft Polls, 2016). Έτσι η ψήφος υπέρ του BREXIT αποτελεί καθαρή νίκη των παραδοσιακά συντηρητικών ψηφοφόρων, πολλοί εκ των οποίων ζουν στο πλούσιο τμήμα της νότιας Αγγλίας. Σε γενικές γραμμές, μπορούμε ίσως να θεωρήσουμε ότι όσοι ψήφισαν υπέρ της εξόδου από την Ε.Ε, λαμβάνουν τη μορφή μιας συμμαχίας όσων θέλουν να ανακτήσουν τον έλεγχο της χώρας. Επίσης, η θετική ψήφος αποτελεί και έκφραση αντίδρασης όλων εκείνων που έχουν έρθει αντιμέτωποι με οικονομικές δυσκολίες. Στον βαθμό, όμως, που το BREXIT απηχεί την οικονομική δυσαρέσκεια των ατόμων, είναι χρήσιμο να συνδέουμε τις επιπτώσεις του με την παγκοσμιοποίηση; Στην προσπάθειά όμως να κατανοήσουμε την οικονομική βάση της ψήφου υπέρ του BREXIT, θα πρέπει να επικεντρωθούμε όχι στην παγκοσμιοποίηση αλλά στη μακροχρόνια επίπτωση του φαινομένου της αποβιομηχάνισης ((Tomlinson, 2017) όπως αναφ. (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2017)).

Το 2016 η Ντάιαν Κόιλ επισήμανε στην ιστοσελίδα VoxEU ότι η ψήφος υπέρ του Brexit μπορεί περισσότερο να θεωρηθεί ως ψήφος κατά της παγκοσμιοποίησης και του απρόβλεπτου αντίκτυπου της σε διαφορετικά μέρη της χώρας, παρά μία ψήφος που στρέφεται ειδικά κατά της Ε.Ε. «Τα ποσοστά όσων

ψήφισαν υπέρ της εγκατάλειψης της Ε.Ε ήταν υψηλότερα στην κεντρική και νότια Αγγλία, όπου κυριαρχεί το φαινόμενο της αποβιομηχανοποίησης και το μέσο εισόδημα παραμένει στάσιμο» ((Coyle, 2016) όπως αναφ. (Tomlinson, 2017)).

Από τη άλλη μεριά, η ΕΕ είναι ένοχη για πολλά από τα προβλήματα που ανέκυψαν στους κόλπους της αλλά και την αποτύπωσή τους ή καλύτερα την γενίκευσή τους, ως προβλήματα της παγκοσμιοποίησης και όχι της ίδιας της Ένωσης.

Ο Charles Grant, διευθυντής του “THINK TANK” «Κέντρο Ευρωπαϊκής Μεταρρύθμισης» (Centre for European Reform), αναφέρει: «το BREXIT είναι ένα βαρυσήμαντο γεγονός στην ιστορία της Ευρώπης και από τώρα και στο εξής η αφήγηση θα είναι περί τη διάλυση όχι την ολοκλήρωση». Ο λόγος είναι προφανής. Η Ευρώπη δεν εκπλήρωσε τον ιστορικό ρόλο που της έχει ανατεθεί. Οι θέσεις εργασίας, το βιοτικό επίπεδο και τα κράτη πρόνοιας, ήταν όλα καλύτερα προστατευμένα στην ακμή των εθνικών κρατών κατά τη δεκαετία του 1950 και του 1960, από ό,τι στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Η ανεργία στην ευρωζώνη υπερβαίνει το 10%. Η οικονομία της Ιταλίας δεν είναι πλέον μεγαλύτερη από ό,τι όταν δημιουργήθηκε το ευρώ. Η οικονομία της Ελλάδας έχει συρρικνωθεί κατά σχεδόν ένα τρίτο. Η λιτότητα έχει διαβρώσει την πρόνοια για ευημερία. Οι προστασίες της αγοράς εργασίας έχουν απογυμνωθεί (Elliott, 2016).

Αναπόφευκτα λοιπόν, υπήρξε μια αντίδραση, η οποία εκδηλώθηκε στην άνοδο των λαϊκιστικών κομμάτων τόσο στα αριστερά όσο και στα δεξιά. Ένας αυξανόμενος αριθμός ψηφοφόρων πιστεύουν ότι δεν υπάρχουν πολλά που μπορεί να προσφέρει πλέον το ισχύον σύστημα. Πιστεύουν ότι η παγκοσμιοποίηση ωφέλησε μια μικρή προνομιούχο ελίτ, αλλά όχι τους ίδιους. Πιστεύουν ότι είναι άδικο να πληρώσουν το τίμημα για τις παραλείψεις των τραπεζιτών. Παράλληλα εμφανίζονται πολλοί θετικοί σε μία εκδοχή επιστροφής στην ασφάλεια που παρείχε το εθνικό κράτος, ακόμη και αν το τίμημα θα είναι ο περιορισμός βασικών ελευθεριών που σήμερα στηρίζουν την παγκοσμιοποίηση, συμπεριλαμβανομένης της ελεύθερης κυκλοφορίας των ανθρώπων (Elliott, 2016). Αυτή όμως η προσέγγιση των ευρωπαϊών ψηφοφόρων, προκάλεσε μεγάλες δυσκολίες στα κυρίαρχα κόμματα της Ευρώπης και ειδικά σε εκείνα της κεντροαριστεράς (Henley Bengtsson Barr, 2016). Έτσι από τη μία, τα διάφορα

αριστερά κόμματα εμφανίζονταν θετικά στην ιδέα της απόρριψης κίνησης κάποιων κεφαλαίων, όπως είναι ο φόρος επί των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, η επιβολή δασμών για την αποτροπή του ντάμπινγκ του κινεζικού χάλυβα κα άλλα. Όμως από την άλλη τα ίδια κόμματα, αισθάνονται άβολα με την ιδέα ότι θα πρέπει να υπάρχουν όρια στην ελεύθερη κυκλοφορία των ανθρώπων. Έτσι ο κίνδυνος είναι ότι αν τα κυρίαρχα κόμματα δεν ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των παραδοσιακών υποστηρικτών τους, θα αντικατασταθούν από λαϊκιστικά κόμματα που θα το κάνουν. Το γαλλικό Σοσιαλιστικό Κόμμα για παράδειγμα, έχει χάσει ουσιαστικά το μεγαλύτερο μέρος της παλαιάς βασικής εργατικής βάσης του προς τα αριστερά αλλά και τα σκληρά δεξιά, ενώ στο Ηνωμένο Βασίλειο υπάρχει κίνδυνος να συμβεί το ίδιο πράγμα και στο εργατικό κόμμα, όπου η μη-φιλελεύθερη προσέγγιση του Τζέρεμι Κόρμπιν για τη μετανάστευση βρίσκεται σε αντίθεση με τις απόψεις πολλών ψηφοφόρων στο Βορρά, που στήριξαν τον Ed Miliband στις γενικές εκλογές του 2015, ο οποίος στρατεύτηκε με το BREXIT (Harris, 2016).

Επιπρόσθετα, υπάρχουν εκείνοι που υποστηρίζουν ότι τώρα η παγκοσμιοποίηση μοιάζει σαν τον καιρό, δηλαδή σαν κάτι για το οποίο μπορούμε να γκρινιάζουμε αλλά όχι να αλλάξουμε. Αυτή όμως είναι μια λανθασμένη σύγκριση. Η Παγκόσμια οικονομία της αγοράς δημιουργήθηκε από μια σειρά πολιτικών αποφάσεων στο παρελθόν και μπορεί να διαμορφωθεί με πολιτικές αποφάσεις που λαμβάνονται στο μέλλον (Elliott, 2016). Ο Torsten Bell, διευθυντής του "Think Tank" Resolution Foundation, εξέτασε τα «πρότυπα» της ψηφοφορίας στο δημοψήφισμα του 2016 στο ΗΒ και διαπίστωσε ότι τα μέρη της Βρετανίας με την ισχυρότερη υποστήριξη για το BREXIT, ήταν εκείνα που ήταν φτωχά για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το αποτέλεσμα επηρεάστηκε από "βαθιά εδραιωμένη εθνική γεωγραφική ανισότητα", ανέφερε. Επίσης την τελευταία εικοσιπενταετία, υπήρξαν πολλές σκέψεις για την παγκοσμιοποίηση. Όπως επισημαίνει ο Bell, είναι καιρός να επανεξετάσουμε την παραδοχή ότι μια "ευέλικτη παγκοσμιοποιημένη οικονομία μπορεί να δημιουργήσει μία ευρέως εξαπλωμένη ευημερία (Bell, 2016).

Από την άλλη, προφανώς ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων σε ολόκληρη την Ευρώπη, δεν πιστεύουν ότι μια ευέλικτη, παγκοσμιοποιημένη οικονομία εργάζεται γι ' αυτούς. Όμως μια «σκληρή» απάντηση στην ψήφο του Ηνωμένου

Βασιλείου από την υπόλοιπη Ευρώπη, για να δείξει σε άλλες χώρες ότι η διαφωνία έχει συνέπειες, θα έκανε τα πράγματα χειρότερα. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι, οι ψηφοφόροι έχουν λογικότατα παράπονα απέναντι σε ένα οικονομικό σύστημα που τους απογοήτευσε. Έτσι η τιμωρία της Βρετανίας όχι μόνο δεν θα διαφυλάξει την ΕΕ, αλλά δυνητικά μπορεί επιταχύνει τη διάλυση της (Elliott, 2016).

2.4 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΛΑΪΚΙΣΜΟΣ.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, της ανάλυσης της θεωρίας του BREXIT μέσω του πρίσματος των Διεθνών Σχέσεων, είναι σχεδόν υποχρεωτικό να περάσει η έρευνα αυτή από το «άγονο» μεν, πολύ σύγχρονο δε «πεδίο» της συζήτησης περί λαϊκισμού. Χρησιμοποιώ τη φράση υποχρεωτικό, διότι δεν είναι λίγοι αυτοί που υποστηρίζουν ότι το BREXIT είτε «γεννήθηκε», είτε «ανδρώθηκε» και χρησιμοποιήθηκε στη συνέχεια, μέσα από λαϊκιστικές πολιτικές των βρετανικών κομμάτων. Παράλληλα δε, άλλοι τόσοι υποστηρίζουν ότι το να αποδίδουμε στους BREXITEERS, τον χαρακτηρισμό λαϊκιστές, είναι ένας απλουστευμένος τρόπος επιχειρηματολογίας, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί μία μέθοδο απαξίωσης και «δαιμονοποίησης» του BREXIT.

Οι «κόλακες του λαού» είναι μια παλιά υπόθεση. Ο Αριστοτέλης στα Πολιτικά, χαρακτηρίζει με αυτό τον τρόπο τους δημαγωγούς, αυτούς δηλαδή που διαθέτοντας το χάρισμα του λόγου, αλλά χωρίς επίσημες πολιτικές θέσεις, ασκούσαν μεγάλη επιρροή στο λαό και του πρότειναν ευχάριστες πολιτικές λύσεις, για την υλοποίηση των οποίων όμως δεν μπορούσαν να αναλάβουν το κόστος. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο λαϊκισμός, συνοδεύει τη δημοκρατία, διαστρεβλώνοντας την. Δεν είναι μόνο ένα σύνολο υποσχέσεων που δίνει κάποιος και δεν μπορεί να τηρήσει. Ο λαϊκισμός βασίζεται στον πολιτικό λόγο που χαρακτηρίζεται από υπερβολή και προσφέρει πολύ εύκολες λύσεις σε σύνθετα προβλήματα, φτάνοντας σε μη πραγματιστικές θέσεις, αγνοώντας την πολυπλοκότητα προβλημάτων, όπως είναι σήμερα η μαζική μετανάστευση πληθυσμών και η «δυσνόητη» παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Εντυπωσιάζει με την ευκολία του και τον παραπλανητικό του στόμφο, ενώ εκφράζεται συνήθως από εκείνους, που προσπαθούν να δημιουργήσουν την εικόνα της ταύτισης, να ξεσηκώσουν και να κινητοποιήσουν το πλήθος προς έναν στόχο. Πρόκειται

επομένως για μια απλούστευση της πραγματικότητας που συχνά ενέχει το ψέμα και το δόλο (Κατσινέλη, 2016).

Έτσι λοιπόν οι «πολέμιοι» του “LEAVE”, πιστεύουν ότι ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάστηκε το BREXIT στον βρετανικό λαό από μερίδα των υποστηρικτών του, αποτελεί ένα παράδειγμα απλούστευσης και διαστρέβλωσης. Οι επιπτώσεις της εξόδου της Μ. Βρετανίας από την Ε.Ε. δεν έγιναν σαφείς, αλλά αντίθετα, δόθηκε έμφαση σε θέματα εθνικής κυριαρχίας, παραπέμποντας στην ιστορική θαλασσοκράτειρα Μεγάλη Βρετανία μίας άλλης εποχής. Ένα από τα κύρια επιχειρήματα υπέρ του BREXIT, αποτέλεσε η δυνατότητα κατανομής των χρημάτων που η Μ. Βρετανία δίνει στην Ε.Ε. – περίπου 350 εκατομμύρια στερλίνες την εβδομάδα – σε εγχώριες ανάγκες, όπως στην περαιτέρω χρηματοδότηση του εθνικού συστήματος υγείας, γνωστού ως NHS. Ωστόσο, σε λιγότερο από δύο ημέρες μετά το ψήφισμα, ο κ. Farage, άτυπος επικεφαλής των υποστηρικτών του Brexit, δήλωσε σε τηλεοπτική εκπομπή πως κάτι τέτοιο δεν πρόκειται να συμβεί, χαρακτηρίζοντας την απόφαση του στρατοπέδου Brexit ως λανθασμένη, αφήνοντας παρουσιαστές και τηλεθεατές άναυδους (Farage, 2016).

Από πολιτικής απόψεως το επίμαχο σημείο είναι η αναγωγή του λαϊκισμού σε ιδεολογία. Η «ιδεολογικοποίησή» του μπορεί να τον καταστήσει ένα επικίνδυνο θεωρητικό εργαλείο στα χέρια των «άνευ όρων» υπέρμαχων της παγκοσμιοποίησης. Ειδικά, στην Ευρώπη ο λαϊκισμός τείνει να ταυτιστεί με τον ευρωσκεπτικισμό. Πράγμα που κινδυνεύει να σημαίνει ότι θα υπάρχουν μόνο δύο πολιτικές εκδοχές στα μάτια της Ευρώπης: Η "κοσμοπολίτικη" που θέλει τη φιλελεύθερη Ευρώπη των ανοιχτών αγορών, συνόρων, ιδεών κ.λπ. και η "λαϊκιστική" που είναι ξενοφοβική, εθνικιστική και υπέρ του προστατευτισμού (Rutherford, 2018). Έτσι λοιπόν υπό αυτό το πνεύμα, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δήλωσε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για το σενάριο μιας “μη συμφωνίας”: «Οι μόνοι που θα επωφεληθούν από ένα Brexit χωρίς συμφωνία θα είναι οι λαϊκιστές και οι εθνικιστές» (Adler, 2019).

Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές του BREXIT, αναφέρουν ότι ο λαϊκισμός αποτελεί σήμερα έναν «μοντέρνο» όρο, ο οποίος χρησιμοποιείται κατά κόρον από τους πολέμιους της «εξόδου» του ΗΒ, τοποθετώντας κάτω από την ομπρέλα του όρου αυτού, όλες τις αντιευρωπαϊκές απόψεις, έτσι ώστε τελικά και

σύμφωνα με τον σχεδιασμό τους, να τις αποδυναμώνουν και να τις λοιδορούν. Έτσι οι BREXITEERS υποστηρίζουν ότι ο λαϊκισμός, έχει γίνει ο αγαπημένος όρος αρκετών πολιτικών ώστε να κατηγορήσουν, δημοφιλείς πολιτικές κινήσεις τις οποίες οι ίδιοι δεν τις πιστεύουν και δεν τις υποστηρίζουν. Παράλληλα, η χρησιμοποίηση αυτού του όρου επιτρέπει να τοποθετηθούν όλες οι διαφορετικές απόψεις σε ένα “τσουβάλι”, ως ένα φαινόμενο, ως μία άποψη, με σκοπό φυσικά να κατηγορηθούν όλες ως λαϊκίστικες. Έτσι σύμφωνα πάντα με την ίδια προσέγγιση, το BREXIT παρουσιάζεται από τους πολέμιούς του ως μία λαϊκιστική κίνηση, διότι όπως λένε οι τελευταίοι, το BREXIT αποτελεί μία έκφραση λαϊκισμού, που προσπαθεί να δώσει απλουστευμένες απαντήσεις σε πολύπλοκα ερωτήματα. Όμως οι BREXITEERS επίσης υποστηρίζουν, ότι ο πλέον λαϊκιστικός τρόπος αντιπαράθεσης απέναντι στο μεγάλο ζήτημα της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι η ίδια η καμπάνια του “People's Vote” και αυτό διότι όπως υποστηρίζουν, αποτελεί την πιο απλουστευμένη απάντηση απέναντι στα διλήμματα του BREXIT. Συνεχίζοντας την άποψή τους αυτή, οι υποστηρικτές της εξόδου αναφέρουν ότι οι χαρακτηρισμοί που τους αποδίδονται ως απολυταρχικοί λαϊκιστές, είναι αποτέλεσμα μεθοδευμένης πολιτικής των αντιπάλων τους (Rutherford, 2018). Ως παράδειγμα αναφέρουν την έρευνα τριών ακαδημαϊκών, στο πανεπιστήμιο του Essex το οποίο είχε ως τίτλο “The consequences of authoritarian populism in Britain” (Sanders Scotto Reifle, 2016). Έτσι πιστεύουν ότι σε αυτή την έρευνα παρουσιάζεται ότι πάνω από το 50% των βρετανών ενηλίκων θα μπορούσε να χαρακτηριστούν ως απολυταρχικοί λαϊκιστές. Υποστηρίζουν δε, ότι η έρευνα αυτή χαρακτηρίζει τους BREXITEERS έτσι διότι τους έχει αποδώσει ότι προσεγγίζουν τα θέματα της μετανάστευσης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με έναν υπεραπλουστευμένο τρόπο (Rutherford, 2018). Όμως αυτή η έρευνα όπως οι ίδιοι υποστηρίζουν, δεν έλαβε υπόψη της την αναφορά του ίδιου του “You Gov”, του “Cambridge Forum” που υποστηρίζει και προειδοποιεί ταυτόχρονα ότι το μέλλον της Ευρώπης πλέον διαμορφώνεται από «Απολυταρχικός λαϊκιστές» (Twyman, 2016).

Συνεχίζοντας οι BREXITEERS, μας υπενθυμίζουν ότι, οι ρίζες της ψυχολογικής έρευνας από την οποία προκύπτει ο όρος «Αυταρχικός λαϊκισμός», μπορούν να αναζητηθούν σε ένα βιβλίο που δημοσιεύεται στο 1947, που

ονομάζεται «Αυταρχική Προσωπικότητα». Αυτό γράφτηκε από μια ομάδα ακαδημαϊκών στο Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, το Μπέρκλεϊ και βασίστηκε στη μελέτη τους για προκαταλήψεις και αντιδημοκρατικές τάσεις μεταξύ των Αμερικανών (Rutherford, 2018). Παραλλαγές της μεθοδολογίας του, έχουν χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα για να εξηγήσουν την αιτία της ψηφοφορίας για το BREXIT, ως τις δυσλειτουργικές ψυχολογικές διαθέσεις των υποστηρικτών του. Και επειδή η χρήση του υπερεπεκτάθηκε σε διαφορετικούς τομείς και επίπεδα κοινωνικής, πολιτικής και ιδεολογικής ανάλυσης δημιούργησε γενίκευση. Ενώ η χρήση του αυταρχικού λαϊκισμού στην πολιτική ανάλυση ήταν περιορισμένη, προσέφερε στην πειθαρχία της ψυχολογίας ένα μέσο για να επεκταθεί σε νέους τομείς έρευνας. Σύμφωνα πάντα με τους υποστηρικτές του BREXIT, οι ερευνητές που χρησιμοποιούν αυτή την προσέγγιση μπορεί να επιδιώξουν να αποφύγουν κατηγορίες μεροληψίας διεκδικώντας το μανδύα της επιστήμης, αλλά τα μεθοδολογικά ελαττώματα της αρχικής μελέτης παραμένουν σε όλες τις μεταγενέστερες εκδοχές της. Η κατασκευή δυαδικών τύπων προσωπικότητας με εργαλείο τη γνωστική ψυχολογία, οδηγεί σε μια αναγωγική και περιορισμένη όψη της ανθρώπινης υποκειμενικότητας. Η χρήση αυτής της μεθόδου για την επεξήγηση πολύπλοκων κοινωνιολογικών διεργασιών, οδηγεί σε ένα ακατέργαστο μηχανισμό και συχνά πολωτικό, κατανόησης των κοινωνικών σχέσεων και της πολιτικής ταυτοποίησης. Συνδέοντας τη γνωστική λειτουργία με την ιδεολογία, με αυτόν τον τρόπο είναι σαν να αναμειγνύεις πετρέλαιο και νερό. Αγγίζουν, αλλά το καθένα δεν αλλάζει τη δομή του άλλου. Η χρήση της έννοιας του αυταρχικού λαϊκισμού λοιπόν, σύμφωνα πάντα με την ίδια προσέγγιση, υποβιβάζει τους ψηφοφόρους του BREXIT, ως μια μη διαφοροποιημένη ομάδα ανεπιθύμητων ή μη ικανών πολιτών. Η ψήφος τους παρουσιάζεται ως προϊόν της δυσλειτουργικής ψυχολογικής τους αντίδρασης στην κοινωνική αλλαγή. Κάθε αρνητικό επίθετο που επισυνάπτεται σε αυτούς ακολουθείται από ένα αντίπαλο θετικό, όπως για παράδειγμα: απολυταρχικοί εναντίων φιλελεύθερων, «κλειστοί» εναντίων «ανοιχτών», αμόρφωτοι απέναντι σε μορφωμένους κλπ. Παράλληλα όπως υποστηρίζεται, σε καμία από αυτές τις έρευνες δεν αποτυπώνεται ένα θετικό στοιχείο για τους υποστηρικτές του BREXIT, ή ακόμη δεν τους πιστώνεται καμία πολιτική αρετή (Rutherford, 2018).

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω δεδομένα, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η αρνητική αυτή προσέγγιση των BREXITEERS, διογκώνει τη διαίρεση μεταξύ των ψηφοφόρων των δύο επιλογών του ΗΒ. Το να ισχυρίζεται ο οποιοσδήποτε ότι όποιος είναι υποστηρικτής του BREXIT, είναι de facto υποστηρικτής ή θύμα του λαϊκισμού αλλά και το να πιστεύεται ότι χρόνια και δομικά προβλήματα του ΗΒ, δύναται να επιλυθούν απλά και μόνο με την έξοδο από την ΕΕ, είναι ξεκάθαρα λαϊκιστικές προσεγγίσεις, οι οποίες συνάδουν απόλυτα με τον ορισμό του λαϊκισμού. Ταυτόχρονα οι προσεγγίσεις αυτές, «τροφοδοτούν» τον διχασμό των Βρετανών, απομακρύνοντας την πολιτική συζήτηση από την αναζήτηση του ορθού «μονοπατιού» που θα οδηγήσει την Βρετανία, σε ένα ασφαλές μέλλον, εντός ή εκτός ΕΕ, αντάξιο της μεγάλης ιστορίας της. Εστιάζοντας δε τη συζήτηση στους πολίτες της χώρας και όχι στην πολιτική θεωρία του BREXIT, επιτρέπει σε πολιτικούς αλλά και διανοούμενους να αποφύγουν την δύσκολη αναζήτηση της αλήθειας προς αντιμετώπιση ζητημάτων της Βρετανικής κοινωνίας όπως η αυξανόμενη παγκόσμια κινητικότητα με υψηλά επίπεδα μετανάστευσης, η απομάκρυνση της κρατικής «στόχευσης» από την θεσμική υποχρέωση του κράτους προς διαφύλαξη της εθνικής κυριαρχίας, αλλά και η διαχείριση των επιπτώσεων που από μόνη της η απόφαση για BREXIT, έχει επιφέρει στην Βρετανική οικονομία, πριν καν εφαρμοστεί.

Με αυτόν ακριβώς τον τρόπο ο λαϊκισμός, ως όρος, έρχεται συνεχώς στο «προσκήνιο» σχεδόν ταυτόχρονα με οποιαδήποτε ανάλυση της θεωρίας του BREXIT. Έτσι και οι ερευνητές του Cambridge δικαίως καλούν όλους να κατανοήσουν την ανάγκη να δημιουργηθούν γέφυρες μεταξύ των δύο «Κοινοτήτων» (υποστηρικτών και μη του BREXIT) μέσω της κατανόησης των ψυχολογικών διεργασιών πίσω από τις κοινωνικές στάσεις (Rutherford, 2018).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

*“Oh, would some Power give us
the gift / To see ourselves as
others see us!”*

Robert Burns (18th-century Scottish poet)

Χρησιμοποιώντας τα ανωτέρω λόγια του Σκωτσέζου ποιητή, ο Τζέρεμι Χαντ¹³, σε άρθρο του (The Washington Post 29 Μαρτίου 2019), υποστήριξε ότι προσπαθώντας ο ίδιος να αντιληφθεί πως οι άλλοι (οι «μη Βρετανοί»), βλέπουν την Βρετανία μετά το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το BREXIT, πιστεύει πως κάνει λάθος όποιος πιστεύει ότι οι Βρετανοί πολιτικοί δρουν ως τους ήρωες της δημοφιλούς σειράς *Monty Python’s “Flying Circus”*. Παράλληλα διαβεβαίωνε τους Ευρωπαίους συμμάχους της Βρετανίας, ότι οι Βρετανοί μετά το δημοψήφισμα του 2016, ούτε εγκαταλείπουν τους παραδοσιακούς συμμάχους και γείτονές τους, ούτε ξαφνικά έχασαν τα λογικά τους. Και κλείνοντας το άρθρο του, ο βρετανός πολιτικός, μας υπενθυμίζει ότι θα πρέπει να βλέπουμε εμείς οι «άλλοι», την Βρετανία ως το κράτος που για αιώνες «διαμορφώνει» τον κόσμο και ότι αυτό θα συνεχίζει να κάνει και μετά το BREXIT¹⁴.

Παράλληλα εμείς οι «άλλοι», όλο αυτό το διάστημα, μετά από το βρετανικό δημοψήφισμα, προσπαθούμε να «δούμε» και να ερμηνεύσουμε, μέσα από πληθώρα ερευνών, μελετών, άρθρων και βιβλίων, τι ακριβώς πρεσβεύει τελικά η απόφαση των Βρετανών να αποχωρήσουν από την ΕΕ. Πιθανόν όμως, αρκετοί από «εμάς» στην προσπάθειά μας αυτή, δεν καταφέραμε να χρησιμοποιήσουμε αποτελεσματικά πολλούς «φακούς» για να φωτιστούν όλες οι πτυχές και οι «βαθύτερες» σκέψεις των Βρετανών, κατά την ανάδειξη του αφηγήματος του BREXIT, με αποτέλεσμα να καταλήγουμε σε συμπεράσματα, όπως αυτά που προαναφέρθηκαν από τον Τζέρεμι Χαντ.

Στην ανά χείρας εργασία, όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, έγινε μία προσπάθεια μέσα από κατά μία έννοια, πρωτότυπη – διαφορετική προσέγγιση του

¹³ Βρετανός βουλευτής και πρώην Υπουργός Εξωτερικών του ΗΒ από 9 Ιουλίου 2018 έως 24 Ιουλίου 2019.

¹⁴ Jeremy Hunt: ...“ Britain has been shaping the world for centuries, and we’re here to stay.”...

BREXIT, από έναν «άλλο», μη Βρετανό, να μελετηθεί το αφήγημα της εξόδου του ΗΒ από την ΕΕ, από την μία μεριά ,μέσω των απόψεων των ίδιων των Βρετανών που υποστήριξαν το BREXIT, «κοσκινίζοντας» όμως από την άλλη τις απόψεις αυτές, με τη βοήθεια των γενικώς παραδεκτών αρχών των θεωριών των Διεθνών Σχέσεων και της Πολιτικής Επιστήμης, έτσι ώστε να ανιχνευτεί αν τελικά αποτελεί το BREXIT ένα πολιτικό «αφήγημα» σε αναζήτηση θεωρίας, ή μία πολιτική εναντίον της περιφερειακής ολοκλήρωσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της παγκοσμιοποίησης.

Από τα στοιχεία που ανάδειξε η εργασία, συμπεραίνεται καταρχάς, ότι το πολιτικό αφήγημα του BREXIT, υπό διαφορετικές συνθήκες και χειρισμούς των Βρετανών, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση μίας πολιτικής θεωρίας που θα «κατεύθυνε» άμεσα την πολιτική του ΗΒ την επομένη του δημοψηφίσματος. Όμως παράλληλα υποστηρίζεται ότι πράγματι το αφήγημα των Βρετανών εμφανίζεται ακόμη και σήμερα, τρεισήμισι χρόνια μετά το δημοψήφισμα, ως αποτέλεσμα ενός ετερόκλητου κατά μία έννοια συνονθυλεύματος επιχειρημάτων και απόψεων που προκύπτουν μέσα από την αναζήτηση θεωρίας των Βρετανών για την επόμενη μέρα του ΗΒ, μέσα σε ένα Διεθνές Σύστημα που εμφανίζει έντονη «κινητικότητα» από τις πιέσεις που δέχεται από τα κράτη που αποτελούν τις «μεγάλες» δυνάμεις του. Επιπρόσθετα με σχετική ασφάλεια, η εργασία ανέδειξε ότι το αφήγημα του BREXIT, ως «βαθύτερη» πολιτική έννοια, δεν αποτελεί απλά μία πολιτική απέναντι στην περιφερειακή ολοκλήρωση της ΕΕ και της παγκοσμιοποίησης.

Συγκεκριμένα αν ανατρέξουμε στα στοιχεία που ανέδειξε το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μέσα κυρίως από τις επίσημες δηλώσεις της βρετανικής κυβέρνησης και εν συνεχεία αυτά τα στοιχεία αντιπαραβληθούν με εκείνα του δευτέρου κεφαλαίου, αρχικά αποτυπώνεται ότι το «έφορο έδαφος», εντός του οποίου καλλιεργήθηκε περαιτέρω η προϋπάρχουσα πολιτική θεωρία στη Βρετανία περί της καθοριστικής σημασίας της κυριαρχίας των κρατών γιγαντώνοντάς την παράλληλα, ήταν η πεποίθηση των Βρετανών ότι τις τελευταίες δύο δεκαετίες το Διεθνές Σύστημα επηρεάζεται, δεχόμενο ισχυρές πιέσεις από τις συνεχείς αλλαγές συσχετισμών ισχύος των «μεγάλων» δυνάμεων. Έτσι δεδομένου του άναρχου Διεθνούς Συστήματος, η πλειοψηφία των Βρετανών, ανεξαρτήτως της θέσης που πείρε στο δίλημμα του BREXIT, πιστεύει ότι το ΗΒ για να συνεχίσει να έχει πρωταγωνιστική θέση και ρόλο στις επερχόμενες εξελίξεις , πρέπει να έχει ως

βασικό του στόχο την ενίσχυση τόσο των συντελεστών ισχύος του, όσο και του “Power Status” του κράτους, το πώς δηλαδή βλέπουν οι «άλλοι» το ΗΒ μέσα στο Διεθνές Σύστημα. Άλλωστε πέρα από το αφήγημα του BREXIT, τόσο ο Πολιτικός Ρεαλισμός, όσο και η Αγγλική Σχολή σκέψης των Διεθνών Σχέσεων, εδράζονται στην αποδοχή της σημαντικότητας των συντελεστών ισχύος. Βέβαια η Αγγλική Σχολή προχωρά ένα βήμα παρακάτω συνδέοντάς τους με το “Power Status” και την αποδοχή τους από την Διεθνή Κοινωνία. Παράλληλα προέκυψε ξεκάθαρα από την ανάλυση της εργασίας, ότι η πλειοψηφία επίσης των Βρετανών, πιστεύουν βαθιά μέσα τους ακόμη και σήμερα, ότι η Μεγάλη Βρετανία είναι μία από τις «Μεγάλες Δυνάμεις», που παραδοσιακά ήταν απόλυτα κυρίαρχη του κράτους της, ενώ παράλληλα νιώθουν ασφαλείς ως ένα νησί απομακρυσμένη γεωγραφικά - εδαφικά από άμεσες απειλές και με παραδοσιακά ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις. Στα στοιχεία αυτά πάτησε και η θεωρία του BREXIT, για να πείσει τους Βρετανούς ότι αξίζει να προσπαθήσει η Βρετανία να πετύχει τον ανωτέρω στόχο.

Έτσι η θεωρία του BREXIT, προτείνει ότι για να υλοποιηθεί ο στόχος αυτός των Βρετανών, πρέπει το ΗΒ να προσπαθήσει να σταθεί εκτός ΕΕ. Και τότε όπως ελπίζουν αλλά και πιστεύουν, καταρχάς το ΗΒ κατ’ ελάχιστο θα ισχυροποιήσει συντελεστές όπως η οικονομία του, η εγχώρια βιομηχανία του, το εθνικό δίκαιο και το εμπόριο. Πιο συγκεκριμένα όπως επιχειρηματολογούν, όλα αυτά θα επιτευχθούν διότι βγαίνοντας το ΗΒ από την ΕΕ, θα μπορεί να επανακτήσει την Εθνική του κυριαρχία και αυτοδιάθεση, θα επανακτήσει την ευελιξία στη λήψη αποφάσεων επί κρίσιμων θεμάτων κυριαρχίας και θέσης του κράτους στο Διεθνές Σύστημα, θα επαναδραστηριοποιήσει αλλά και θα ενισχύσει τις «Μεγάλες Διπλωματικές» δυνάμεις της Μεγάλης Βρετανίας, θα επανακτήσει την «εξωστρέφειά» του στα παγκόσμια συμφέροντά του (“outward looking”), με νέες συμφωνίες και συμμαχίες, θα επαναπροσδιορίσει την μεταναστευτική πολιτική του, ενώ τέλος θα «ρευστοποιήσει» πολύ καλύτερα την εμπλοκή των Ενόπλων Δυνάμεών της σε επιχειρήσεις σε όλη την υφήλιο υπέρ της διεθνούς ασφάλειας. Το αφήγημα του BREXIT όπως παρουσιάστηκε, αν εφαρμοστεί μέσα από τις επιλογές αντίστοιχων στρατηγικών που θα το υλοποιούσαν, πιστεύεται ότι τελικά οι Βρετανοί θα επιτύχουν να συνδράμουν στη διατήρηση του Διεθνούς Συστήματος και της «τάξης» της Διεθνούς Κοινωνίας, θα επηρεάσουν τη λειτουργία των διεθνών οργανισμών, όχι πλέον ως εργαλείο τους, αλλά κάνοντας

τους οργανισμούς αυτούς «εργαλείο» στα χέρια των Βρετανών, προς επίτευξη των στόχων τους και έτσι τελικώς, δύναται να επηρεάσουν τις μεταβολές του Διεθνούς Συστήματος, μέσω της φήμης που θα ανακτήσουν (“influence and reputation”).

Έτσι λοιπόν για όλους τους ανωτέρω ισχυρισμούς, όπως αυτοί αναδείχθηκαν και αποκωδικοποιήθηκαν από την έρευνα, πιστεύεται ότι το πολιτικό αφήγημα του BREXIT έχει τα στοιχεία που θα μπορούσαν να δομήσουν μία πολιτική θεωρία που αυτή με τη σειρά της θα κατεύθυνε τις πολιτικές επιλογές της επομένης του δημοψηφίσματος στη Βρετανία. Πως όμως τελικά προκύπτει ότι το BREXIT, βρίσκεται ή καλύτερα είναι αποτέλεσμα αναζήτησης θεωρίας;

Καταρχάς προκύπτει αβίαστα από τις ίδιες τις εξελίξεις που έφερε το δημοψήφισμα, όπως αυτές αποτυπώθηκαν στην έρευνα των δύο πρώτων κεφαλαίων. Συγκεκριμένα το αφήγημα του BREXIT, δεν βρήκε κατάλληλα προετοιμασμένο έδαφος, για να αποκτήσει την μέγιστη δυνατή εσωτερική «νομιμοποίηση», η οποία αποτελεί προϋπόθεση επιτυχίας κάθε μεγάλης αλλαγής που επιχειρείται από ένα κράτος. Επίσης έφερε μεγάλη σύγχυση στους Βρετανούς πολίτες, πολιτικούς αλλά και διανοούμενους. Αντίθετα δίχασε βαθιά τους πολίτες και τους πολιτικούς, ενώ μέσα από την παρατεταμένη διαδικασία συζητήσεων προς επίτευξη συμφωνίας εξόδου με την ΕΕ, οι οικονομικές επιπτώσεις του αφηγήματος διαρκώς διογκώνονται. Αυτό αποδείχθηκε ότι οφείλεται στο ότι η παρατεταμένη δημόσια συζήτηση επιφέρει «πίεση» στους ίδιους συντελεστές ισχύος που το αφήγημα του BREXIT, θέλει ενισχυμένους. Παράλληλα ο διχασμός των πολιτών και των πολιτικών παρουσιάζεται χαρακτηριστικά στα δύο μεγάλα βρετανικά κόμματα των Συντηρητικών και των Εργατικών, όπου ο ευρωσκεπτικισμός αποτέλεσε πεδίο κομματικής επιχειρηματολογίας ως ψηφοθηρική επιλογή. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, αυτό των δευτέρων, όπου ενώ προ του δημοψηφίσματος το κόμμα επιχειρηματολόγούσε υπέρ της «παραμονής», μετά την δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος και των στατικών αναλύσεων της ψήφου που ακολούθησαν, παρουσιάζονται ως φύλακες της βούλησης των πολιτών, καθαρά όμως όπως αποδείχθηκε για δημογραφικούς λόγους των ψηφοφόρων τους.

Συνεχίζοντας η έρευνα ανέδειξε ότι το πολιτικό αφήγημα του BREXIT, έφερε αβεβαιότητα και φόβο σε μεγάλη μερίδα των Βρετανών, με αποτέλεσμα να

συγκρουστεί ο φόβος τους αυτός με την «ελπίδα» που διακατέχει τους υπόλοιπους Βρετανούς. Επίσης τα προβλήματα και οι επιπτώσεις οποιασδήποτε, είτε συμφωνημένης (“Soft”) είτε μη (“Hard”), μεθόδου υλοποίησης του BREXIT, είναι υπαρκτές και παραδεκτές από όλους, αφού έχουν κοστολογηθεί σχεδόν στο σύνολό τους από πολλές έρευνες. Έτσι όμως αναλύοντας οι Βρετανοί ακόμη και τις πιο αισιόδοξες προβλέψεις των οικονομικών επιπτώσεων, ακόμα και της περίπτωσης του “Soft” BREXIT, η σύγχυσή τους επιτείνεται για το αν τελικά η «ελπίδα» αποτυπώνει τον ρεαλισμό ή την ουτοπία και εν τέλει ο φόβος γίνεται πραγματικότητα. Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί η αντιευρωπαϊκή τάση, όπως αναδείχθηκε από την έρευνα, που εμφανίζεται ως πολιτική άποψη που διαπερνά το σύνολο του Ευρωπαϊκού κομματικού συστήματος και έτσι το ίδιο το αφήγημα του BREXIT, επέτρεψε πολλές αναγνώσεις αναλόγως πολιτικής – κομματικής πλευράς θέασης, ακόμη και για τις ίδιες θεματικές του και άρα αναπόφευκτα αποδομήθηκε σε μεγάλο βαθμό στη συνείδηση των Βρετανών.

Το παράξενο στοιχείο που αποτύπωσε η εργασία στα προηγούμενα κεφάλαια, είναι το γεγονός ότι η επικράτηση του BREXIT ξάφνιασε ακόμα και τους BREXITEERS, αφού ακόμη και αυτοί δεν είχαν πίστη στην επικράτησή του κατά το δημοψήφισμα του 2016. Αυτό φυσικά οδήγησε σε ακόμη μεγαλύτερη σύγχυση τους Βρετανούς, αφού αποδείχθηκε ότι δεν είχαν προετοιμαστεί αλλά ούτε καν πειστεί για την επιτυχή υλοποίηση του εγχειρήματος.

Βέβαια κανένας δεν μπορεί να αρνηθεί (ούτε καν ο ίδιος ο David Cameron), ότι το αφήγημα του BREXIT, «σερβιρίστηκε» από την πρώτη στιγμή της ανακοίνωσης του δημοψηφίσματος με λάθος τρόπο, αφού ουσιαστικά προτάθηκε για δημοψήφισμα με το επιχείρημα ότι λέμε «ναι» στο δημοψήφισμα για να κερδίσουμε και να ισχυροποιήσουμε το «όχι» στην έξοδο του ΗΒ από την ΕΕ. Όμως επειδή τελικά το ρίσκο που πάρθηκε δεν απέδωσε τα αναμενόμενα, έγινε τελικά «μπούμερανγκ» για τους εμπνευστές του, αλλά και εργαλείο μεγάλης μερίδας λαϊκιστών. Και αυτό επειδή όπως αποτυπώθηκε, δεν δομήθηκε κατάλληλα ως θεωρία και δεν προετοιμάστηκε η αποδοχή του, με αποτέλεσμα η αντιευρωπαϊκή του «νότα» ήταν μαθηματικά βέβαιο ότι θα εργαλειοποιούνταν από λαϊκιστικούς πολιτικούς.

Για όλους λοιπόν τους ανωτέρω λόγους, το πολιτικό αφήγημα του BREXIT, αποτυπώνεται στην παρούσα εργασία, ως αποτέλεσμα αναζήτησης θεωρίας, εν μέσω σύγχυσης και διχασμού των Βρετανών πολιτών αλλά και των πολιτικών. Γιατί όμως δεν μπορεί να αποτελεί μία πολιτική που απλά και άκριτα να στέκεται απέναντι στην περιφερειακή ολοκλήρωση της ΕΕ, ή απέναντι στην παγκοσμιοποίηση;

Πρωτίστως εκφράστηκε με τον πιο επίσημο τρόπο, από την Βρετανίδα πρωθυπουργό Τερέζα Μέι κατά την ανακοίνωση του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος στους Ευρωπαίους, ότι με την θεωρία του BREXIT, δεν απορρίπτονται υπό καμία έννοια οι αρχές της ΕΕ. Επίσης όπως αποτυπώνεται σε πολλές έρευνες της θεωρίας του BREXIT, οι υποστηρικτές της θεωρίας εμφανίζονται «μη τρωτοί» στον φόβο και πιστοί στην ελπίδα με κέντρο το ΗΒ και όχι την διάλυση της ΕΕ. Επίσης ο διχασμός και οι διαφοροποιήσεις στην οπτική των Βρετανών απέναντι στην θεωρία, επέτρεψε σε πολέμιους και λαϊκιστές να επωφεληθούν της κατάστασης και να «εργαλειοποιήσουν» τα διάφορα δομικά προβλήματα και τις δυσλειτουργίες της ΕΕ, με σκοπό να επωφεληθούν πολιτικά σε προσωπικό επίπεδο, «δαιμονοποιώντας» την Ένωση και τις λειτουργίες της. Αυτό το γεγονός φυσικά ώθησε πολλούς να βιαστούν να χαρακτηρίσουν το BREXIT, ως αντιευρωπαϊκή κίνηση ή ως μία θεωρία απέναντι στην περιφερειακή ολοκλήρωση και την παγκοσμιοποίηση, διότι οι φωνές των πολέμιων του BREXIT, ή των λαϊκιστών υποστηρικτών του, όπως αναδεικνύεται ακούγονται πολύ «δυνατά», καλύπτοντας έτσι την όποια πολιτική συζήτηση επί της «εξόδου» του ΗΒ από την ΕΕ και των συνεπειών της. Επιπρόσθετα όμως, μερίδιο ευθύνης προς την οπτική αυτή έχει και μερίδα υποστηρικτών του BREXIT, διότι όπως παρουσιάστηκε, η ομάδα επιχειρημάτων που στέκονται υπό την «ομπρέλα» του συνθήματος «Britain First», δύναται να ερμηνευτούν εύκολα ως προσπάθεια να αποτελέσει πυξίδα του ΗΒ αποκλειστικά το συμφέρον της Βρετανίας και το οποίο απαιτείται να σταθεί απέναντι σε αυτό της Ευρώπης. Όμως το σύνθημα “Global Britain” και τα επιχειρήματα που το υποστηρίζουν, όπως αναδείχθηκε από την έρευνα, αποδυνάμωσε εκείνο του “Britain First”, με αποτέλεσμα, μία περισσότερο βαθιά μελέτη των επιχειρημάτων του πρώτου, μας οδηγεί με σχετική ασφάλεια στο ότι δεν επιχειρείται δαιμονοποίηση της παγκοσμιοποίησης μέσω της θεωρίας του BREXIT, αλλά αντιθέτως θεωρώντας δεδομένη την «παγκοσμιοποιημένη»

κοινωνία των κρατών, βλέπει ως «μικρή» πλέον την ΕΕ τους θεσμούς και τις λειτουργίες της, για να χωρέσει την Μεγάλη Βρετανία και την «ανοιχτή» της οπτική προς όλη την υφήλιο. Φυσικά δεν θα πρέπει να παραβλέπουμε ότι ήταν μάλλον αναπόφευκτο η συζήτηση περί BREXIT να εξελιχθεί και ως μία έκφραση παραπόνων απέναντι στις αποτυχίες της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας. Και αυτό διότι το δημοψήφισμα του 2016 αλλά και οι μετέπειτα συζητήσεις, λαμβάνουν χώρα σε μία περίοδο κατά την οποία ακόμη δεν έχουμε καταφέρει ως Ευρώπη ή ως παγκοσμιοποιημένη κοινωνία, να απαγκιστρωθούμε από την μεγάλη δύνη των οικονομικών προβλημάτων των κρατών και των πολιτών τους, συνεπεία της οικονομικής κρίσης που είχε ως απαρχή το τέλος της προηγούμενης δεκαετίας.

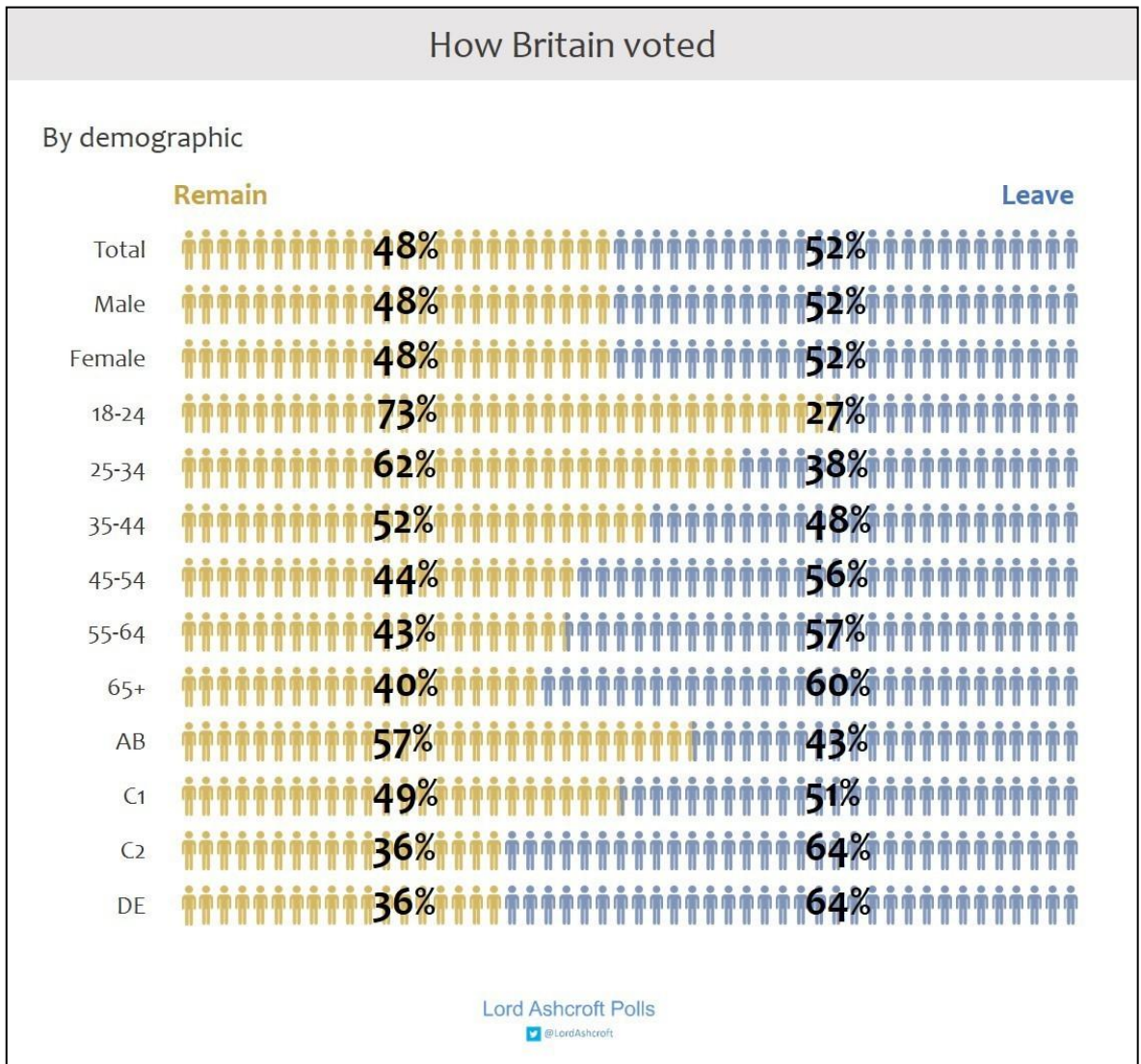
Ολοκληρώνοντας τον κύκλο αυτό των συμπερασμάτων της εργασίας, αν παρομοιαστεί το δίλημμα που εξετάστηκε, με κάτι περισσότερο οικείο για να αποκωδικοποιηθεί και να κατανοηθεί ευκολότερα, μπορεί να χρησιμοποιηθεί το «δίπολο», φόβος και ελπίδα. Ο «φόβος» δύναται να δοθεί ως τίτλος ή ως χαρακτηριστικό στην ομάδα υποστηρικτών των επιχειρημάτων εκείνων του BREXIT, τα οποία χρησιμοποιούνται για να αποδοθεί η επιλογή των Βρετανών για έξοδο τους από την ΕΕ, ως αποτέλεσμα της πιθανής αντίθεσης των πολιτών του ΗΒ με διαδικασίες θεσμούς και λειτουργίες της ΕΕ και άρα των προσπαθειών περιφερειακής ολοκλήρωσης ή της παγκοσμιοποίησης. Φόβος μη «χαθούν» τα εθνικά κεκτημένα, φόβος μην αλλοτριωθούν τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της Βρετανίας, ακόμη και φόβος απέναντι σε ένα άγνωστο «παγκοσμιοποιημένο» μέλλον μίας παραδοσιακά συντηρητικής κοινωνίας όπως της Βρετανικής. Από την άλλη η «ταμπέλα» της ελπίδας, αβίαστα μπορεί να τοποθετηθεί μπροστά από εκείνη την ομάδα των BREXITEERS, οι οποίοι θέλουν μία Βρετανία στο δεδομένο παγκοσμιοποιημένο μέλλον της Διεθνούς Κοινωνίας, να κάνουν «κράτηση» μίας καλύτερης θέσης, σε σχέση με αυτή που κατέχουν σήμερα, όντας εντός της ΕΕ. Μίας ελπίδας για ισχυρότερη Βρετανία, ελπίδα για ένα ΗΒ που θα επανέρθει στο προσκήνιο ως μία Μεγάλη Δύναμη, που θα συνεχίσει να έχει λόγο στη διαμόρφωση του Διεθνούς Συστήματος κρατών, των επόμενων δεκαετιών. Και όπως η ελπίδα πάντα προκύπτει ως το «αντίδοτο» του φόβου, έτσι αποτυπώνεται και το αφήγημα του BREXIT ξεκίνησε, ως η απάντηση του ΗΒ, στους φόβους και τις αγωνίες των Βρετανών πολιτών, για το μέλλον της παραδοσιακής τους κοινωνίας μέσα σε μία προοδευτικά μεταλλασσόμενη ΕΕ. Όμως ο διχασμός και η

σύγχυση των Βρετανών πολιτών του αλλά και η ελλιπής προετοιμασία του εδάφους για την ισχυροποίηση του αφηγήματος της εξόδου, οδήγησαν την πολιτική επιλογή του BREXIT να παραμένει ακόμα και σήμερα σε μία αναζήτηση θεωρίας ικανής να εδραιωθεί στη συνείδηση πολιτών και πολιτικών, ώστε νικώντας η ελπίδα τον φόβο, να οδηγηθεί το ΗΒ σε ένα μέλλον αντάξιο της ιστορίας και της θέσης που κατέχει στο Διεθνές Σύστημα.

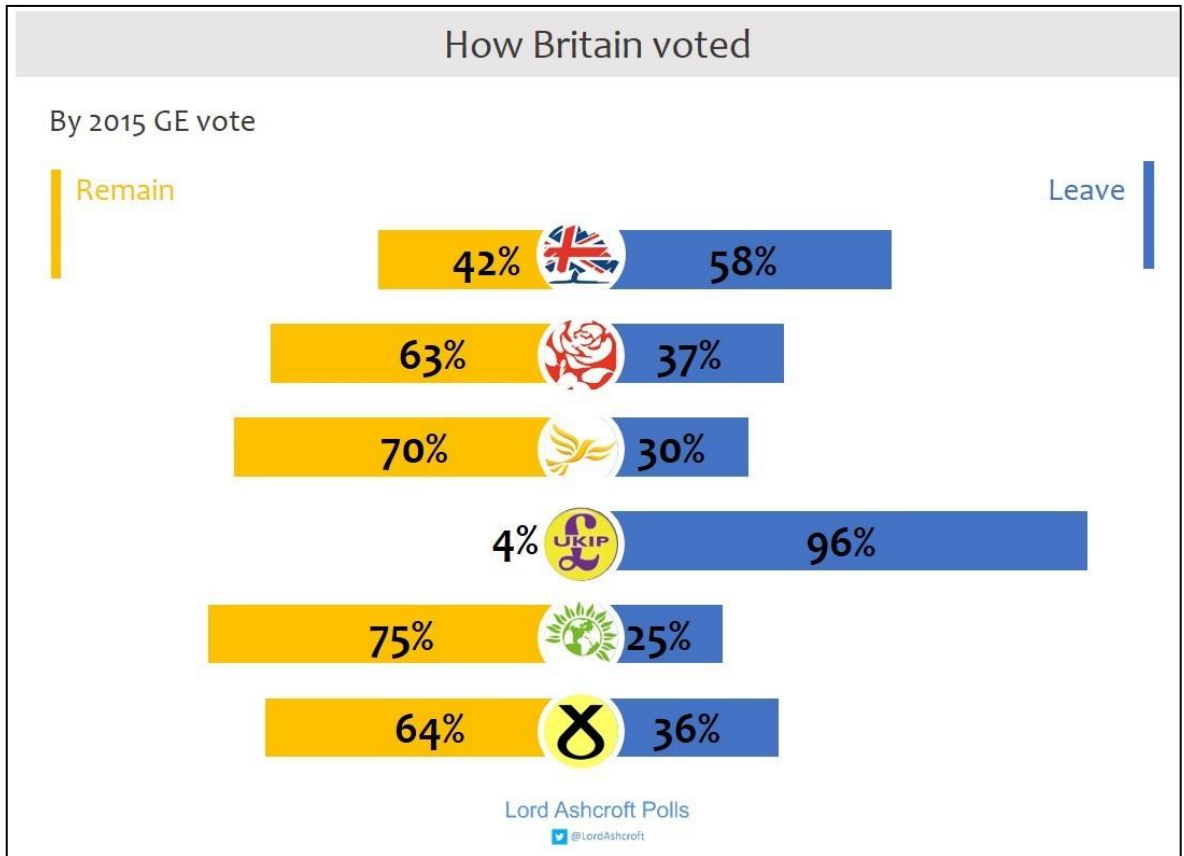
ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι συνέπειες του αποτελέσματος του βρετανικού δημοψηφίσματος του Ιουνίου του 2016, θα γίνουν πλήρως αντιληπτές μετά από πολλά χρόνια. Σήμερα η συζήτηση έχει μεταφερθεί από το αν πρέπει να υπάρξει το BREXIT, στο τι είδους BREXIT πρέπει να συμφωνηθεί μεταξύ ΗΒ και ΕΕ, έτσι ώστε να υλοποιηθεί με τον καλύτερο τρόπο και για τις δύο πλευρές. Άρα ήδη εμφανίζεται μπροστά μας μία πρώτη νίκη αυτού που αναλύθηκε στα συμπεράσματα της εργασίας και έχει ως «τίτλο» την ελπίδα των Βρετανών πολιτών. Μία ελπίδα όχι αντιευρωπαϊκή, αλλά μία απουσία φόβου ότι αν μη τι άλλο το δικαίωμα επιλογής των πολιτών για «αλλαγές», πρέπει να υφίσταται ως βασικό δομικό στοιχείο της δημοκρατίας. Όπως όμως υποστηρίζει σε άρθρο του και ο καθηγητής Φιλοσοφίας Παύλος Κοντός, η δυσκολία των περισσοτέρων από εμάς συνίσταται στο ότι δεν ξέρουμε να ελπίζουμε σωστά, διότι συγχέουμε την ελπίδα με το ευχολόγιο και την επίγνωση των ορίων μας με τη δύναμη της θέλησης (το «μπορώ» με το «θέλω»). Και τότε αν δεν οριοθετήσουμε ορθά το «μπορώ», το «θέλω» εύκολα μπορεί να εργαλειοποιηθεί από τον λαϊκισμό και τον ψηφοθηρικό λόγο, με ολέθριες πιθανόν συνέπειες. Προς τούτο λοιπόν πρέπει να υπογραμμιστεί το γεγονός ότι η περίπτωση του BREXIT θα πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα είτε προς μίμηση, αν οι Βρετανοί τελικά ορίσουν το τι πραγματικά μπορούν να πετύχουν όντας εκτός της ΕΕ και συνεχίσουν την λαμπρή ιστορική τους πορεία τους στο μέλλον με αυτό ως γνώμονα, είτε προς αποφυγή αν τελικά τους παρασύρει το «θέλω» και μείνουν μόνο στα όνειρα και στα ευχολόγια, διότι τότε η θεωρία του BREXIT θα παραμείνει μία πολιτική σε αναζήτηση θεωρίας, για την οποία ο ιστορικός του μέλλοντος πιθανόν να την ορίσει ως μία από τις πιο άστοχες και τραγικές συνάμα πολιτικές επιλογές των Βρετανών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» Πίνακες



Πίνακας 1



Πίνακας 2

Please can you rank the following in order of how important they were in your decision?

Why Remain voters voted Remain

Overall UK



 Conservative voters




 Labour voters



Why Leave voters voted Leave

Overall UK




Conservative voters 



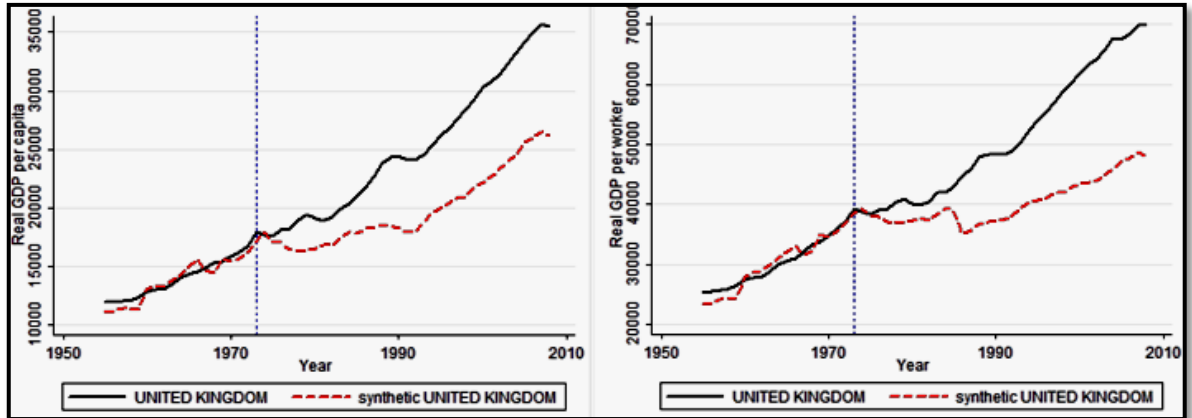
Labour voters 



Lord Ashcroft Polls

 @LordAshcroft

Πίνακας 3



Πίνακας 4:

Τα καθαρά οφέλη της Βρετανίας μετά την είσοδό της στην ΕΕ. Πηγή: Campos, N, F. Coricelli and L. Moretti (2014) "Economic growth and political integration: Estimating the benefits from membership in the EU using the synthetic counterfactuals method," CEPR, Discussion Papers 9968 (Campos Coricelli Moretti, 2014)

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Adler, K. (2019, Νοέμβριος 5). *BBC*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 2, 2019, από Jean-Claude Juncker: 'I've had enough Brexit', outgoing EU chief says:
<https://www.bbc.com/news/world-europe-50308647>
- Bailey De Proppris, D. L. (2017, Οκτώβριος 31). Brexit and the UK Automotive Industry. *NIESR*.
- Bailey, A. (2016). *BREXIT: THE COMMONWEALTH DIMENSION*. London: British Influence.
- BBC Alex Hunt & Brian Wheeler. (2017, Οκτώβριος 16). *European Dialogue*. Ανάκτηση Ιούλιος 31, 2019, από <https://eurodialogue.eu/>: <https://eurodialogue.eu/brexit-all-you-need-know-about-uk-leaving-eu>
- Bell, T. (2016, Ιούνιος 24). *Resolution Foundation*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από The referendum, living standards and inequality:
<https://www.resolutionfoundation.org/comment/the-referendum-living-standards-and-inequality/>
- Biscop, S. (2018, Ιανουάριος 31). *EGMONT*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 6, 2019, από <http://www.egmontinstitute.be/>: <http://www.egmontinstitute.be/brexit-strategy-and-the-eu-britain-takes-leave/>
- Britain First. (2016). *BRITAINFIRST*. Ανάκτηση Νοέμβριος 2019, από <https://www.britainfirst.org>: <https://www.britainfirst.org/constitution>
- Brunsdan, J. (2016, Σεπτέμβριος 14). *FINANCIAL TIMES*. Ανάκτηση Νοέμβριος 10, 2019, από Juncker uses State of the Union to try to heal EU divisions:
<https://www.ft.com/content/8754dfb4-7a55-11e6-ae24-f193b105145e>
- Budd Bailey, D. L. (2017). *The Political Economy of Brexit*. London: Agentia.
- Bull. (1977). *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*. London: Macmillan.
- Bull, H. (1984). *Justice and International Relations. The Hagey Lectures*. Waterloo: University of Waterloo.
- Buzan. (2004). *From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buzan, B. (2014). *An Introduction to the English School of International Relations: The Societal Approach*. Cambridge: Polity.
- Cameron, D. (2016, Μάιος 9). David Cameron's Europe speech. London.

Campos Coricelli Moretti, N. F. (2014, Απρίλιος). *Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method. IZA Discussion Paper* .

Chilcot, J. (2016, Ιούλιος 6). *BBC*. Ανάκτηση Οκτώβριος 28, 2019, από <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36721645>

Coleman, C. (2016, Ιούνιος 8). *BBC*. Ανάκτηση Νοέμβριος 4, 2019, από <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-eu-referendum-36473105>

Coyle, D. (2016, Αύγουστος 5). *VOX eu*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από Brexit and globalisation: <https://voxeu.org/article/brexit-and-globalisation>

David Cameron. (2016, Μαΐου 9). *conservativehome*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 1, 2019, από David Cameron's speech on the EU referendum: <https://www.conservativehome.com/parliament/2016/05/camerons-speech-on-brexit-full-text.html>

David Ramiro Troitiño- Tanel Kerikmäe- Archil Chochia. (2018). *Brexit. History, Reasoning and Perspectives*. Tallinn, Estonia: Springer.

De Vries, C. (2017, Ιούνιος 6). Benchmarking Brexit: How the British Decision to Leave Shapes EU Public. *JCMS* .

Dempsey, N. (2018). *UK Defence Expenditure* . London: House of Commons Library.

Dhingra. (2016, Μάρτιος). The consequences of Brexit for UK trade and living standards. *LSEPS* .

Donnelley, B. (2005). *The Euro and British Politics*. European Policy Brief.

Dr Graham Gudgin, Professor Robert Tombs. (2016). *BRIEFINGS for BREXIT*. Ανάκτηση από <https://briefingsforbrexit.com/>.

Elliott, L. (2016, Ιούνιος 26). *The Guardian*. Ανάκτηση Νοέμβριος 21, 2019, από Brexit is a rejection of globalisation: <https://www.theguardian.com/business/2016/jun/26/brexit-is-the-rejection-of-globalisation>

Emerson, M. (2015). *BRITAIN'S FUTURE IN EUROPE – REFORM, RENEGOTIATION, REPATRIATION OR SECESSION?* Brussels: CEPS.

EUR-Lex. (2018). *Συνθήκη της Ρώμης (ΕΟΚ)*. Ανάκτηση 8 20, 2018, από www.eur-lex.europa.eu: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM%3Axy0023>

European Commission. (2017, Μάρτιος). *European Commission*. Ανάκτηση Νοέμβριος 10, 2019, από Commission presents White Paper on the future of Europe: Avenues for unity for the EU at 27: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en>

Farage, N. (2016, Ιούνιος 24). *ITV*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από Nigel Farage labels £350m NHS promise 'a mistake': <https://www.itv.com/goodmorningbritain/news/nigel-farage-labels-350m-nhs-promise-a-mistake>

Faulconbridge Holton, G. K. (2019, Ιανουάριος 25). *REUTERS*. Ανάκτηση Οκτώβριος 15, 2019, από <https://www.reuters.com/>: <https://www.reuters.com/article/uk-britain-eu/queen-sends-a-brexiteer-message-to-uk-politicians-end-your-bickering-idUSKCN1PJ0QN>

FOREIGN & COMMONWEALTH OFFICE. (2014, Δεκέμβριος 18). *GOV.UK*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 9, 2019, από <https://www.gov.uk/>: <https://www.gov.uk/government/news/final-reports-in-review-of-eu-balance-of-competences-published>

FOREIGN & COMMONWEALTH OFFICE. (2018, Ιούνιος 13). <https://www.gov.uk/>. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 19, 2019, από <https://www.gov.uk/government/collections/global-britain-delivering-on-our-international-ambition>: <https://www.gov.uk/government/collections/global-britain-delivering-on-our-international-ambition>

Foreign Affairs Committee. (2018). *GLOBAL BRITAIN Sixth Report of Session 2017-19*. London: House of Commons.

Foreign Affairs Committee. (2018). *Tenth Special Report of Session 2017–19*. London: House of Commons.

Foster, A. (2002). *Euroscepticism in Contemporary British Politics. Opposition to Europe in the British Conservative and Labour Parties since 1945*. London: Routledge.

Gamble, A. (2018, Απρίλιος 26). Taking back control: the political implications of brexit. *Journal of European Public Policy Taylor & Francis* .

GET BRITAIN OUT. (2016). *GET BRITAIN OUT*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 17, 2019, από <https://getbritainout.org/>: <https://getbritainout.org/eu-myths-facts/>

GLOBAL BRITAIN. (2013). *GLOBAL BRITAIN*. Ανάκτηση Οκτώβριος 2019, από <https://globalbritain.co.uk>: <https://globalbritain.co.uk/history/>

Harris, J. (2016, Ιούνιος 24). *The Guardian*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από If you've got money, you vote in ... if you haven't got money, you vote out.: <https://www.theguardian.com/politics/commentisfree/2016/jun/24/divided-britain-brexiteer-money-class-inequality-westminster>

Henig, S. (2002). *Η ενοποίηση της Ευρώπης. Από τη διχόνοια στην ομόνοια*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Henley Bengtsson Barr, J. H. (2016, Μάιος 25). *The Guardian*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από Across Europe, distrust of mainstream political parties is on the rise: <https://www.theguardian.com/world/2016/may/25/across-europe-distrust-of-mainstream-political-parties-is-on-the-rise>

Holsti, K. J. (2004). *Taming the Sovereigns Institutional Change in International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

House of Commons. (2019). *Briefing paper GLOBAL BRITAIN*. London: House of Commons.

HOUSE OF COMMONS. (2019). *The October 2019 EU-UK Withdrawal Agreement*. LONDON: HOUSE OF COMMONS LIBRARY.

HOUSE OF COMMONS, L. (2019). *BRIEFING PAPER Number 17: The October 2019 EU-UK Withdrawal Agreement*. LONDON: HOUSE OF COMMONS LIBRARY.

Inman, P. (2012, Σεπτέμβριος 13). *The Guardian*. Ανάκτηση Νοέμβριος 11, 2019, από Black Wednesday 20 years on: how the day unfolded: <https://www.theguardian.com/business/2012/sep/13/black-wednesday-20-years-pound-ern>

Kaufmann, E. (2016, Ιούνιος 7). *LONDON SCHOOL of ECONOMICS and POLITICAL SCIENCE*. Ανάκτηση Αύγουστος 19, 2019, από <https://blogs.lse.ac.uk/>: <https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/personal-values-brexit-vote/>

Kenny, M. a. (2018). *Shadows of Empire*. Cambridge.

Kierzenkowski. (2017, Νοέμβριος 3). Where to get the best bang for the buck in the United Kingdom? INDUSTRIAL STRATEGY, INVESTMENT AND LAGGING REGIONS. *OECD* .

Krastev Leonard, I. M. (2010). *The Spectre of a Multipolar Europe*. London: EUROPEAN COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS.

Kuenssberg, L. (2016, Ιούλιος 19). *BBC*. Ανάκτηση Νοέμβριος 11, 2019, από <https://www.bbc.com/>: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-36830923>

Kuhn, Theresa . (2019, Μάιος 28). Grand theories of European integration revisited, does identity politics shape the course of European integration? . *Journal of European Public Policy* .

Labour Party. (2019). *LABOUR*. Ανάκτηση Νοέμβριος 18, 2019, από Labour Party Manifesto The final say on Brexit: <https://labour.org.uk/wp-content/uploads/2019/12/Large-Print-Manifesto-2019-pdf.pdf>

Lagarde, C. (2016, Σεπτέμβριος 13). *IMF*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από Making Globalization Work for All: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2016/09/13/sp09132016-Making-Globalization-Work-for-All>

Law Teacher. (2018, Μάρτιος 7). Ανάκτηση Οκτώβριος 3, 2019, από <https://www.lawteacher.net/>: <https://www.lawteacher.net/cases/r-v-secretary-of-state-for-transport.php>

Lord Ashcroft Polls. (2016, Ιούνιος 24). *Lord Ashcroft Polls*. Ανάκτηση Νοέμβριος 4, 2019, από <https://lordashcroftpolls.com>: <https://lordashcroftpolls.com/2016/06/how-the-united-kingdom-voted-and-why/>

MacDonald, S. (2016, Οκτώβριος 13). The impact of Brexit on the UK's reputation, influence and soft power. *CULTURAL TRENDS 2016 Routledge Taylor & Francis Group* .

May, T. (2017, Ιανουάριος 22). *GOV.UK*. Ανάκτηση Οκτώβριος 11, 2019, από www.gov.uk: <https://www.gov.uk/government/speeches/the-governments-negotiating-objectives-for-exiting-the-eu-pm-speech>

McCLORY, J. (2015). *The Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power*. London: Portland.

Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton.

Menon, A. (2017, Νοέμβριος). Why the British Choose Brexit. *FOREIGN AFFAIRS* .

Morgenthau, H. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Norton.

Morris, J. (2011, Μάρτιος 28). How Great is Britain? Power, Responsibility and Britain's Future Global Role. *The British Journal of Politics & International Relations* .

Oliver, T. (2019, Ιανουάριος 2). Brexitology: delving into the books on Brexit. *Springer Link* .

OXFORD UNIVERSITY. (2001). *New Oxford Dictionary of English*. New York: Oxford University Press.

Richards Smith, D. M. (2017, Μάιος 20). *LSE*. Ανάκτηση Νοέμβριος 2019, από eprints.lse.ac.uk: <http://eprints.lse.ac.uk/81867/1/blogs.lse.ac.uk-Things%20were%20better%20in%20the%20past%20Brexit%20and%20the%20Westmins-ter%20fallacy%20of%20democratic%20nostalgia.pdf>

Ringeisen-Biardeaud, J. (2017, Μάιος 30). *French journal of British studies*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 8, 2019, από <https://journals.openedition.org/>: <https://journals.openedition.org/rfcb/1319>

Rutherford, J. (2018, Απρίλιος 19). *BRIEFINGS for BREXIT*. Ανάκτηση Νοέμβριος 24, 2019, από The Caricature of Authoritarian: <https://briefingsforbrexit.com/the-caricature-of-authoritarian-brexiters-and-liberal-remainers/>

Sanders Scotto Reifle, D. a. (2016, Νοέμβριος 23). *University of Essex Research Repository*. Ανάκτηση Νοέμβριος 24, 2019, από The Consequences of Authoritarian Populism in Britai: <http://repository.essex.ac.uk/18211/>

Schuman, R. (1950). *European Union*. Ανάκτηση 8 10, 2019, από www.europa.eu: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_en

Shipman, T. (2016). *All Out War: The Full Story of How Brexit Sank Britain's British Political Class*. London: William Collins.

Simms, B. (2016). *Britain's Europe: A Thousand Years of Conflict and Cooperation*. London: Allen Lane.

Springford, J. (2018, Ιούνιος 23). *CFER*. Ανάκτηση Νοέμβριος 22, 2019, από <https://www.cer.eu>: <https://www.cer.eu/insights/whats-cost-brexit-so-far>

Stafford, C. (2018, Δεκέμβριος 14). *The Conversation*. Ανάκτηση Νοέμβριος 11, 2019, από <https://theconversation.com/>: <https://theconversation.com/the-road-to-brexit-how-euroscepticism-tore-the-conservative-party-apart-from-within-108846>

Szczerbiak Taggart, A. P. (2002). *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*. Turin: PROPOSING EUROPE.

Taggart Szczerbiak, P. A. (2018, Μάιος 21). Putting Brexit into perspective. *Journal of European Public Policy Taylor & Francis* .

The Commonwealth. (2019). *The Commonwealth*. Ανάκτηση Οκτώβριος 10, 2019, από <https://thecommonwealth.org>: <https://thecommonwealth.org/member-countries>

The Electoral Commission. (2016, Ιούνιος). *The Electoral Commission*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 21, 2019, από <https://www.electoralcommission.org.uk/>: <https://www.electoralcommission.org.uk/who-we-are-and-what-we-do/elections-and-referendums/past-elections-and-referendums/eu-referendum/results-and-turnout-eu-referendum>

The Stationery Office. (2011). *European Union Act 2011*. London: Queen's Printer of Acts Parliament.

Tomlinson, J. (2017, Απρίλιος 21). *VOX*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από Brexit, globalisation, and de-industrialisation: <https://voxeu.org/article/brexit-globalisation-and-de-industrialisation>

Tuck & Li, R. &. (2018, Νοέμβριος 15). Democratic Sovereignty and Brexit: A Conversation with Richard Tuck on Political Theory and Practice. *International Critical Thought Taylor & Francis Group* .

Twyman, J. (2016, Νοέμβριος 16). *YouGov*. Ανάκτηση Νοέμβριος 24, 2019, από "Authoritarian populism" is an emerging force among voters across Europe and could be the defining political phenomenon of the next decade: <https://yougov.co.uk/topics/politics/articles-reports/2016/11/16/trump-brexit-front-national-afd-branches-same-tree>

UK Ministry of Defence. (2015). *Ministry of Defence UK*. London: Ministry of Defence UK.

UK PARLIAMENT, U. (2019, Οκτώβριος 29). *Legislation.gov.uk*. Ανάκτηση Νοέμβριος 2, 2019, από <http://www.legislation.gov.uk/>: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2019/29/section/1/enacted>

UNIVERCITY and COLLEGE Union. (2106, Ιούνιος). *USU*. Ανάκτηση Σεπτέμβριος 20, 2019, από <https://www.ucu.org.uk/>: <https://www.ucu.org.uk/article/7642/What-are-the-UKs-main-political-party-positions-on-Brexit>

Watt Mason, N. R. (2016, Φεβρουάριος 3). *Theguardian*. Ανάκτηση Οκτώβριος 11, 2019, από <https://www.theguardian.com/>: <https://www.theguardian.com/politics/2016/feb/03/eu-deal-david-cameron-uk-parliament-sovereignty-beyond-doubt-boris-johnson>

Whyman Petrescu, P. A. (2017). *The Economics of Brexit: A Cost Benefit Analysis of the UK's Economic Relationship with the EU*. London: Palgrave-Macmillan.

Wilson Oliver, P. T. (2019, Σεπτέμβριος 13). The international consequences of Brexit: an English School analysis. *Journal of European Integration TAYLOR & FRANCIS* .

Wilson. (2012). The English School Meets the Chicago School: Towards a Grounded Theory of International Institutions. *International Studies Review* , σσ. 567-590.

Withnall, A. (2015, Μάρτιος 31). *INDEPENDENT*. Ανάκτηση Οκτώβριος 20, 2019, από <https://www.independent.co.uk/>: <https://www.independent.co.uk/news/uk/politics/generalelection/britain-first-acting-like-ukip-henchmen-by-invading-meeting-of-activists-in-revenge-for-pub-protest-10146379.html>

Wong, R. (2012). Model Power or Reference Point? the EU and the ASEAN Charter. *Review of International Affairs* , σσ. 669-682.

Γιαννουλόπουλος, Γ. (2019). Οι Εργατικοί του Κόρμπιν και το BREXIT. *Εφημερίδα των Συντακτών* .

Δικαστήριο της ΕΕ. (2019). *CURIA EUROPA*. Ανάκτηση Νοέμβριος 2019, από <https://curia.europa.eu/>: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/el/

Ευρωπαϊκή Ένωση. (2019). *Ιστορία Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Ανάκτηση 8 11, 2019, από www.europa.eu: https://europa.eu/european-union/about-eu/history_el

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2019). *Ευρωπαϊκή Επιτροπή*. Ανάκτηση Οκτώβριος 28, 2019, από <https://ec.europa.eu/>: https://ec.europa.eu/info/index_el

Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. (2019). *ECB*. Ανάκτηση Νοέμβριος 10, 2019, από <https://www.ecb.europa.eu/>: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/html/index.el.html>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. (2018). *Europarl*. Ανάκτηση Οκτώβριος 30, 2019, από <https://www.europarl.europa.eu/>: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/powers-and-procedures/legislative-powers>

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. (2017, Μάιος 10). *Kathimerini*. Ανάκτηση Νοέμβριος 19, 2019, από Brexit, παγκοσμιοποίηση και αποβιομηχάνιση: <https://www.kathimerini.gr/908825/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/brexit-pagkosmioiophsh-kai-apoviomhxanish>

Κατσινέλη, Α. (2016, Νοέμβριος). *DIALOGGERS*. Ανάκτηση Νοέμβριος 23, 2019, από Λαϊκισμός: μια σύγχρονη επιδημία που απειλεί τη δημοκρατία;: <http://dialoggers.eu/>

Μέι, Τ. (2017). *European Commission*. Ανάκτηση Οκτώβριος 12, 2019, από <https://ec.europa.eu>: https://ec.europa.eu/info/news/notification-article-50-teu-united-kingdom-2017-mar-29_en

Πισσαρίδης, Χ. (2017). *Brexit: Implications for Europe*. Λευκωσία: University of Cyprus.

Συμβούλιο της ΕΕ. (2019). *CONSILIUM EUROPA*. Ανάκτηση Νοέμβριος 20, 2019, από <https://www.consilium.europa.eu/>: <https://www.consilium.europa.eu/el/history/?filters=2031>

Τσόρτσιλ, Ο. (1946). *European Union*. Ανάκτηση Δεκέμβριος 2, 2019, από <https://europa.eu>: https://europa.eu/european-union/sites/europaeu/files/docs/body/winston_churchill_el.pdf

Χατζηβασιλείου, Ε. (2001). *Εισαγωγή στην Ιστορία του Μεταπολεμικού Κόσμου*. Αθήνα: Πατάκης.

Χριστοδουλίδης, Θ. (2001). *Από την ευρωπαϊκή ιδέα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ιστορική διάσταση του Ευρωπαϊκού εγχειρήματος 1923-2004*. Αθήνα: Ι. Σιδέρης.